

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ХОМЕНКО АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 343.344

**ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ
ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ
РЕЧОВИНАМИ**

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **А. О. Хоменко**

Науковий керівник: Симоненко Наталія Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент

Київ–2026

АНОТАЦІЯ

Хоменко А. О. Кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2026.

У дисертації здійснено комплексне дослідження кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Схарактеризовано теоретико-методологічні засади здійснення кримінально-правової характеристики незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Проаналізовано історичний розвиток кримінально-правового регулювання відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Встановлено, що елементи правового регулювання застосування та обігу зброї простежуються ще в правових пам'ятках Київської Русі, зокрема «Руській правді», де було передбачено відповідальність за насильницькі дії з використанням зброї та незаконне заволодіння нею. Подальший розвиток відповідних норм відбувався в Литовських статутах XVI століття, а системнішою криміналізація незаконного виготовлення, зберігання та носіння зброї стала в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 року. Обґрунтовано, що радянський період означений встановленням жорсткого державного монополізму на обіг зброї та високим рівнем криміналізації відповідних діянь, що безпосередньо позначилося на змісті сучасної статті 263 Кримінального кодексу України.

Увагу зосереджено на аналізі міжнародного досвіду регулювання обігу зброї та криміналізації незаконного володіння нею. З'ясовано, що у світовій практиці сформувалися різні моделі правового регулювання – від жорстко обмежувальних (Велика Британія, Австралія) до порівняно ліберальних (Сполучені Штати Америки, Швейцарська Конфедерація, Чеська Республіка), які поєднують право на володіння зброєю з розгалуженою системою ліцензування, реєстрації та державного контролю.

Практичну цінність для України становить досвід держав, що зазнали збройних конфліктів або тривалих безпекових трансформацій, зокрема Республіки Хорватії та Чеської Республіки, де впроваджено програми добровільної здачі та вилучення незаконної зброї, обов'язкові стандарти її зберігання та цифрові реєстри обліку.

Визначено, що безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення є суспільні відносини, що забезпечують контрольований державою обіг вогнепальної (крім гладкоствольної мисливської) та холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв. Додатковими факультативними об'єктами кримінальної охорони є життя, здоров'я та громадський порядок, які знаходяться в потенційній небезпеці внаслідок порушення правил обігу зазначених предметів. Здійснено класифікацію зброї та вибухових речовин за техніко-криміналістичними ознаками, обґрунтовано доцільність нормативного закріплення термінів «вогнепальна зброя», «бойові припаси», «вибухові речовини» та «вибухові пристрої» в примітках до ст. 263 Кримінального кодексу України для забезпечення правової визначеності під час кваліфікації кримінальних правопорушень. Зауважено, що холодна зброя (ч. 2 ст. 263 Кримінального кодексу України) охоплює предмети, які відповідають історично сформованим зразкам або стандартним конструктивним типам, а також інші предмети, що спричиняють колючий, колюче-ріжучий, рубаючий, роздроблювальний або ударний ефекти (кинджали, фінські ножі, кастети, багнети, стилети, арбалети, нунчаки тощо) і призначені для ураження живої цілі силою м'язів людини або дією механічного пристрою.

Детально проаналізовано об'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 Кримінального кодексу України, яка за частиною першою охоплює носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, а за частиною другою – носіння, виготовлення, ремонт або збут холодної зброї без відповідного дозволу. Обґрунтовано, що зберігання, придбання та передача холодної зброї не утворюють складу кримінального правопорушення. З'ясовано зміст основних форм незаконного поводження зі зброєю, зокрема незаконного носіння, зберігання, придбання, передачі,

збуту, а також виготовлення та ремонту холодної зброї, які полягають у вчиненні відповідних дій з порушенням установленого законом дозвільного порядку та спрямовані на створення або підтримання протиправного обігу таких предметів.

Досліджено судову практику, яка засвідчує необхідність урахування конкретних обставин справи, зокрема в умовах воєнного стану, коли окремі дії з отримання чи зберігання зброї можна розглядати як вчинені в стані крайньої необхідності.

Акцентовано, що добровільна здача зброї до правоохоронних органів відповідно до ч. 3 ст. 263 Кримінального кодексу України виключає кримінальну відповідальність, що відображає реалізацію принципів гуманізму та превентивної спрямованості кримінального законодавства.

Констатовано, що для складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 Кримінального кодексу України, настання конкретних суспільно небезпечних наслідків не є обов'язковим, оскільки відповідні діяння визнають закінченими з моменту незаконного носіння, зберігання або придбання зброї без передбаченого законом дозволу, що свідчить про його формальний склад.

З'ясовано, що суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка досягла віку 16-ти років. Розроблено аргументацію стосовно доцільності зниження віку кримінальної відповідальності до 14-ти років за окремі суспільно небезпечні діяння у сфері незаконного обігу зброї, зокрема за незаконне виготовлення та збут вогнепальної зброї, бойових припасів і вибухових речовин, з огляду на сучасні кримінологічні тенденції, зростання рівня озброєної злочинності й активного залучення неповнолітніх до таких форм кримінально протиправної діяльності.

Визначено ознаки суб'єктивної сторони аналізованого кримінального правопорушення, яка характеризується виною у формі прямого умислу. З'ясовано, що інтелектуальна ознака прямого умислу полягає в усвідомленні особою суспільно небезпечного характеру незаконного поводження зі зброєю та відсутності законних підстав для володіння відповідними предметами, натомість вольова ознака виражається в бажанні вчинити такі дії. Встановлено, що мотив і мета не є обов'язковими ознаками складу кримінального правопорушення, однак мають

значення для правильної кваліфікації діяння та індивідуалізації кримінальної відповідальності. Зазначено, що мотиви можуть мати як формально правомірний характер (самозахист, колекціонування, полювання), так і корисливу або іншу антисоціальну спрямованість (перепродаж, демонстрування сили, вплив на інших осіб), натомість мета пов'язана переважно з використанням зброї для вчинення інших кримінальних правопорушень, забезпечення особистої безпеки або отримання неправомірної вигоди.

На підставі здійсненого комплексного аналізу судової практики виявлено типові проблеми, що виникають під час кваліфікації дій, передбачених ст. 263 Кримінального кодексу України, зокрема: відмежування незаконного поводження зі зброєю від адміністративних правопорушень, пов'язаних із порушенням правил її зберігання; оцінка дій осіб під час добровільної здачі зброї; конкуренція норм у випадках одночасного незаконного зберігання зброї та її використання під час вчинення інших кримінальних правопорушень.

Науково обґрунтовано критерії відмежування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами від суміжних складів кримінальних правопорушень, зокрема терористичного акту (ст. 258 Кримінального кодексу України), диверсії (ст. 113 Кримінального кодексу України), хуліганства (ст. 296 Кримінального кодексу України), а також від порушення правил поводження зі зброєю та речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 414 КК України).

Визначено, що головними критеріями відмежування є: характер об'єкта посягання (громадська безпека чи власність), форма вини (умисел або необережність), а також специфіка об'єктивної сторони (заволодіння, виготовлення, зберігання чи недбале поводження). Чітке визначення цих ознак забезпечує обґрунтовану кваліфікацію діяння, запобігає помилкам у правозастосовній практиці та сприяє ефективному захисту громадської безпеки.

Аналіз кримінальної відповідальності засвідчив, що сучасне українське законодавство поєднує каральний і превентивний підходи. Система покарань, передбачена ст. 263 Кримінального кодексу України, вирізняється гнучкістю та

охоплює як порівняно визначені, так й альтернативні санкції: позбавлення волі, обмеження волі, пробаційний нагляд, громадські роботи і штраф. Застосування заохочувальної норми щодо добровільної здачі зброї забезпечує попередження незаконного обігу, а судова практика підтверджує баланс між справедливістю, превенцією та ресоціалізацією правопорушників.

Виявлено проблеми формулювання ст. 263 Кримінального кодексу України й недостатньої диференціації відповідальності. Запропоновано вдосконалити склад кримінального правопорушення шляхом уведення нових кваліфікуючих ознак, посилення покарань і врахування міжнародного досвіду, що сприятиме підвищенню ефективності правозастосування та захисту суспільства від загроз незаконного обігу зброї.

На підставі здійсненого комплексного дослідження окреслено положення, що відповідають вимогам наукової новизни, мають теоретичне і практичне значення. За результатами дослідження кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами розроблено пропозиції для вдосконалення досліджуваної норми.

Ключові слова: кримінальне правопорушення; склад кримінального правопорушення; кваліфікація кримінальних правопорушень; правове регулювання обігу зброї; міжнародний досвід; кримінальні правопорушення проти громадської безпеки; незаконне поводження зі зброєю; незаконний обіг зброї; вогнепальна зброя; холодна зброя; бойові припаси; вибухові речовини; вибухові пристрої; кримінальна відповідальність; призначення покарання.

SUMMARY

Khomenko A. Criminal Liability for Illegal Handling of Weapons, Ammunition, or Explosive Substances. – Qualification scientific work as a manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 – Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2026.

The dissertation provides a comprehensive study of criminal liability for illegal handling of weapons, ammunition, or explosive substances. The theoretical and methodological foundations of the criminal-law characterization of illegal handling of weapons, ammunition, or explosive substances are described. The historical development of criminal-law regulation of liability for illegal handling of weapons, ammunition, or explosive substances is analyzed. It is established that certain elements of legal regulation of the use and circulation of weapons can be traced back to the legal monuments of Kyivan Rus, in particular to *Ruska Pravda*, which provided for liability for violent acts involving the use of weapons and for their illegal appropriation. The further development of relevant norms took place in the Lithuanian Statutes of the sixteenth century, while the criminalization of illegal manufacture, storage, and carrying of weapons acquired a more systematic character in the Penal and Correctional Code of 1845. It is substantiated that the Soviet period was characterized by the establishment of strict state monopoly over the circulation of weapons and a high level of criminalization of the relevant acts, which directly influenced the content of the modern Article 263 of the Criminal Code of Ukraine.

Special attention is paid to the analysis of international experience in regulating the circulation of weapons and criminalizing their illegal possession. It is established that various models of legal regulation have been formed in world practice – from strictly restrictive (the United Kingdom, Australia) to relatively liberal (the United States, Switzerland, the Czech Republic), which combine the right to possess weapons with an extensive system of licensing, registration, and state control. Of particular practical value for Ukraine is the experience of states that have experienced armed conflicts or long-term security transformations, in particular Croatia and the Czech Republic, where programs for

voluntary surrender and seizure of illegal weapons, mandatory standards for their storage, and digital registration systems have been implemented.

It is determined that the direct object of the criminal offense is social relations that ensure state-controlled circulation of firearms (except smoothbore hunting weapons) and cold weapons, ammunition, explosive substances, and explosive devices. Additional optional objects of criminal protection are life, health, and public order, which are potentially endangered as a result of violations of the rules for the circulation of these items. A classification of weapons and explosive substances according to technical and forensic characteristics is carried out, and the expediency of normative consolidation of the terms “firearms”, “ammunition”, “explosive substances”, and “explosive devices” in the notes to Article 263 of the Criminal Code of Ukraine is substantiated in order to ensure legal certainty in the qualification of criminal offenses. It is emphasized that cold weapons (Part 2 of Article 263 of the Criminal Code of Ukraine) include items that correspond to historically developed samples or standard structural types, as well as other items that cause piercing, piercing-cutting, chopping, crushing, or striking effects (daggers, Finnish knives, knuckle-dusters, bayonets, stilettos, crossbows, nunchaku, etc.) and are intended to injure living targets by muscular force or by the action of a mechanical device.

The objective side of the criminal offense provided for in Article 263 of the Criminal Code of Ukraine is analyzed in detail. Under Part One, it covers the carrying, storage, acquisition, transfer, or sale of firearms (except smoothbore hunting weapons), ammunition, explosive substances, or explosive devices without the permit provided by law; under Part Two – the carrying, manufacture, repair, or sale of cold weapons without the appropriate permit. It is substantiated that storage, acquisition, and transfer of cold weapons do not constitute a criminal offense. The content of the main forms of illegal handling of weapons is clarified, in particular illegal carrying, storage, acquisition, transfer, sale, as well as manufacture and repair of cold weapons, which consist in committing the relevant acts in violation of the legally established permit procedure and are aimed at creating or maintaining the illegal circulation of such items.

Special attention is paid to judicial practice, which demonstrates the need to take into account the specific circumstances of the case, in particular under martial law, when certain

actions related to obtaining or storing weapons may be considered as committed in a state of extreme necessity.

It is emphasized that voluntary surrender of weapons to law enforcement agencies in accordance with Part 3 of Article 263 of the Criminal Code of Ukraine excludes criminal liability, which reflects the implementation of the principles of humanism and the preventive orientation of criminal legislation.

It is emphasized that for the composition of the criminal offense provided for in Article 263 of the Criminal Code of Ukraine, the occurrence of specific socially dangerous consequences is not mandatory, since the relevant acts are considered completed from the moment of illegal carrying, storage, or acquisition of weapons without the permit provided by law, which indicates its formal composition.

It is clarified that the subject of the criminal offense is a natural, sane person who has reached the age of sixteen. Arguments are developed regarding the expediency of lowering the age of criminal liability to 14 years for certain socially dangerous acts in the sphere of illegal circulation of weapons, in particular for the illegal manufacture and sale of firearms, ammunition, and explosive substances, taking into account modern criminological trends, the growth of armed crime, and the active involvement of minors in such forms of criminally unlawful activity.

The features of the subjective side of the analyzed criminal offense are determined, which is characterized by guilt in the form of direct intent. It is clarified that the intellectual element of direct intent consists in the person's awareness of the socially dangerous nature of illegal handling of weapons and the absence of legal grounds for possession of the relevant items, while the volitional element is expressed in the desire to commit such actions. It is established that motive and purpose are not mandatory elements of the *corpus delicti*, but are important for the correct qualification of the act and the individualization of criminal liability. It is noted that motives may have both formally lawful character (self-defense, collecting, hunting) and mercenary or other antisocial orientation (resale, demonstration of force, influence on other persons), while the purpose is usually related to the use of weapons to commit other criminal offenses, ensure personal security, or obtain unlawful benefit.

On the basis of a comprehensive analysis of judicial practice, typical problems arising in the qualification of actions provided for in Article 263 of the Criminal Code of Ukraine are identified, in particular: delimitation of illegal handling of weapons from administrative offenses related to violation of rules for their storage; assessment of actions of persons in cases of voluntary surrender of weapons; competition of norms in cases of simultaneous illegal storage of weapons and their use during the commission of other criminal offenses.

Scientifically substantiated criteria for distinguishing illegal handling of weapons, ammunition, or explosive substances from related compositions of criminal offenses are proposed, in particular from a terrorist act (Article 258 of the Criminal Code of Ukraine), sabotage (Article 113 of the Criminal Code of Ukraine), hooliganism (Article 296 of the Criminal Code of Ukraine), as well as from violation of the rules for handling weapons and substances and objects that pose an increased danger to others (Article 414 of the Criminal Code of Ukraine).

It is determined that the main criteria for delimitation are: the nature of the object of encroachment (public safety or property), the form of guilt (intent or negligence), as well as the specifics of the objective side (appropriation, manufacture, storage, or negligent handling). Clear definition of these features ensures a well-founded qualification of the act, prevents errors in law enforcement practice, and contributes to effective protection of public safety.

The conducted analysis of criminal liability shows that modern Ukrainian legislation combines punitive and preventive approaches. The system of punishments provided for in Article 263 of the Criminal Code of Ukraine is characterized by flexibility and includes both relatively definite and alternative sanctions: imprisonment, restriction of liberty, probation supervision, community service, and fines. The application of an incentive norm regarding voluntary surrender of weapons contributes to the prevention of illegal circulation, and judicial practice confirms the balance between justice, prevention, and resocialization of offenders.

Problems in the formulation of Article 263 of the Criminal Code of Ukraine and insufficient differentiation of liability are identified. Improvements to the composition of the criminal offense are proposed by introducing new qualifying features, strengthening

punishments, and taking into account international experience, which will contribute to increasing the effectiveness of law enforcement and protecting society from the threats of illegal circulation of weapons.

Based on the comprehensive research conducted, provisions that meet the requirements of scientific novelty and have theoretical and practical significance are outlined. According to the results of the study of criminal liability for illegal handling of weapons, ammunition, or explosive substances, proposals for improving the analyzed norm have been developed.

Key words: criminal offense; corpus delicti; qualification of criminal offenses; legal regulation of weapons circulation; international experience; criminal offenses against public safety; illegal handling of weapons; illegal circulation of weapons; firearms; cold weapons; ammunition; explosive substances; explosive devices; criminal liability; sentencing.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Хоменко А. О. Міжнародний досвід регулювання обігу зброї: шляхи впровадження в Україні. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 2. С. 174–182. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2024.2.18>

2. Симоненко Н. О., Хоменко А. О. Розвиток правового регулювання незаконного обігу зброї: критичний аналіз змін до статті 263 КК України та їх правозастосовна практика. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2024. № 2. С. 95–103. DOI: <https://doi.org/10.59226/2786-6920.2.2024.95-103>

3. Хоменко А. О. Відмежування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, передбачених статтями 262–264, 410 Кримінального кодексу України. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2025. № 1. С. 148–155. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2025.1.15>

4. Хоменко А. О. Особливості об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 3 (69). С. 186–193. DOI: <https://doi.org/10.33270/0525693.22>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Хоменко А. О. Предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XIII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 282–285.

6. Хоменко А. О. Об'єктивна сторона незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Підготовка правоохоронців в*

системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук.-практ. конф. (Харків, 26 трав. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 342–344.

7. Хоменко А. О. Вогнепальна зброя як предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.) Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 449–452.

8. Хоменко А. О. Відмежування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 263 та 263-1 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XV Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 28 листоп. 2024 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 434–438.

9. Симоненко Н. О., Хоменко А. О. Незаконне поводження зі зброєю та порушення правил її застосування: порівняльно-правовий аналіз ст. 263 і ст. 414 КК України. *Євроатлантична інтеграція України в умовах збройної агресії: теорія і практика* : матеріали наук.-практ. круглого столу (Київ, 23 жовт. 2025 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 55–58.

10. Хоменко А. О. Правова природа та наслідки добровільної здачі зброї за ч. 3 ст. 263 КК України. *Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи* : матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 лют. 2026 р.). Київ : Держ. ун-т «Київський авіаційний інститут», 2026. С. 684–690.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ.....	26
1.1. Сучасний стан і методологія дослідження кримінальної відповідальності за незаконне поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....	26
1.2. Історичний розвиток кримінальної відповідальності за незаконне поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....	43
1.3. Законодавство зарубіжних країн про кримінальну відповідальність за незаконне поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....	52
Висновки до розділу 1.....	67
РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ.....	75
2.1. Об'єкт незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....	75
2.2. Об'єктивна сторона незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....	91
2.3. Суб'єкт незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....	103
2.4. Суб'єктивна сторона незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....	112
Висновки до розділу 2.....	123

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ.....130

3.1. Відмежування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами від суміжних складів кримінальних правопорушень.....130

3.2. Покарання за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....139

3.3. Звільнення від кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....152

3.4. Удосконалення кримінального законодавства з питань відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....161

Висновок до розділу 3.....168

ВИСНОВКИ.....176

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....184

ДОДАТКИ.....204

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Забезпечення громадської безпеки та правопорядку є одним із фундаментальних обов'язків держави, що безпосередньо впливає з положень Конституції України, яка проголошує людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. В умовах збройної агресії проти України та запровадження правового режиму воєнного стану проблема охорони суспільної безпеки набула особливої значущості, що зумовлює посилену увагу до кримінально-правових засобів протидії найнебезпечнішим посяганням, пов'язаним із незаконним обігом зброї, бойових припасів або вибухових речовин.

Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами становить підвищену суспільну небезпеку, оскільки створює реальні загрози життю і здоров'ю людей, стабільності державних інститутів, громадській безпеці й обороноздатності країни. Ця проблематика актуалізувалася після 2014 року, а згодом – 2022 року, в умовах повномасштабного вторгнення, коли відбулося істотне збільшення кількості одиниць вогнепальної зброї та боеприпасів, що знаходяться у фактичному обігу, а також з'явилися нові ризики їх незаконного використання, зберігання та переміщення.

Серед норм Кримінального кодексу (КК) України, спрямованих на забезпечення громадської безпеки та встановленого порядку обігу зброї, важливе місце посідає ст. 263 КК «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами». Аналіз статистичних даних Офісу Генерального прокурора засвідчує стабільно значну кількість кримінальних правопорушень цієї категорії в загальній структурі кримінальної злочинності. Зокрема, 2020 року з 5116 облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 КК, у 4252 провадженнях особам було вручено повідомлення про підозру, що становить близько 83 %, а 3907 проваджень направлено до суду; 2021 року повідомлення про підозру вручено в 3619 із 4067 кримінальних проваджень (близько 89 %); 2022 року – у 3560 із 4735 (близько 75 %); 2023 року повідомлення про підозру отримали особи в 4556 із

5582 кримінальних проваджень (82 %); 2024 року – у 4844 із 5898 (близько 82 %), а 2025 року – у 4676 із 5883 кримінальних проваджень (близько 80 %), причому переважну більшість таких проваджень щороку направляли до суду¹. Наведені статистичні дані демонструють стабільно високий рівень процесуальної реалізації кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 КК, що засвідчує значна частка кримінальних проваджень, у яких особам вручено повідомлення про підозру та які направляють до суду. Це зумовлює необхідність подальшого наукового аналізу особливостей кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами й обґрунтовує актуальність обраної теми дослідження.

Питання кримінальної відповідальності за незаконні діяння зі зброєю досліджували такі українські вчені в галузях кримінального права, кримінології, криміналістики й оперативно-розшукової діяльності: П. П. Андрушко, О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, П. Д. Біленчук, В. С. Бондар, А. А. Вознюк, О. М. Джужа, О. О. Дудоров, М. Й. Коржанський, О. В. Кришевич, В. В. Кузнецов, П. С. Матишевський, В. О. Меркулова, М. І. Панов, Є. О. Письменський, А. В. Савченко, Г. О. Усатий, М. І. Хавронюк, С. Д. Шапченко, В. Ю. Шепітько та ін. Праці зазначених учених становлять значний науковий доробок у сфері кримінально-правового регулювання обігу зброї, бойових припасів або вибухових речовин, охоплюючи як доктринальні положення, так і практичні аспекти протидії незаконним діянням. Попри наявність законодавчих актів і досліджень, практика застосування норм ст. 263 КК потребує подальшого вдосконалення, що зумовлює необхідність проведення комплексного наукового аналізу порушеної проблематики та засвідчує актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Крім того, актуалізується питання гармонізації кримінального законодавства України з європейськими стандартами у сфері контролю за обігом зброї та забезпечення громадської безпеки в контексті євроінтеграційного курсу держави. У цьому контексті важливе значення мають доктринальне осмислення чинних норм КК,

---

¹ Статистичні дані Офісу Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika>

оцінювання їх ефективності та формування науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення кримінально-правового регулювання.

З огляду на викладене, дослідження кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є своєчасним і необхідним. Воно спрямоване на комплексний аналіз відповідних кримінально-правових норм, виявлення проблем їх застосування, а також розроблення пропозицій з удосконалення законодавства та практики його реалізації. Результати дисертаційного дослідження мають сприяти підвищенню ефективності кримінально-правової охорони громадської безпеки та забезпеченню належного рівня захисту прав і законних інтересів особи, суспільства й держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 року № 2623-III; Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ратифікованої Законом України від 21 листопада 2002 року № 228-IV; Концепції реформування кримінальної юстиції України (Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008); Плану заходів щодо реалізації цієї Концепції (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 року № 1153-р); наказів Міністерства внутрішніх справ (МВС) України від 11 червня 2020 року № 454 «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки», від 21 травня 2024 року № 326 «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки»; Плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 792-р; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2025–2029 роки.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року (протокол № 14) і включено до переліку

тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (№ 930, 2023 рік).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертації є дослідження питань кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, за результатами якого буде сформульовано низку пропозицій та рекомендацій щодо конкретизації змісту правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, і практики застосування положень досліджуваного діяння.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*:

– дослідити наукові напрацювання вчених щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами й визначити систему методів наукового пізнання в межах її дослідження;

– схарактеризувати особливості історичного розвитку кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами відповідно до положень національного законодавства;

– здійснити порівняльно-правовий аналіз іноземного досвіду кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

– визначити суть родового та безпосереднього об'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК;

– проаналізувати ознаки об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

– висвітлити ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК;

– розглянути особливості суб'єктивної сторони досліджуваного складу кримінального правопорушення;

– окреслити особливості відмежування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами від суміжних складів кримінальних правопорушень;

– вивчити судову практику призначення покарань за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, на підставі чого сформулювати пропозиції з удосконалення санкцій;

– з'ясувати особливості звільнення від кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

– розробити пропозиції з удосконалення законодавства про встановлення кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Методологія дослідження. Методологічною основою дослідження є система загальнонаукових і спеціально-наукових методів, що забезпечили об'єктивне дослідження предмета та формування ґрунтовних висновків. Для окреслених задач дослідження використано такі методи: *історико-правовий* – для висвітлення закономірностей розвитку кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (підрозділ 1.2); *порівняльно-правовий* – під час аналізу законодавства інших країн щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (підрозділ 1.3); *логіко-юридичний* – з метою виявлення недоліків і вивчення можливостей удосконалення кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2–2.4, 3.1–3.3); *системний* – під час вивчення загальних ознак, що пов'язують частини в єдине ціле (розділи 2, 3); *логіко-граматичний* – у процесі поглибленого вивчення категорійно-понятійного апарату незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (розділи 2, 3); *логіко-семантичний* та *метод аналізу словникових визначень* – для поглибленого аналізу окремих понять теми дослідження

та їхніх особливостей, а також тлумачення понятійного апарату (у всіх розділах); *індукції* – для формулювання загальних висновків на основі формально-логічних умовиводів, а також понятійно-категорійного апарату дослідження (у всіх розділах); *дедукції* – під час характеристики та виокремлення критеріїв диференціації кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (розділи 2, 3); *моделювання* – для розроблення пропозицій до чинного законодавства України стосовно кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (у всіх розділах).

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнені матеріали анкетування 190 працівників слідчих підрозділів Національної поліції України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; узагальнені результати вивчення 240 судових рішень, зокрема вироків судів у провадженнях про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 263 КК, за період 2020–2025 років; систематизовані дані державної та відомчої статистичної звітності щодо кількості зареєстрованих (облікованих) кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 КК, за 2020–2025 роки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що за змістом розглянутих питань дисертація є комплексним монографічним науковим дослідженням кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Конкретний внесок дисертантки полягає у формулюванні пропозицій та рекомендацій щодо конкретизації змісту кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, а також розробленні наукових положень, які вирізняються новизною, а саме:

вперше:

– здійснено системний історико-правовий аналіз еволюції кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, у межах якого обґрунтовано авторську періодизацію розвитку відповідного кримінально-правового інституту, що охоплює такі етапи: перший – докримінальний (давньоруський) етап, від давньоруського періоду до

ранньомодерної доби, коли зброю розглядали переважно як об'єкт приватної власності або засіб вчинення насильства без виокремлення громадської безпеки як самостійного об'єкта кримінально-правової охорони; другий – публічно-державницький етап (Литовсько-Руська держава, Річ Посполита), що вирізнявся усвідомленням стратегічного значення зброї для воєнної та державної безпеки, криміналізацією окремих форм її обігу; третій – перехідний етап (1917–2001), у межах якого відбувалося інституційне оформлення кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та поступове відмежування цього інституту від політичних механізмів впливу; четвертий – сучасний етап (з 2001 року), пов'язаний із прийняттям Кримінального кодексу України, що характеризується системним закріпленням відповідальності в ст. 263 КК та орієнтованістю на принципи правової визначеності, пропорційності й захисту прав людини;

– проведено порівняльно-правовий аналіз норм чинного законодавства України й деяких іноземних правових систем, що дало змогу ідентифікувати спільні тенденції, визначальні риси національних підходів і визначити основні напрями можливого вдосконалення національного законодавства;

– здійснено диференціацію та відмежування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами від суміжних кримінальних правопорушень за ознаками (змістом) об'єкта, що забезпечує ефективність і точність правозастосування;

– обґрунтовано доцільність законодавчого закріплення легальних дефініцій понять «носіння» та «зберігання» зброї в межах ст. 263 КК, що забезпечує уніфікування судової практики й усунення неоднозначності кримінально-правової кваліфікації;

– запропоновано виокремлення кваліфікуючих складів незаконного поводження зі зброєю з огляду на множинність, співучасть і воєнний стан, що сприяє точному індивідуалізованому застосуванню кримінальної відповідальності;

удосконалено:

– структуру об'єкта незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами з визначенням родового, безпосереднього й

факультативного об'єктів, що сприяє глибшому висвітленню соціально-правової сутності посягання;

– доктринальний підхід до тлумачення об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, що полягає в уточненні змісту суспільно небезпечного діяння як форми незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами та виявленні значення факультативних ознак (способу, місця, часу, обстановки й засобів учинення) для правильної кримінально-правової кваліфікації;

– наукові підходи до формування санкцій ст. 263 КК шляхом урахування інституту пробаційного нагляду й обґрунтування доцільності його розширеного і диференційованого застосування щодо менш суспільно небезпечних форм незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, що засвідчено узагальненням судової практики й напрямами гуманізації кримінальної політики;

набуло подальшого розвитку:

– систематизація та вдосконалення методологічного підходу до дослідження кримінальної відповідальності за ст. 263 КК, який ґрунтується на поєднанні філософських, загальнонаукових і спеціально-правових методів, що забезпечують комплексне вивчення сутності відповідного кримінального правопорушення й формування науково обґрунтованих висновків;

– сформульовано підхід до визначення предметів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, шляхом конкретизації їх технічних і функціональних характеристик, зокрема вогнепальної та холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв, з огляду на реальний рівень їх суспільної небезпечності, що забезпечує обґрунтоване відмежування кримінально караних форм незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами від формально схожих, але кримінально незначущих діянь;

– рекомендації щодо застосування міжнародних стандартів у сфері контролю за обігом зброї в контексті гармонізації національного законодавства.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції мають прикладний характер, сприятимуть подальшому вдосконаленню положень, що встановлюють кримінальну відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, використовуються та можуть бути використані у:

– *законотворчій сфері* – під час розроблення (опрацювання) законопроектів про внесення змін до КК в частині кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (додаток В);

– *практичній діяльності* – для правильної реалізації кримінального законодавства України в частині відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 5 лютого 2026 року № 244/57);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кримінально-правова кваліфікація», «Кваліфікація окремих видів кримінальних правопорушень», «Особливості кваліфікації окремих видів кримінальних правопорушень», «Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства», «Кримінальне право: доктринальні та практичні проблеми» (акт Національної академії внутрішніх справ від 28 січня 2026 року № 16-ОП);

– *науково-дослідній роботі* – у дослідженнях проблем кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (акт Національної академії внутрішніх справ від 28 січня 2026 року № 17-НД).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в процесі дослідження, оприлюднено на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях і засіданні круглого столу, зокрема: «Предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами» (м. Київ, 30 листопада 2022 року); «Об’єктивна сторона незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» (м. Харків, 26 травня 2023 року); «Вогнепальна зброя як предмет незаконного поводження зі

зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» (м. Київ, 23 листопада 2023 року); «Відмежування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 263 та 263-1 Кримінального кодексу України» (м. Київ, 28 листопада 2024 року); «Незаконне поводження зі зброєю та порушення правил її застосування: порівняльно-правовий аналіз ст. 263 і ст. 414 КК України» (м. Київ, 23 жовтня 2025 року); «Правова природа та наслідки добровільної здачі зброї за ч. 3 ст. 263 КК України» (м. Київ, 12 лютого 2026 року).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні положення та практичні висновки, сформульовані й аргументовані в дисертації, пропозиції та рекомендації, що становлять наукові результати дисертації та її новизну й винесені на захист, отримані авторкою самостійно. У друкованій праці «Розвиток правового регулювання незаконного обігу зброї: критичний аналіз змін до статті 263 КК України та їх правозастосовна практика», опублікованій у співавторстві в науковому фаховому виданні «Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України», внесок автора дисертації становить 75 % (розроблення концептуальних підходів до розвитку правового регулювання незаконного обігу зброї). З метою обґрунтування окремих положень дослідження використано праці інших учених, на які зроблено відповідні посилання.

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, сформульовані в дисертації, відображено в десяти наукових публікаціях, серед яких чотири статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, а також шість тез доповідей, оприлюднених на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях і засіданні круглого столу.

Структура та обсяг дисертації. Робота містить анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, що містять десять підрозділів, висновки, список використаних джерел (193 найменування на 20 сторінках) і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 224 сторінки, з них основного тексту – 183.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

1.1. Сучасний стан і методологія дослідження кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Проблематика кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами посідає особливе місце в системі сучасних кримінально-правових досліджень, що зумовлено її безпосереднім зв'язком із забезпеченням громадської безпеки, охороною життя і здоров'я людини, а також захистом національної безпеки держави. Незаконний обіг зазначених предметів є одним із найнебезпечніших виявів протиправності, оскільки створює підвищені ризики вчинення тяжких та особливо тяжких насильницьких кримінальних правопорушень, дестабілізує суспільні відносини та підриває довіру до інститутів публічної влади.

Актуальність наукового осмислення кримінально-правових засад протидії незаконному поводженню зі зброєю суттєво підвищилася в умовах сучасних викликів, пов'язаних зі збройною агресією проти України. Тривалий збройний конфлікт, запровадження воєнного стану, масова мілітаризація суспільства, а також активне залучення цивільного населення до заходів національного спротиву об'єктивно спричинили збільшення кількості зброї та боєприпасів у цивільному обігу. За таких умов ризики їх незаконного використання, втрати державного контролю та подальшої криміналізації відповідних суспільних процесів постійно зростають.

Незаконний обіг зброї формується під впливом сукупності взаємопов'язаних чинників, серед яких вирішальне значення мають збройні конфлікти, корупційні практики, недосконалість адміністративно-правових і кримінально-правових механізмів контролю за обігом зброї, а також соціально-психологічні установки населення щодо допустимості володіння та використання зброї з метою самозахисту. В умовах воєнного стану прагнення громадян забезпечити особисту безпеку, захист родини та майна нерідко суперечить чинним правовим обмеженням, що актуалізує складні питання криміналізації та декриміналізації відповідних діянь, меж допустимої поведінки та принципів справедливості кримінальної відповідальності.

Наукові дослідження в цій сфері традиційно зосереджувалися на аналізі складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, питаннях кваліфікації незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, відмежування його від суміжних складів, а також проблемах призначення покарання. Водночас сучасний етап розвитку кримінального законодавства та правозастосовної практики виявляє низку методологічних і концептуальних прогалин, пов'язаних із застарілістю окремих кримінально-правових підходів, відсутністю системного врахування умов воєнного часу, а також недостатнім використанням міждисциплінарних методів дослідження.

У цьому контексті важливе значення має методологія дослідження кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, яка має ґрунтуватися на поєднанні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. Застосування діалектичного методу надає можливість розглядати інститут кримінальної відповідальності в динаміці його розвитку та взаємозв'язку із соціальними процесами. Формально-юридичний метод забезпечує аналіз нормативного змісту кримінально-правових норм, логіко-юридичний – виявлення внутрішньої узгодженості законодавчих конструкцій, а системно-структурний підхід – визначення місця відповідних норм у загальній системі кримінального права.

Поряд із цим значущу роль відіграють порівняльно-правовий метод, який дає змогу зіставити підходи до криміналізації незаконного обігу зброї в законодавстві

України й інших держав, а також історико-правовий метод, спрямований на дослідження еволюції правового регулювання відповідних суспільних відносин. Залучення емпіричних методів – аналізу судової практики, статистичних даних правоохоронних органів, результатів соціологічних досліджень – сприяє підвищенню обґрунтованості теоретичних висновків і забезпечує їх прикладну спрямованість.

Отже, сучасний стан наукової розробленості проблеми кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами вирізняється поєднанням значного теоретичного доробку з наявністю суттєвих дискусійних питань, що потребують подальшого комплексного дослідження з огляду на умови воєнного часу та перспективи реформування кримінального законодавства України [104, с. 96].

З часу проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року питання законодавчого врегулювання обігу зброї неодноразово знаходилося у фокусі уваги законодавця, правозастосовних органів і наукової спільноти. Упродовж усього періоду становлення та розвитку національної правової системи було здійснено понад сім спроб ухвалення спеціального нормативно-правового акта для комплексного врегулювання суспільних відносин у сфері обігу зброї. Водночас жодна із цих ініціатив упродовж тривалого часу не завершилася прийняттям повноцінного закону, що свідчить про складність, політичну чутливість і соціальну суперечливість відповідної проблематики.

Першою системною спробою нормативного врегулювання обігу зброї на законодавчому рівні став проєкт Закону України «Про зброю» [169, с. 79]. Зазначений законопроект був спрямований на формування базових правових засад регулювання обігу зброї в умовах становлення незалежної держави, однак не отримав належної підтримки у Верховній Раді України. Причинами цього стали як брак усталеної концепції державної політики у сфері обігу зброї, так і загальна нестабільність правової системи в перші роки незалежності, що не сприяло прийняттю комплексних і концептуально складних законодавчих актів.

Подальший етап законодавчих ініціатив у зазначеній сфері припадає на 2005-й рік, коли народні депутати України та представники громадянського

суспільства запропонували дев'ять варіантів проєктів законів, спрямованих на врегулювання обігу зброї [5, с. 59]. Відмітна особливість деяких із цих законопроєктів полягала в закріпленні можливості легального носіння цивільним населенням короткоствольної вогнепальної зброї, зокрема пістолетів і револьверів. Такі положення викликали активну суспільну й наукову дискусію, оскільки порушували питання балансу між правом особи на самозахист і необхідністю забезпечення належного рівня громадської безпеки. Відсутність консенсусу між прихильниками лібералізації обігу зброї та її противниками зумовила подальше блокування відповідних законодавчих ініціатив.

2008 року до Верховної Ради України було внесено проєкт Закону України «Про обіг зброї невійськового призначення» [138], який став однією з найкомплексніших спроб законодавчого врегулювання відповідної сфери. Головною метою цього законопроєкту було створення чіткої та системної нормативної моделі обігу зброї невійськового призначення, а також бойових припасів до неї, зокрема в частині придбання, зберігання, використання та застосування.

Зазначений проєкт закону передбачав розгорнутий понятійний апарат, що мав забезпечити однозначне тлумачення ключових категорій у сфері обігу зброї, закріплював створення Державного збройового реєстру як спеціалізованої інформаційної системи, призначеної систематизувати відомості про зброю та бойові припаси, обіг яких дозволено на митній території України. Важливим нововведенням було також нормативне визначення поняття зброї самооборони, що мало істотне значення для правозастосовної практики.

Крім цього, законопроєкт визначав коло суб'єктів права власності на зброю та закріплював право на її придбання, зберігання, ввезення і вивезення не лише за громадянами України, а й за іноземцями та особами без громадянства за умови дотримання встановлених законодавством вимог. Проєкт також регулював питання виробництва, ремонту й торгівлі зброєю і бойовими припасами, встановлював права й обов'язки власників та користувачів зброї, а також детально врегульовував специфіку таких цивільно-правових і публічно-правових інститутів, як дарування, спадкування, вилучення та утилізація зброї [138].

Подальшим етапом розвитку зазначеної законодавчої ініціативи стало внесення 9 лютого 2009 року до Верховної Ради України проекту Закону України «Про обіг зброї невійськового призначення». Попри те, що 14 квітня 2010 року цей законопроект було прийнято в першому читанні, згодом його розгляд було фактично припинено і він так і не набув статусу закону. Така ситуація вкотре засвідчила несформованість послідовної державної політики у сфері регулювання обігу зброї та зумовила збереження фрагментарного й підзаконного характеру правового регулювання відповідних суспільних відносин.

Отже, аналіз еволюції законодавчих ініціатив щодо врегулювання обігу зброї в Україні засвідчує тривалу й системну неспроможність законодавця сформулювати єдину концепцію правового регулювання цієї сфери, що своєю чергою істотно вплинуло на стан кримінально-правової протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами й зумовило актуальність подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Слід зазначити, що ухвалення законопроектів, спрямованих на врегулювання обігу зброї в Україні, упродовж років істотно гальмувалося під впливом комплексу політичних, соціальних і суспільно-психологічних чинників. Одним із ключових стримувальних факторів була відсутність сталого політичного консенсусу між основними суб'єктами законодавчої ініціативи, гілками державної влади та парламентськими фракціями. Питання обігу зброї стало політично й ідеологічно чутливим, що спричиняло глибокі розбіжності в підходах до її правового врегулювання.

Зокрема, у законодавчому та суспільному дискурсі сформувалися дві протилежні позиції. Прибічники лібералізації законодавства щодо обігу зброї наполягали на необхідності нормативного закріплення права громадян на самозахист, зокрема із застосуванням вогнепальної зброї, розглядаючи її як елемент забезпечення особистої безпеки. Натомість противники таких змін акцентували на потенційних ризиках зростання рівня насильницької протиправності, неконтрольованого поширення зброї та ускладнення криміногенної ситуації в державі. Унаслідок

несформованості компромісної позиції жоден із запропонованих законопроектів не мав достатньої підтримки для ухвалення.

Показовим у цьому контексті є науково-аналітичний підхід, запропонований О. Камшею 2019 року, який узагальнив типові аргументи сторін «проти» і «за» прийняття закону, що регулював би обіг зброї в Україні [195], аналіз яких засвідчує їх актуальність і на сучасному етапі розвитку правової системи.

Представники сторони, що заперечує необхідність законодавчого врегулювання обігу зброї, зосереджують увагу передусім на ризиках розширення доступу цивільного населення до вогнепальної зброї. Серед основних побоювань слід виокремити можливість потрапляння зброї до рук правопорушників, осіб із психічними розладами або інших соціально небезпечних категорій. Акцентовано на загрозі формування привілейованого доступу до зброї для окремих соціальних груп, зокрема народних депутатів, представників великого бізнесу чи «золотої молоді». Також висловлено застереження щодо можливості надмірно спрощеного або «вільного» продажу зброї, зокрема поза спеціалізованими торговельними закладами, що, на думку критиків, могло б призвести до збільшення кількості випадків застосування зброї в побутових конфліктах, громадських місцях або освітніх закладах.

Крім того, обґрунтовано брак в українському суспільстві належної культури поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, що в поєднанні з високим рівнем соціальної напруженості може спричинити ескалацію насильства. У цьому контексті акцентовано на тезі про те, що володіння зброєю не гарантує повного захисту особи, натомість забезпечення громадської безпеки та боротьба зі злочинністю є прерогативами правоохоронних органів. Додатково зазначено, що фінансові ресурси, необхідні для створення та функціонування ефективної дозвільної системи, доцільніше спрямувати на задоволення соціальних потреб населення [195].

Натомість прихильники законодавчого врегулювання обігу зброї обґрунтовують свою позицію протилежними аргументами. Зокрема, стверджують, що правопорушники фактично вже мають доступ до нелегальної зброї через

«чорний» ринок, а брак чіткого й системного законодавчого регулювання лише поглиблює проблему. Тож процедура отримання дозволу на володіння зброєю передбачає адміністративний контроль, який у певних формах уже функціонує, і значна кількість громадян легально володіє мисливською та іншою зброєю без негативних наслідків для суспільної безпеки.

Також увагу зосереджено на тому, що представники привілейованих соціальних груп де-факто вже мають доступ до засобів самозахисту, зокрема зброї, натомість пересічні громадяни позбавлені таких можливостей. У цьому сенсі прийняття спеціального закону розглядають як інструмент забезпечення рівності прав. Заперечено тезу про «роздачу» або вільний продаж зброї, оскільки її придбання можливе лише в ліцензованих магазинах, за власні кошти та за умови дотримання встановлених законом процедур. Прихильники також стверджують, що культура поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами формується саме шляхом її законного регулювання, а статистичні дані засвідчують поодинокі випадки кримінальних правопорушень, учинених із використанням легальної зброї. Зазначено, що хоча зброя не гарантує абсолютного захисту, ця обставина не може бути достатньою підставою для повної заборони, аналогічно до інших засобів самозахисту [195].

Важливим чинником, який впливав на законодавчий процес, була також позиція українського суспільства щодо врегулювання обігу зброї. У мирний період суспільна думка залишалася неоднозначною та поляризованою, що ускладнювало формування політичної волі для прийняття відповідних рішень. Навіть після початку збройного конфлікту на Сході України 2014 року суспільне ставлення до легалізації обігу зброї протягом тривалого часу залишалося стриманим: значна частина громадян висловлювала занепокоєння щодо можливих негативних наслідків поширення зброї серед цивільного населення, а інша частина обстоювала закріплення права на самозахист, зокрема шляхом володіння зброєю [46].

У цьому контексті привертає увагу позиція В. В. Юсупова, який зазначав, що збройний конфлікт, який триває на території України з 2014 року, об'єктивно призвів до значного поширення та спрощення доступу до засобів озброєння. Це своєю чергою

спричинило збільшення кількості тяжких й особливо тяжких злочинів із застосуванням зброї, зокрема бандитизму, розбоїв, умисних убивств на замовлення та інших насильницьких кримінальних правопорушень [68, с. 425–452].

Показовим виявом суспільного запиту на перегляд державної політики у сфері обігу зброї стали електронні петиції, ініційовані на Офіційному інтернет-представництві Президента України. Зокрема, 29 серпня 2015 року було зареєстровано електронну петицію «Дозволити володіти вогнепальною зброєю цивільним особам громадянам України!». Проте зазначена петиція не зібрала необхідної кількості голосів, а отже, її не було підтримано [40]. Того самого дня було ініційовано ще одну петицію щодо законодавчого закріплення права громадян України на захист [47].

Метою цієї петиції було закріплення в Конституції України права громадян на володіння вогнепальною зброєю з метою самозахисту, захисту власності, територіальної цілісності держави та протидії узурпації влади, а також негайне ухвалення проєкту Закону України «Про цивільну зброю і боєприпаси» від 10 грудня 2014 року № 1135-1. Зокрема, запропоновано доповнити ст. 27 Конституції України відповідним положенням. Зазначена петиція стала першою в історії України, що зібрала понад 25 000 голосів на офіційному сайті та була передана на розгляд Президентові України. Водночас 29 серпня 2019 року, тобто через чотири роки після її ініціювання, проєкт Закону України «Про цивільну зброю і боєприпаси» № 1135-1 було відкликано [148]. Попри це, петиція стала важливим індикатором наявності сталого суспільного запиту на перегляд підходів до реалізації права на самозахист із застосуванням зброї.

Подальшим розвитком цієї ініціативи стало подання 22 травня 2019 року Г. Учайкіним електронної петиції за назвою «Навести порядок з обігом зброї, а порядок – це Закон». За своїм змістом вона повторювала, зокрема, положення попередньої петиції 2015 року, однак була подана повторно у зв'язку з відсутністю належної реакції з боку Президента України. Петиція зібрала необхідну кількість голосів – 25 651 за мінімально необхідних 25 000 й отримала офіційну відповідь від Президента України Володимира Зеленського. У відповіді було визнано наявність

проблеми неконтрольованого обігу значної кількості зброї на території держави у зв'язку з веденням бойових дій на Сході України, водночас було висловлено позицію про передчасність легалізації обігу зброї в Україні [103].

Війна на сході України виявила низку системних прогалин у національній правовій системі, які в мирний період не були у фокусі суспільної уваги, однак в умовах збройного конфлікту набули особливої гостроти. Водночас слід констатувати, що з плином часу суспільна зацікавленість у питанні законодавчого врегулювання обігу зброї поступово знижувалася. За результатами соціологічних досліджень, уже 2017 року ідею легалізації купівлі вогнепальної зброї схвалювали лише 18 % респондентів, а 77 % висловилися проти такої ініціативи, а 5 % не змогли визначитися зі своєю позицією [167]. Зазначене свідчить про збереження високого рівня суспільної обережності щодо можливих наслідків розширення цивільного обігу вогнепальної зброї.

Водночас воєнні дії в східних регіонах України мали істотний вплив на масштаби та характер незаконного обігу зброї. За даними МВС України, 2015 року близько 70 % зброї, яку вилучали з незаконного обігу, було вивезено із зони проведення антитерористичної операції. Перший заступник начальника Департаменту карного розшуку МВС України повідомляв про викриття численних спроб незаконного переміщення зброї та боєприпасів із зони АТО, зокрема за участю 23 волонтерів, 45 бійців добровольчих батальйонів, 83 військовослужбовців Збройних Сил України, трьох військовослужбовців Національної гвардії України і трьох співробітників поліції [49]. Наведені дані засвідчують системний характер проблеми та її складність, зумовлену залученням до незаконного обігу осіб, які за своїм статусом повинні були забезпечувати безпеку держави.

У цьому контексті Ю. А. Кушнерик слушно зазначає, що неконтрольоване розповсюдження зброї з територій Донецької та Луганської областей призвело до істотного збільшення кількості насильницьких кримінальних правопорушень з використанням вогнепальної зброї [89, с. 5]. Така ситуація актуалізувала потребу у формуванні цілісної системи правового регулювання обігу зброї як одного з ключових елементів протидії збройній злочинності.

Попри наявні складнощі, спроб законодавчого врегулювання обігу зброї не було припинено. Зокрема, 6 листопада 2020 року до Верховної Ради України надійшов проєкт Закону України «Про обіг цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї» № 4335. Законопроект був спрямований на формування комплексної правової бази для регулювання цивільного обігу вогнепальної зброї в Україні й охоплював визначення ключових термінів, класифікацію категорій зброї, а також принципи її володіння, використання, зберігання та обліку. Документ чітко окреслював перелік видів зброї, які можуть належати до цивільної та не заборонені до обігу [139].

Проєкт передбачав створення Єдиного державного реєстру цивільної зброї, що мав містити відомості про всі одиниці зброї, їхніх власників й основні технічні характеристики. Зокрема, у документі встановлено чіткі критерії для отримання дозволу на володіння зброєю: власниками могли бути лише повнолітні дієздатні громадяни України, які не мають судимості та медичних протипоказань. Окрім цього, для отримання дозволу передбачено обов'язкове проходження спеціального навчання, надання медичної довідки й оформлення страхування, а також обов'язок періодичного технічного огляду зброї та продовження дії дозволу (спершу на три роки, далі – щоп'ять років) [139].

Законопроект також забороняв обіг автоматичної зброї для цивільного населення, зброї зі зміненими або знищеними ідентифікаційними ознаками, саморобної або такої, що не відповідає встановленим технічним вимогам. Військова, службова й табельна зброя підлягала окремому правовому регулюванню. Крім того, визначено права й обов'язки власників зброї, а також порядок відмови в наданні дозволу, його призупинення та поновлення [139]. Загалом зазначений законопроект був орієнтований на легалізацію цивільної вогнепальної зброї за умови посиленого державного контролю, що мало забезпечити баланс між безпекою суспільства та гармонізацією національного законодавства з міжнародними стандартами. Водночас 4 березня 2021 року проєкт було відхилено та знято з розгляду.

Подальшою законодавчою ініціативою став проєкт Закону України «Про цивільну зброю та боєприпаси» № 4335-1, поданий до Парламенту 24 листопада

2020 року. Документ був спрямований на врегулювання правових відносин у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, бойових припасів до неї та конструктивно схожих виробів. Законопроект встановлював чіткий правовий режим власності, правила виробництва, володіння, обліку, використання, носіння, транспортування та знищення зброї [8].

Відповідно до положень цього проекту, цивільну зброю поділено на категорії А–D залежно від її технічних характеристик. Передбачено створення Єдиного державного реєстру цивільної зброї, до якого мали вносити всі відомості про зброю, її власників і правовий статус [8]. Законопроект визначав вимоги до осіб, які бажають придбати зброю, зокрема необхідність отримання посвідчення власника зброї відповідної категорії, проходження кваліфікаційного іспиту, оформлення технічного паспорта на зброю та обов'язкового страхування. Заборонено обіг автоматичної зброї, зброї зі знищеним маркуванням, переробленої без ліцензії, а також боєприпасів вибухової чи запалювальної дії [8].

Законопроект спрямовував увагу на врегулювання питань спадкування та спільного користування зброєю, обігу нагородної зброї, порядку обліку знайденої зброї, а також правила її зберігання й утилізації. У ньому визначено категорії забороненої до цивільного обігу зброї та встановлено державний контроль за її обігом з метою запобігання незаконному розповсюдженню [8]. Як і попередній законопроект, цей документ був спрямований на створення системної моделі регулювання обігу цивільної зброї, однак також не був ухвалений.

25 червня 2021 року до Верховної Ради України надійшов новий проект Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» [122]. На відміну від попередніх ініціатив, цей законопроект було прийнято в першому читанні 23 лютого 2022 року, напередодні запровадження воєнного стану. Документ визначає категорії зброї та встановлює чіткі обмеження на обіг кожної з них, забороняє автоматичну зброю для цивільного обігу, регулює правовий режим власності, носіння, транспортування, зберігання та ремонту зброї, а також питання спадкування і використання в спорті, мисливстві та з метою самозахисту [122].

У травні 2022 року Уряд запровадив опитування через електронну систему «Дія», метою якого було дослідити громадську думку щодо легалізації зброї. В опитуванні взяли участь понад 1,243 млн громадян. За результатами опитування понад 61 % схвалюють вільний обіг зброї для особистого захисту, натомість понад 20 % виступають проти цієї ініціативи, а понад 18 % обрали варіант «для спеціальних потреб» [44]. Ці результати свідчать про занепокоєння громадян власною безпекою та бажання мати можливість себе захистити.

Законопроект передбачає створення Єдиного державного реєстру цивільної вогнепальної зброї, забороняє обіг саморобної та небезпечної зброї, а також зброї зі зміненими або прихованими ідентифікаційними номерами [122]. Водночас він зберігає модель прихованого носіння зброї та її використання для самозахисту з дотриманням вимог Інструкції № 622 щодо умов зберігання та транспортування [53], проте це породжує окремі дискусійні питання щодо узгодженості підзаконного регулювання з положеннями законопроекту.

Паралельно було подано проект Закону України «Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю» від 13 липня 2021 року, який також передбачав поділ цивільної зброї на чотири категорії та встановлював вимоги до набуття права власності на неї [144]. Законопроект пропонував запровадження централізованого Єдиного державного реєстру цивільної зброї, визначав перелік забороненої до обігу зброї та врегульовував порядок обігу знайденої, спадкової та нагородної зброї [144]. Законопроект, зазначили С. А. Миронюк і С. А. Корбусев, мав на меті підвищення професіоналізму правоохоронних органів і забезпечення вищого захисту населення та посилення ефективності роботи правоохоронних структур України [102, с. 345].

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації питання обігу зброї набуло ще більшої актуальності як для держави, так і для цивільного населення. Зазначене дає підстави стверджувати, що законодавець, усвідомлюючи наявні прогалини у сфері регулювання обігу зброї, намагається поступово їх усунути шляхом формування системного нормативного підґрунтя.

У контексті законодавчого розвитку слід зазначити, що відповідні законопроектні ініціативи мали на меті формування цілісної системи правового обігу цивільної зброї, яка поєднувала б доступність для законослухняних громадян із належним державним контролем за обігом потенційно небезпечних предметів.

Початок повномасштабного вторгнення Російської Федерації та введення в Україні правового режиму воєнного стану [133] 24 лютого 2022 року істотно змінив підходи до правового регулювання участі цивільного населення в збройному захисті держави. Значна частина громадян України долучилася до відсічі збройної агресії із застосуванням власної або отриманої зброї, що об'єктивно потребувало нормативного врегулювання. Відповіддю на ці виклики стало ухвалення Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» від 3 березня 2022 року № 2114-IX [128], який заклав правові засади залучення цивільних осіб до оборони держави в умовах воєнного стану.

Згідно з положеннями цього Закону, право брати участь у збройному захисті України надано не лише громадянам України, а й іноземцям та особам без громадянства, які перебувають на території держави на законних підставах. Водночас вогнепальна зброя, яку використовують цивільні особи, залишається в державній власності та може бути застосована виключно з метою відсічі збройної агресії та лише в період дії воєнного стану [128].

Подальший розвиток правового регулювання відбувся 25 листопада 2024 року, коли набрали чинності зміни до зазначеного Закону, що запровадили механізм декларування знайденої цивільними особами зброї. Запровадження такого механізму сприяло зниженню рівня нелегального обігу зброї, підвищенню рівня правової обізнаності населення щодо правил її зберігання та використання, а також посиленню державного контролю у сфері громадської безпеки [115, с. 119].

Законодавчо передбачено право особи задекларувати знайдену зброю або обов'язок здати її до органів Національної поліції України. Визначено перелік видів зброї, які не підлягають декларуванню та цивільному обігу, а підлягають негайному вилученню, встановлено порядок застосування зброї, аналогічний правилам, що застосовують до військовослужбовців [128].

Після припинення або скасування воєнного стану цивільні особи зобов'язані впродовж 90 днів здати зброю та бойові припаси до органів Національної поліції України. Особи, які виявили бажання набути право власності на задекларовану зброю, подають відповідну заяву, після чого зброя проходить перевірку; за відсутності законних підстав для відмови особа набуває права власності. У разі неможливості знаходження зброї в цивільному обігу вона підлягає переробці або поверненню в державну власність, а бойові припаси – вилученню та утилізації [128].

Важливою гарантією є закріплення в Законі положення про звільнення цивільних осіб від відповідальності за застосування зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію, за умови дотримання вимог закону. У такий спосіб було створено правовий механізм, який одночасно забезпечує право громадян на захист Батьківщини та державний контроль за обігом зброї в умовах війни.

Аналіз статистичних даних Національної поліції України засвідчує, що понад 14,5 тис. громадян добровільно задекларували понад 16 тис. одиниць вогнепальної зброї. Водночас проблема незаконного обігу залишається актуальною: станом на грудень 2025 року зареєстровано близько 5055 кримінальних правопорушень за ст. 263 КК, у 3884 випадках особам повідомлено про підозру [181]. Це свідчить про зростання рівня правосвідомості населення, однак не нівелює необхідності подальшого вдосконалення кримінально-правових й адміністративних механізмів контролю.

Актуальність проблеми підтверджують також результати дослідження судової практики, представлені суддею Верховного Суду у складі Касаційного кримінального суду [161]. Установлено, що в умовах воєнного стану більшість кримінальних проваджень за ст. 263 КК пов'язані з учиненням насильницьких кримінальних правопорушень, а брак спеціального закону про обіг зброї істотно ускладнює діяльність правоохоронних органів і судів. Про тенденцію до зростання таких правопорушень свідчать і дані судової статистики: 2022 року постановлено 3921 вирок, 2023 року – вже 5464 [161].

Значущим кроком у напрямі впорядкування обігу зброї стало запровадження Єдиного реєстру зброї, який почав функціонувати 23 червня 2023 року [113]. Станом

на 23 червня 2025 року до реєстру подано понад 770 тис. заяв на отримання дозвільних документів, прийнято близько 750 тис. відповідних рішень [52]. Функціонування Єдиного реєстру зброї забезпечило цифровізацію дозвільних процедур, спростило доступ громадян до адміністративних послуг і посилило централізований контроль за обігом зброї.

Паралельно відбулися зміни й у кримінальному законодавстві. Зокрема, 15 березня 2022 року розділ VIII КК України було доповнено статтею 43-1 «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України». Частина третя цієї статті передбачає, що особа не підлягає кримінальній відповідальності за застосування зброї, бойових припасів або вибухових речовин проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, а також за заподіяну у зв'язку з цим шкоду майну [79]. Ця норма закріплює кримінально-правові гарантії для осіб, які беруть участь у збройному спротиві.

Водночас слід зауважити, що станом на 2025 рік Україна залишається єдиною державою в Європі, яка не має спеціального закону, що комплексно регулював би обіг зброї та містив би законодавчо визначений понятійний апарат. Натомість відповідні правовідносини врегульовують розрізнені нормативно-правові акти, серед яких: Закон України «Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення» [141], Закон України «Про мисливське господарство та полювання» [136], Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [135], постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» [143], а також підзаконні акти, зокрема відповідна Інструкція Міністерства внутрішніх справ України [53].

Слід зазначити про активізацію наукових досліджень у цій сфері. Зокрема, дисертація А. О. Отришка «Розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» (2025) присвячена ґрунтовному аналізу криміналістичних характеристик кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 та 263-1 КК [109]. Також комплексне юридико-психологічне дослідження проблем незаконного поводження зі зброєю здійснила Л. О. Величенко в дисертації «Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі

зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» (2023), у якій запропоновано напрями вдосконалення правового та психологічного забезпечення протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 263 КК [16].

У сучасній українській кримінально-правовій науці проблематика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами посідає одне з ключових місць, що зумовлено як посиленням криміногенних ризиків, так і трансформацією правового регулювання в цій сфері в умовах воєнного стану. Наукове осмислення відповідальності за відповідні кримінальні правопорушення здійснюють у межах комплексного підходу, який поєднує доктринальний аналіз кримінально-правових норм, дослідження правозастосовної практики й оцінювання ефективності спеціального законодавства.

Вагомий внесок у розвиток наукових уявлень про кримінальну відповідальність за незаконні дії зі зброєю зробила Л. М. Павленко, яка 2023 року захистила дисертаційне дослідження на тему «Кримінальна відповідальність за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї, зміни її маркування, незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263-1 КК)» [110]. У межах цієї роботи здійснено ґрунтовний кримінально-правовий аналіз складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263-1 КК, висвітлено його об'єктивні та суб'єктивні ознаки, виявлено проблемні аспекти законодавчої техніки та правозастосування, проведено порівняльний аналіз із суміжними складами кримінальних правопорушень, а також сформульовано пропозиції з удосконалення кримінального законодавства.

Проблемні аспекти правового регулювання обігу вогнепальної зброї вивчав В. В. Літошко в науковій праці «Правове регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні: проблеми та перспективи» (2022) [93]. У зазначеному дослідженні проаналізовано сучасний стан нормативного забезпечення володіння та використання вогнепальної зброї, окреслено ключові прогалини та колізії чинного законодавства, а також визначено перспективні напрями його вдосконалення з огляду на європейський досвід і потреби національної безпеки. Значну увагу автор спрямував на питання

незаконного володіння та використання зброї як чинники підвищення рівня насильницької злочинності.

К. Л. Бугайчук у своїх наукових працях зосередився на аналізі криміногенної ситуації у сфері незаконного обігу зброї, бойових припасів і вибухових матеріалів в Україні [26]. Автор проаналізував законодавчі ініціативи щодо розширення кримінально-правової заборони, зокрема шляхом встановлення відповідальності за незаконні дії зі складовими вогнепальної зброї, а також посилення кримінальної відповідальності за незаконний обіг зброї в умовах воєнного або надзвичайного стану. Науковець сформулював низку пропозицій, спрямованих на вдосконалення нормативно-правового регулювання в зазначеній сфері в контексті актуальних безпекових викликів.

Узагальнюючи викладене, можна констатувати, що правове регулювання обігу зброї в Україні знаходиться в стані активної трансформації. Від тривалого періоду фрагментарного нормативного регулювання в мирний час держава перейшла до ухвалення оперативних і системних рішень, зумовлених реаліями повномасштабного вторгнення. Події на сході України та збройна агресія Російської Федерації актуалізували потребу у формуванні ефективної моделі правового контролю за обігом зброї, яка одночасно забезпечувала б обороноздатність держави та громадську безпеку.

За результатами проведеного дослідження сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності правозастосування положень ст. 263 КК. Зазначені висновки ґрунтуються на результатах авторського анкетування працівників слідчих підрозділів Національної поліції України, серед яких 84,8 % вказали на необхідність внесення змін або уточнень до положень ст. 263 КК. При цьому 82,4 % опитаних вважають за доцільне змінити диспозицію статті, 98,6 % – санкцію, 12,6 % – місце розташування норми в системі Особливої частини КК України, а 92,5 % – кваліфікуючі ознаки складу кримінального правопорушення. Водночас 87,4 % респондентів зазначили, що відсутність легальних визначень

окремих видів зброї створює суттєві труднощі у правозастосовній діяльності, а 78,5 % вважають санкції, передбачені ст. 263 КК, занадто м'якими. Більшість опитаних – 91,2 % підтримали виокремлення вчинення незаконного поводження зі зброєю в умовах воєнного стану як самостійної кваліфікуючої ознаки, 87,6 % – вчинення такого діяння за попередньою змовою групою осіб, а 64,3 % – вчинення його з метою скоєння іншого кримінального правопорушення. Крім того, 88,1 % респондентів підтвердили правильність розміщення ст. 263 КК України в розділі IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки», а 72,8 % визнали найбільш ефективним видом покарання за такі діяння позбавлення волі. Отримані результати свідчать про нагальну потребу законодавчого вдосконалення кримінально-правового регулювання незаконного поводження зі зброєю, насамперед шляхом перегляду санкцій, уточнення ознак складу кримінального правопорушення та врахування сучасних безпекових умов при диференціації кримінальної відповідальності (див. додаток А).

1.2. Історичний розвиток кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Історичний розвиток будь-якого кримінально-правового інституту є важливою складовою еволюції кримінального законодавства, що відображає зміни в безпековій політиці держави й суспільних потребах у забезпеченні правопорядку. Правові норми не виникають у вакуумі – вони формуються як відповідь на конкретні історичні обставини, суспільні потреби та політичні реалії. Саме тому вивчення розвитку законодавства в цій сфері дає змогу простежити, як змінювалися підходи до криміналізації певних дій і які цінності були основою законодавчих рішень у різні періоди.

В українському історичному контексті тема зброї посідає особливе місце. Упродовж століть, коли на теренах України панували різні політичні режими – від Київської Русі до сучасної незалежної держави, ставлення до обігу зброї змінювалося залежно від історичних обставин: війни, революції, визвольні рухи позначалися на

необхідності або, навпаки, забороні вільного володіння зброєю. Ці процеси зумовлювали необхідність чіткої реакції влади у вигляді правових норм, що визначали межі допустимого.

У сучасному контексті правове значення історичного досвіду полягає в можливості уникнути помилок минулого й водночас зберегти ефективні механізми правового впливу. Ретроспективний аналіз розвитку норм кримінального права дає змогу оцінити, наскільки збалансовано держава реагує на проблему незаконного обігу зброї, водночас чи не порушує основоположні права громадян і чи забезпечує належний рівень правової визначеності. Тому історико-правовий підхід є не лише науково важливим, а й практично корисним для розроблення сучасного законодавства, яке має відповідати як реаліям сьогодення, так і урокам минулого.

Історичний розвиток кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами на теренах України сягає давніх часів. Зокрема, перші положення зафіксовано в «Руській правді», згодом – у судових кодексах – Судебниках, Литовських статутах і Соборному уложенні 1649 року.

У період Російської імперії та радянської влади з'являються конкретні положення щодо зберігання, носіння та використання зброї. Зокрема, у КК УСРР (УРСР) 1922-го, 1927-го і 1960 року було встановлено чітку відповідальність за незаконні дії з вогнепальною зброєю та вибуховими речовинами, що відображало посилення контролю держави за озброєнням населення.

Саме тому аналіз історичних правових документів надає можливість прослідкувати за тенденціями розвитку правового інституту у сфері обігу зброї та зрозуміти еволюцію правової системи й державної політики у сфері безпеки.

А. В. Савченко виокремлює такі етапи становлення та розвитку національного кримінального законодавства: 1) кримінальне законодавство Київської Русі й земель, що утворилися після феодальної роздробленості (IX – початок XIII ст.); 2) кримінальне законодавство в період Галицько-Волинського князівства, Литовсько-Руської держави та за часів приналежності України до складу Речі Посполитої (перша половина XIII ст. – перша половина XVII ст.); 3) кримінальне законодавство в період

козацької держави й під час входження України до складу Австро-Угорської та Російської імперій (друга половина XVII – початок XX ст.); 4) кримінальне законодавство періоду творення Української незалежної держави (1917–1921); 5) кримінальне законодавство УРСР (1921–1991); 6) кримінальне законодавство незалежної України до ухвалення нового КК (1991–2001); 7) сучасне кримінальне законодавство (з 2001 року) [152, с. 42].

Своєю чергою С. Ф. Денисов визначає такі етапи еволюції кримінального законодавства України: 1) період до заснування Київської держави (до XI ст.); 2) період Київської держави (XI–XV ст.); 3) Литовсько-польська доба (XV–XVI ст.); 4) козацька доба (XVI–XVIII ст.); 5) занепад козащини й українського життя (XVIII ст. – до 1917 року); 6) радянський період (1917–1991); 7) українське відродження (з 1991 року й донині) [71, с. 10; 72].

С. В. Кудін виокремлює ключові періоди розвитку національного законодавства: 1) перша половина X ст.; 2) друга половина X ст. – перша чверть XII ст.; 3) друга чверть XII – перша половина XIV ст.; 4) друга половина XIV – XV ст.; 5) кінець XV – XVI ст.; 6) друга половина XVI – перша половина XVII ст. [85, с. 13–16].

П. Л. Фріс пропонує власну концепцію щодо етапів розвитку національного кримінального законодавства: 1) період феодальної роздробленості (IX – середина XI ст.); 2) період козацької держави (середина XVII ст. – середина XVIII ст.); 3) період творення Української незалежної держави (1917–1922); 4) період кримінального законодавства УРСР (1917–1991); 5) період кримінального законодавства незалежної України до ухвалення КК (1991–2001); 6) сучасний період – після прийняття першого національного КК (з 5 квітня 2001 року й дотепер) [168, с. 67–68].

Дослідження історичних правових документів пропонуємо розпочати з основного джерела права в Київській Русі – «Руської правди», що мала різні редакції – коротку (XI ст.), розширену (XI–XII ст.) і скорочену (XV–XVII ст.) [51, с. 79–80].

Найдавніша редакція «Руської правди» – коротка – передбачала відповідальність за насильство щодо населення, включно із застосуванням зброї. Зброєю в контексті статей «Руської правди» слід було розуміти меч, тобто холодну зброю. Покаранням були помста потерпілої особи або її родичів або штраф від сорока

до трьох тисяч гривень залежно від тяжкості вчиненого злочину. Цю норму було передбачено в ст. 3 і 4 «Руської правди», згідно з якими особа несла відповідальність за побої, спричинені палицею, жердиною, тильною стороною меча або побої, завдані мечем [54, с. 63].

Правовий інститут, який сформувався в Київській Русі, не виокремлював громадську безпеку як об'єкт кримінального правопорушення, натомість «Руська правда» регламентувала право на життя і тілесну недоторканність феодалів, князівських дружинників, питання власності, володіння та спадкування [51, с. 79]. Крім того, джерела права Київської Русі не поділяли правопорушення на кримінальні та цивільно-правові, тому про зброю як предмет, на який здійснюють посягання, є згадка в такому виді злочину, як майнові [51, с. 87-88], адже зброя належала суб'єктам (як фізичним, так і юридичним) на основі права власності, була безпосереднім об'єктом приватної власності як рухома річ [51, с. 82], тому викрадення, знищення або пошкодження, привласнення цього предмета тягнуло за собою покарання у вигляді штрафу, це було передбачено ст. 13 «Руської правди» [54, с. 63].

На підставі аналізу «Руської правди» можна дійти висновку, що вогнепальна зброя не була предметом масового використання, натомість «холодна зброя» у вигляді меча була доволі поширеною, тому її включено в диспозицію статей як один із предметів вчинення кримінального правопорушення або як предмет посягання.

Наступним етапом в історичному правовому розвитку нашої країни став період Литовсько-Руської держави, до складу якої належали українські землі. На той період основними джерелами права залишалися давньоруське право та «Руська правда», проте 1468 року з'явився перший збірник, який уніфікував чинне законодавство й судово-адміністративну практику, – Судебник Великого князя Казимира IV [51, с. 144], і з цього часу з'являється поняття, що передувало кримінальному правопорушенню. Продаж і вивезення до ворожих країн зброї вважали найтяжчим військовим кримінальним правопорушенням, відповідальністю за яке була страта [51, с. 151].

У період приналежності українських земель до складу Речі Посполитої мешканці міст виконували загальнодержавні та міські повинності, серед яких було

виготовлення зброї та бойових припасів [51, с. 177], за що закономірно не було встановлено кримінальну відповідальність. Правову систему формували звичаєве руське право й нормативні акти польсько-литовського законодавства [51, с. 183]. Джерелом права на українських землях був Другий Литовський статут 1566 року, а з 1588 року – Третій Литовський статут, що став найдосконалішим кодексом феодального права [51, с. 184], проте це джерело не запровадило жодних змін щодо відповідальності за обіг зброї, так і визначаючи викрадення, продаж і перевезення злочинами.

Не було встановлено нових норм щодо відповідальності за обіг зброї в період Запорізької Січі. З огляду на те, що джерелом права в той період було козацьке звичаєве право, воно в розділі злочинів, за вчинення яких особи несли покарання, було структурно схожим на «Руську правду», адже зброя знову була предметом права власності, тож встановлено покарання за її викрадення, натомість законним вважали дарування зброї одне одному, що в сучасному розумінні є збутом зброї [51, с. 234].

Наступним етапом у розвитку правової системи України став Звід законів «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року, який так і не набрав чинності. Укладення цього джерела права мало на меті кодифікувати наявні на ті часи на теренах України закони. Зокрема, вивезення зброї до ворога вважали одним з найнебезпечніших злочинів, що належав до категорії злочинів проти держави [51, с. 276].

Звід кримінальних законів 1832 року передбачав у п. 10 ст. 455 кримінальну відповідальність за вбивство, учинене шляхом використання вибухових речовин, зокрема газу або пороху. Покаранням за цей злочин було призначення каторжних робіт на строк від 15-ти до 20 років із подальшим позбавленням усіх передбачених прав [10, с. 412]. У контексті розвитку кримінального законодавства згодом зброя стала кваліфікуючою ознакою кримінального правопорушення [10, с. 414].

Укладення про покарання кримінальні і виправні 1845 року передбачали відповідальність за низку злочинів, зокрема: незаконне виготовлення пороху, зброї, бомб, гранат чи снарядів до артилерійських знарядь; незаконне зберігання зброї чи пороху в розмірах, що перевищували дозволений мінімум; за недонесення поліції

відомостей про людину, яка принесла для ремонту зброю, заборонену законом, до відповідальності притягували майстра, який отримав зазначений предмет для ремонту; за використання вогнепальної зброї без потреби в місцях можливого масового скупчення людей, якщо дії особи спричинили шкоду здоров'ю іншої особи або призвели до її смерті, було передбачено відповідальність за необережне спричинення шкоди здоров'ю особи чи її смерті; за зберігання в помешканні чи інших місцях можливого перебування людей зарядженої вогнепальної зброї [155, с. 415].

З кінця 1917 року, у період стрімкого зростання рівня злочинності, у Києві було дозволено мати зброю для захисту від нападу на будинок [51, с. 406], що є першим офіційним дозволом на самозахист цивільного населення в період Української Народної Республіки. За часів правління Петра Скоропадського цивільне населення брало участь у боротьбі проти панства на всій території України. 1 листопада після офіційного переходу Галичини до складу Польської держави відбувся збройний супротив, унаслідок чого ці землі було повернуто [51, с. 489–490], і це безпосередньо засвідчує, що обіг зброї серед цивільного населення не був обмеженим й український народ вільно володів зброєю, зберігаючи її при собі.

Конституція РСФРР 1918 року, дія положень якої на той час поширювалася і на територію України, закріплювала норму щодо повного роззброєння цивільного населення. У початковий період формування соціалістичної державності посиленою була увага до питань кримінально-правової відповідальності за незаконне носіння, зберігання та придбання вогнепальної зброї. Зокрема, відповідно до Декрету Уряду України від 6 березня 1918 року «Про здачу зброї населенням України для потреб Червоної Армії», за умисне приховування зброї було передбачено застосування найвищої міри покарання – страту через розстріл. Згодом аналогічну санкцію закріплено в Декреті ВЦВК від 20 червня 1920 року «Про винятки із загальної підсудності в місцевостях, де запроваджено воєнний стан». Декрет Уряду РСФРР від 12 липня 1920 року «Про видачу і зберігання вогнепальної зброї й поводження з нею» встановлював відповідальність за незаконне застосування зброї, зокрема за стрілянину в повітря в місцях масового скупчення людей без об'єктивної

необхідності, за недбале поводження зі зброєю, яке могло спричинити нещасний випадок» [58, 66].

1922 року було прийнято Цивільний кодекс Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР), який заклав основи правового регулювання майнових відносин у межах радянської моделі соціалістичного господарювання. Однією з його принципових рис стало закріплення виключного права держави на володіння та розпорядження зброєю [51, с. 560]. Такий підхід відображав ідеологічні засади радянської влади, спрямовані на максимальну централізацію засобів примусу та забезпечення монополії держави на застосування збройної сили. Унаслідок цього вільний доступ цивільного населення до зброї було істотно обмежено, а її обіг поставлено під жорсткий адміністративний і кримінально-правовий контроль.

Водночас важливим етапом становлення кримінально-правового регулювання у сфері обігу зброї стало прийняття 1922 року КК УСРР. За своєю структурою він був близький до сучасної моделі кримінального законодавства, оскільки містив Загальну й Особливу частини. Загальна частина охоплювала п'ять розділів, у яких було визначено загальні засади кримінальної відповідальності, систему покарань і принципи їх застосування, натомість Особлива частина містила вісім розділів й охоплювала 227 статей [51, с. 565]. Хоча норми цього Кодексу формувалися в умовах становлення радянської правової системи, саме в ньому було закладено засади криміналізації діянь, пов'язаних із незаконним обігом зброї, як таких, що становлять загрозу державному ладу та громадській безпеці.

У період Другої світової війни кримінальне законодавство зазнало істотних трансформацій, зумовлених воєнно-політичною обстановкою та потребами забезпечення державної безпеки. Зокрема, було введено нові склади кримінальних правопорушень, серед яких окреме місце посіло приховування трофейної зброї, що визнавали самостійним злочином [51, с. 658]. Така криміналізація відображала прагнення держави запобігти неконтрольованому розповсюдженню зброї серед населення в післявоєнний період і мінімізувати ризики її використання поза межами офіційних військових і правоохоронних структур.

Подальший розвиток кримінально-правового регулювання в цій сфері пов'язаний з прийняттям 28 грудня 1960 року Кримінального кодексу УРСР. Порівняно з КК УСРР 1922 року, новий нормативно-правовий акт містив значну кількість змін і доповнень, що відображали еволюцію радянської кримінально-правової доктрини та практики. Зокрема, саме в цьому Кодексі вперше на законодавчому рівні було визначено підстави застосування зброї [51, с. 733], що засвідчило спробу систематизувати та формалізувати правила її використання в діяльності державних органів. Водночас загальна спрямованість законодавства залишалася карально-превентивною, а незаконне поводження зі зброєю розглядали передусім як посягання на громадський порядок і безпеку держави.

Новий етап у розвитку кримінального законодавства України розпочався з прийняттям 5 квітня 2001 року КК України, який набрав чинності 1 вересня 2001 року [79]. Як і попередні кодекси, КК 1922-го та 1960 року, цей Кодекс містив Загальну й Особливу частини, однак за обсягом був значно ширшим і налічував 447 статей. Принципова відмінність КК незалежної України полягала в узгодженні його положень з нормами й стандартами міжнародного права [51, с. 834], зокрема у сфері захисту прав людини та забезпечення правових гарантій особи. У цьому контексті відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами була системно закріплена в ст. 263 КК.

Здійснений історико-правовий аналіз розвитку кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами свідчить про складну, багатоступеневу еволюцію відповідного кримінально-правового інституту, що безпосередньо відображає трансформацію державної політики у сфері безпеки, характер суспільних відносин і визначальні правові цінності на різних етапах історичного розвитку України.

Найдавніші правові пам'ятки, зокрема «Руська правда», не формували самостійного інституту кримінальної відповідальності за незаконний обіг зброї, оскільки в умовах феодального суспільства зброю розглядали переважно як об'єкт приватної власності або засіб вчинення насильницьких діянь, а не як джерело підвищеної загрози громадській безпеці. Нерозмежованість кримінальних і цивільно-

правових деліктів, а також домінування приватно-правових інтересів спричиняли фрагментарний характер правового регулювання, у межах якого відповідальність наставала не за факт незаконного володіння зброєю, а за спричинену шкоду життю, здоров'ю чи майну.

Подальший розвиток кримінально-правових уявлень у період Литовсько-Руської держави та Речі Посполитої засвідчує поступове усвідомлення стратегічного значення зброї як чинника державної та воєнної безпеки. Визнання вивезення або продажу зброї ворогові найтяжчим злочином проти держави із застосуванням смертної кари є ознакою формування публічно-правового підходу до регулювання обігу озброєння. Водночас у внутрішньому обігу зброя й надалі залишалася порівняно вільним об'єктом правовідносин, що зумовлено військовою спрямованістю суспільства та потребами оборони.

Важливим етапом в історії розвитку відповідного інституту була козацька доба, якій притаманне поєднання звичаєвого права із фактичним визнанням права цивільного населення на володіння зброєю. Відсутність криміналізації збуту чи дарування зброї, а також її сприйняття як звичайного майнового об'єкта спричинили ліберальний підхід до обігу озброєння, що істотно відрізняється від сучасних уявлень про ризики, пов'язані з неконтрольованим розповсюдженням зброї.

Кардинальна зміна підходів до правового регулювання обігу зброї відбулася в період імперського та радянського законодавства. Саме в цей час формується концепція державної монополії на зброю, що ґрунтувалася на ідеологічних засадах централізації засобів примусу та пріоритету інтересів державної безпеки над інтересами особи. Запровадження суворих санкцій, включно з найвищою мірою покарання, за незаконне зберігання або приховування зброї свідчить про використання кримінального права як інструменту політичного контролю та забезпечення лояльності населення.

Кримінальні кодекси УСРР (УРСР) 1922-го, 1927-го та 1960 року заклали інституційну основу кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, поступово розширюючи перелік заборонених дій та деталізуючи їх правові наслідки. Водночас відмітною рисою радянського періоду залишалася карально-

превентивна спрямованість кримінально-правових норм, за якої незаконне поводження зі зброєю розглядали передусім як загрозу державному порядку, а не як комплексну проблему громадської безпеки та захисту прав людини.

Прийняття КК України 2001 року стало якісно новим етапом у розвитку відповідного кримінально-правового інституту. Закріплення відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в ст. 263 КК засвідчило спадкоємність правового регулювання, водночас відобразило орієнтованість на міжнародні стандарти, принципи правової визначеності та пропорційності криміналізації. Сучасний підхід ґрунтується на поєднанні інтересів державної безпеки з необхідністю забезпечення прав і свобод людини, що принципово відрізняє його від попередніх історичних моделей.

Отже, історичний розвиток кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю демонструє поступовий перехід від фрагментарного та приватно-правового регулювання до системного, публічно-правового інституту, який посідає важливе місце в механізмі забезпечення громадської безпеки.

1.3. Законодавство зарубіжних країн про кримінальну відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

У сучасних умовах проблема незаконного обігу зброї, бойових припасів або вибухових речовин стала комплексним викликом міжнародній та національній безпеці, що зумовлює необхідність її осмислення не лише в межах внутрішньодержавного правопорядку, а й у ширшому порівняльно-правовому та міжнародному контексті. Незаконне поводження зі зброєю дедалі частіше виходить за межі локальних кримінальних виявів, трансформуючись у фактор дестабілізації суспільних відносин, який породжує організовану злочинність, терористичну діяльність і збройні конфлікти.

Особлива суспільна небезпечність незаконного обігу зброї полягає в його безпосередньому впливі на рівень насильницької злочинності та загрозі життю і здоров'ю людини як найвищій соціальній цінності. Доступність нелегальної вогнепальної зброї значно підвищує ймовірність учинення тяжких та особливо тяжких злочинів, спричиняє ескалацію насильства й ускладнює діяльність правоохоронних органів щодо забезпечення публічної безпеки. У цьому контексті важливе значення має усвідомлення тісного взаємозв'язку між внутрішнім і міжнародним обігом зброї, оскільки нелегальні канали її постачання здебільшого мають транскордонний характер і функціонують поза межами національних юрисдикцій.

З огляду на зазначене, вивчення законодавства зарубіжних країн у сфері кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами постає необхідною умовою формування ефективної та збалансованої кримінально-правової політики. Порівняльний аналіз підходів, що застосовують у різних правових системах, надає можливість виявити спільні тенденції криміналізації відповідних діянь, особливості визначення предмета кримінального правопорушення, межі допустимого обігу зброї, а також співвідношення кримінально-правових й адміністративно-правових засобів реагування.

Водночас аналіз міжнародного досвіду не обмежується необхідністю запозиченням успішних моделей правового регулювання. Важливим є критичне осмислення практик, які виявилися неефективними або призвели до небажаних соціальних наслідків, зокрема надмірної криміналізації, диспропорційності санкцій чи формального контролю за обігом зброї без належного механізму реалізації. Такий підхід дає змогу уникнути механічного копіювання іноземних рішень і забезпечує адаптацію правових інструментів з огляду на національні правові традиції, соціальні умови та рівень розвитку інституцій.

Особливої актуальності аналіз іноземного законодавства набуває для України в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації, що спричинила безпрецедентне поширення зброї серед населення та суттєве ускладнення контролю

за її обігом. Воєнний стан, мобілізаційні процеси й участь значної кількості громадян у збройному захисті держави об'єктивно змінюють конфігурацію суспільних ризиків і потребують переосмислення традиційних підходів до кримінально-правового регулювання відповідної сфери. У цьому контексті досвід держав, які протягом тривалого часу існували в умовах збройних конфліктів або післяконфліктного відновлення, має неабияку практичну цінність [175, с. 176].

Крім того, брак в Україні єдиного кодифікованого нормативно-правового акта, що комплексно регламентував би обіг зброї, зумовлює фрагментарність правового регулювання та посилює значення кримінально-правових заборон як інструменту стримування незаконних виявів. У такій ситуації аналіз законодавства іноземних країн надає можливість не лише оцінити альтернативні моделі правового регулювання, а й сформулювати концептуальні орієнтири для подальшої систематизації національного законодавства у сфері обігу зброї.

Отже, необхідність аналізу законодавства іноземних країн у межах цього підрозділу зумовлена як теоретичною потребою поглиблення кримінально-правових уявлень про незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, так і практичною потребою розроблення науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення кримінального законодавства України з огляду на сучасні виклики у сфері національної та громадської безпеки

Україна знаходиться на початковому етапі формування цілісної та системної моделі правового регулювання обігу зброї, що спричиняє наявність низки концептуальних і нормативних прогалин у відповідній сфері. Брак кодифікованого спеціального закону, який комплексно визначав би правовий режим цивільної вогнепальної зброї, порядок її набуття, зберігання, використання та відповідальність за порушення встановлених правил, об'єктивно ускладнює забезпечення належного балансу між інтересами національної безпеки, публічного порядку та правами громадян. У зв'язку із цим наукове осмислення та системний аналіз досвіду іноземних країн у сфері правового регулювання обігу зброї набуває особливої актуальності та практичної значущості для національної правотворчості.

Законодавство про обіг зброї в різних державах вирізняється істотною варіативністю, що зумовлено специфікою відповідних правових систем, історичними передумовами їх формування, рівнем розвитку демократичних інститутів, а також культурними та соціальними особливостями ставлення суспільства до володіння вогнепальною зброєю. Такі нормативно-правові акти здебільшого комплексно регулюють питання виробництва, обігу, продажу, володіння, зберігання та використання зброї, а також встановлюють різні моделі державного контролю за цими процесами [175, с. 178]. Водночас саме характер і ступінь такого контролю істотно відрізняються залежно від обраної державою концепції правового регулювання.

З огляду на глобальний характер проблеми незаконного обігу зброї та її тісний зв'язок із транснаціональною злочинністю, тероризмом і збройними конфліктами, дослідження міжнародного досвіду доцільно розпочати з аналізу діяльності ключового суб'єкта міжнародного правотворення та координації державних зусиль у цій сфері – Організації Об'єднаних Націй. Саме в межах ООН було розроблено низку універсальних міжнародно-правових актів, рекомендацій та програм дій, спрямованих на запобігання незаконному виробництву й обігу стрілецької та легкої зброї, а також на посилення кримінально-правових механізмів протидії відповідним правопорушенням [175, с. 177].

Водночас, попри наявність загальновизнаних міжнародних стандартів, кожна держава формує власну модель законодавчого регулювання обігу зброї, яка відображає національні уявлення про допустимі межі озброєного самозахисту, роль держави в забезпеченні безпеки та ступінь довіри до громадян. У зв'язку з цим у науковій літературі та правозастосовній практиці умовно виокремлюють кілька типових підходів до визначення права цивільного населення на володіння вогнепальною зброєю.

До першої групи належать держави, у яких законодавство передбачає максимально ліберальний режим доступу до зброї, фактично визнаючи її володіння елементом реалізації індивідуальних свобод громадян. У таких країнах, як Сполучені Штати Америки та Швейцарська Конфедерація, право на володіння зброєю має

конституційне підґрунття, а державне регулювання зосереджується переважно на мінімальних обмеженнях і контролі за окремими категоріями осіб.

Другу групу становлять держави, які допускають цивільне володіння зброєю за умови проходження особою чітко визначеної дозвільної процедури, що передбачає перевірку благонадійності, медичний і психологічний контроль, спеціальну підготовку й отримання відповідного дозволу. До цієї групи належать, зокрема, Чехія, Фінляндія, Австрія та Норвегія, законодавство яких поєднує визнання права на володіння зброєю з високим рівнем державного контролю за її обігом.

Третю групу формують держави, у яких цивільне володіння вогнепальною зброєю істотно обмежене або дозволене лише щодо окремих її видів, зокрема довгоствольної мисливської чи спортивної зброї. До таких країн належать Україна, Велика Британія, Федеративна Республіка Німеччина та Японія, де законодавець керується пріоритетом публічної безпеки над індивідуальним правом на озброєний самозахист, встановлюючи жорсткі кримінально-правові й адміністративно-правові заборони щодо незаконного поводження зі зброєю [123].

Зазначена класифікація надає можливість систематизувати іноземний досвід правового регулювання обігу зброї та створює теоретичне підґрунття для подальшого аналізу кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами з метою розроблення науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення національного законодавства України.

Обґрунтованою видається позиція А. О. Терещука, який слушно акцентує, що брак чіткої та системної законодавчої регламентації базових дефініцій, зокрема таких понять, як «зброя», «вогнепальна зброя», «цивільна зброя» та «зброя самооборони», а також цілісної концепції реалізації права громадян на володіння зброєю становить одну з ключових прогалин національного правового регулювання в цій сфері [31, с. 328]. Зазначена проблема має не лише теоретичний, а й виразний практичний вимір, оскільки нечіткість термінологічного апарату зумовлює неоднозначність тлумачення норм кримінального й адміністративного законодавства, ускладнює правозастосовну діяльність і негативно позначається на забезпеченні принципу правової визначеності.

Брак законодавчо закріплених, уніфікованих понять у сфері обігу зброї призводить до фрагментарності правового регулювання та надмірної ролі підзаконних нормативно-правових актів, які нерідко мають відомчий характер і не забезпечують належного рівня стабільності й передбачуваності правового регулювання. У такій ситуації кримінально-правова оцінка діянь, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, безпосередньо залежить від дискреції правозастосовних органів, що створює ризики неоднакової судової практики та порушення принципу рівності осіб перед законом.

Саме з метою усунення зазначених прогалин вбачається необхідним запровадження чіткої, системної та внутрішньо узгодженої правової регламентації обігу зброї, яка має ґрунтуватися на узагальненому міжнародному досвіді та найкращих практиках зарубіжних держав. Така регламентація має передбачати не лише законодавче визначення ключових понять, а й формування єдиної концепції реалізації права громадян на володіння зброєю, яка поєднувала б гарантії прав і свобод особи з ефективними механізмами забезпечення публічної безпеки.

Урахування найкращих практик інших країн дає змогу вибудувати модель правового регулювання, що ґрунтується на диференційованому підході до видів зброї залежно від їх призначення та рівня суспільної небезпечності, встановленні прозорих і зрозумілих процедур набуття, зберігання та використання зброї, а також чітких підстав і меж кримінально-правової відповідальності за порушення відповідних правил. У перспективі це сприятиме не лише створенню цілісної та логічно завершеної системи правового регулювання обігу зброї, а й підвищенню рівня правової культури суспільства, зменшенню масштабів незаконного обігу зброї та забезпеченню її ефективного й безпечного використання відповідно до вимог демократичної правової держави.

Велику Британію традиційно розглядають у науковій літературі як державу з одним із найжорсткіших режимів правового регулювання обігу цивільної зброї, що ґрунтується на пріоритеті забезпечення громадської безпеки та мінімізації будь-яких ризиків, пов'язаних із незаконним використанням вогнепальної зброї. Водночас

еволюція британського законодавства в цій сфері свідчить про поетапне, послідовне та дедалі суворіше обмеження прав цивільного населення на володіння зброєю.

Історично в ХІХ ст. володіння цивільною зброєю у Великій Британії було поширеним явищем і не супроводжувалося надмірними адміністративними бар'єрами. Проте з плином часу, у відповідь на окремі резонансні злочини та зміну державної політики у сфері безпеки, відбувся поступовий перегляд підходів до регулювання обігу зброї. Поворотним моментом стала реформа 1988 року, у межах якої було запроваджено заборону на автоматичну та напіваавтоматичну зброю. Паралельно МВС Великої Британії суттєво посилює адміністративний контроль за дотриманням ліцензійних вимог, процедур зберігання та використання вогнепальної зброї, що фактично призвело до істотного звуження кола її законних власників. Наслідком такої політики стало стрімке скорочення спільноти власників цивільної вогнепальної зброї: з 1988 року кількість дозволів на володіння рушницями зменшилася майже на 30 % [189, с. 130].

Водночас, згідно зі статистичними даними, жорсткі обмежувальні заходи, запроваджені британським урядом з метою зниження рівня злочинності, не досягли очікуваного результату. Навпаки, згодом спостерігалось зростання показників насильницької злочинності, що в наукових дослідженнях пов'язують, зокрема, з фактичним позбавленням законослухняних громадян можливості ефективного самозахисту. Попри заборону та конфіскацію пістолетів, а також суттєве обмеження доступу до інших видів вогнепальної зброї, рівень насильницьких злочинів із використанням зброї продовжував зростати [35, с. 4].

В умовах сьогодення британське законодавство повністю забороняє цивільним особам володіння бойовою зброєю. Допускається лише обмежений обіг спортивної, мисливської та колекційної зброї, придбання якої можливе виключно через спеціалізованих ліцензованих продавців і за умови проходження складної дозвільної процедури. За незаконне володіння вогнепальною зброєю передбачено суворе кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років. Водночас протягом п'яти років після посилення законодавчих обмежень у країні було зафіксовано суттєве зростання рівня злочинності: насильницькі злочини зросли на

88 %, озброєні пограбування – на 101 %, зґвалтування – на 105 %, а кількість умисних убивств – на 24 % [5, с. 59].

Отже, досвід Великої Британії демонструє суперечливі результати реалізації політики жорсткого контролю за обігом зброї. Попри комплексні законодавчі заходи, спрямовані на цілковите усунення цивільної вогнепальної зброї із суспільного життя, очікуваного зниження рівня злочинності досягнуто не було. Навпаки, зростання рівня насильницьких злочинів дає підстави для наукової дискусії щодо ефективності одностороннього обмеження права громадян на володіння зброєю без належного врахування фактора самозахисту.

У цьому контексті британську модель правового регулювання можна розглядати не лише як приклад жорсткого контролю, а й як застереження для інших держав, зокрема України, щодо необхідності пошуку збалансованого підходу між інтересами громадської безпеки та правом законослухняних громадян на захист свого життя і здоров'я.

Австралію в наукових дослідженнях часто наводять як приклад держави, що здійснила радикальний перегляд підходів до правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї, перейшовши від відносно ліберальної моделі до жорсткої заборонної політики. До середини 1990-х років володіння вогнепальною зброєю в Австралії було дозволено за умови дотримання визначених законом процедур, однак подальші події зумовили докорінну зміну державної стратегії в цій сфері. Поштовхом до законодавчих трансформацій стали масові вбивства, учинені 1996 року, які спричинили значний суспільний резонанс і політичний запит на негайне посилення контролю за обігом зброї. 1997 року федеральний уряд Австралії ухвалив комплексні законодавчі заходи, у межах яких було заборонено та конфісковано близько 600 000 одиниць напівавтоматичної «військової» вогнепальної зброї, що знаходилася у власності ліцензованих цивільних осіб. Ці заходи частково наслідували британську модель регулювання, орієнтовану на максимальне вилучення вогнепальної зброї із цивільного обігу. Водночас, як і у випадку Великої Британії, реалізація жорсткої заборонної політики не призвела до однозначного зниження рівня

злочинності: кількість насильницьких злочинів щороку продовжувала збільшуватися [35, с. 4].

У науковій літературі акцентовано на певній суперечливості австралійського досвіду. З одного боку, масштабна програма викупу та знищення зброї сприяли істотному зменшенню кількості масових убивств і резонансних злочинів з використанням вогнепальної зброї. З іншого боку, загальні показники насильницької злочинності не продемонстрували стійкої тенденції до зниження, що ставить під сумнів ефективність такого підходу до обігу цивільної зброї [5, с. 59]. Отже, австралійська модель, як і британська, ілюструє складність досягнення балансу між обмеженням доступу до зброї та реальним зменшенням кримінальних загроз.

Кардинально інший підхід до правового регулювання обігу зброї демонструють Сполучені Штати Америки, де концепція володіння вогнепальною зброєю ґрунтується на поєднанні індивідуального права на самозахист і забезпечення громадської безпеки. Право громадян на зберігання та носіння зброї закріплено в Другій поправці до Конституції США, відповідно до якої «право народу зберігати та носити зброю не може бути порушено», оскільки це необхідна умова безпеки вільної держави [186].

З 1986 року понад 25 штатів ухвалили законодавчі акти, спрямовані на лібералізацію режиму прихованого носіння вогнепальної зброї для законослухняних громадян. Унаслідок цього кількість озброєних осіб у публічних місцях, зокрема в торговельних центрах й особистих транспортних засобах, збільшилася майже до трьох мільйонів. За даними деяких досліджень, таке розширення доступу до зброї супроводжувалося зниженням рівня насильницьких злочинів, зокрема умисних убивств [35, с. 2].

Особливість американської моделі полягає також у наявності окремих штатів, де право на самозахист набуває форм майже обов'язкового характеру. Зокрема, у штатах Джорджія та Вісконсин у зв'язку зі зростанням рівня злочинності сформувалася практика, за якої громадян фактично стимулюють до володіння зброєю, а в разі відмови від реалізації цього права вони сплачують «податок на захист», перекладаючи відповідальність за безпеку виключно на державу [185].

Важливе значення для формування сучасної судової практики у сфері обігу зброї має рішення Верховного суду США, ухвалене влітку 2022 року. Суд визнав неконституційним закон штату Нью-Йорк, який зобов'язував громадян доводити наявність «поважної причини» для отримання дозволу на приховане носіння вогнепальної зброї в громадських місцях. Це рішення створило прецедент для оскарження аналогічних обмежень у Мериленді, Каліфорнії, Нью-Джерсі та Массачусетсі [191].

Водночас американське законодавство не визнає право на володіння зброєю абсолютним. Воно містить численні обмеження, зокрема заборону на носіння та зберігання зброї для психічно хворих осіб, осіб, засуджених за злочини, пов'язані з домашнім насильством, а також встановлює обмеження щодо видів зброї, дозволених для цивільного використання, і місць, де носіння зброї заборонене (урядові установи, школи тощо) [90]. Федеративний устрій США зумовлює істотну різноманітність моделей регулювання обігу зброї на рівні штатів, що ускладнює формування єдиної державної політики, однак водночас робить американський досвід надзвичайно цінним для порівняльно-правових досліджень [175].

Ще одним показовим прикладом конституційного закріплення права на володіння зброєю є Швейцарія. Законодавство цієї держави, зокрема закон 1997 року, надає громадянам право володіти вогнепальною зброєю, унаслідок чого близько 29 % населення мають її у власності [14]. Така модель безпосередньо пов'язана з концепцією загальнонародної оборони, відповідно до якої відповідальність за захист держави покладено на громадян, які можуть бути мобілізовані будь-коли [185].

Швейцарське законодавство допускає володіння не лише цивільною, а й бойовою вогнепальною зброєю, за умови дотримання встановлених процедур. Відкрите носіння зброї можливе за наявності дозволу строком на п'ять років, натомість приховане носіння потребує проходження додаткових перевірок, зокрема аналізу біографічних даних й обґрунтування необхідності такого носіння [90]. Після досягнення віку 60-ти років громадянин зобов'язаний або здати зброю державі, або привести її в стан, не придатний для стрільби [14]. Перевагами швейцарської моделі є чітке регламентування правил зберігання зброї, ефективна система контролю та

суворі санкції за порушення відповідних вимог [175]. Кримінальне законодавство Швейцарії акцентує не стільки на факті володіння зброєю, скільки на наявності умислу використати її під час вчинення кримінального правопорушення [82].

Франція демонструє ще одну модель правового регулювання, яка поєднує обмежений доступ до зброї із суворим кримінально-правовим контролем. Близько 90 % громадян мають право зберігати зброю виключно в межах власного житла з метою самозахисту, водночас приховане носіння дозволено лише близько 10 % населення за умови проходження регулярних медичних оглядів і перевірок з боку поліції не рідше ніж раз на три роки [14]. Кримінальний кодекс Франції містить низку норм, що передбачають відповідальність за використання або погрозу використання зброї під час вчинення кримінальних правопорушень, зокрема крадіжок і розбоїв [185].

Системним актом, який регулює обіг зброї у Франції, є Закон про зброю від 18 квітня 1939 року, що запровадив чітку класифікацію видів зброї та встановив комплексні правила щодо її виготовлення, обігу, зберігання і застосування, поділивши всю зброю на вісім категорій [185].

Аналіз законодавства Австралії, США, Швейцарії та Франції засвідчує несформованість універсальної моделі регулювання обігу зброї. Кожна держава обирає певний баланс між обмеженням доступу до зброї та визнанням права громадян на самозахист, що має бути враховано під час формування та вдосконалення національного законодавства України.

У Федеративній Республіці Німеччина обіг зброї регулює один із найсуворіших законів у світі – *Waffengesetz*, який встановлює чітку класифікацію зброї на декілька категорій: заборонену (автоматична та бойова зброя), таку, що потребує спеціального дозволу (пістолети, деякі рушниці), і зброю, що може бути придбана без спеціальних дозволів, проте з обов'язковою реєстрацією (спортивні гвинтівки) [166]. Закон передбачає комплексну систему контролю, зокрема обов'язкове медичне та психіатричне обстеження власників зброї, а також доведення наявності правомірної мети її використання (полювання, спортивна стрільба, колекціонування). Увагу зосереджено на забороні носіння зброї для самозахисту, що засвідчує пріоритет

громадської безпеки над індивідуальним правом на захист. Крім того, закон встановлює суворі вимоги до контролю продажу зброї, обмежуючи право здійснювати торговельну діяльність лише перевіреним і ліцензованим продавцям, що сприяє запобіганню нелегальному обігу [194].

Німецьке кримінальне законодавство регулює відповідальність за незаконний обіг зброї через конкретні статті КК, де зброя є об'єктом кримінального правопорушення. Зокрема, крадіжку особистої вогнепальної зброї, кулеметів, автоматичної зброї, вибухових речовин або військової зброї кваліфікують як особливо тяжкий злочин (п. 7 н. 1 243). Виготовлення, придбання, зберігання чи передача зброї та вибухових речовин з метою нападу на транспортні об'єкти також передбачають кримінальну відповідальність (п. 4 н. 2 316с). Нецілеспрямоване незаконне використання зброї формально не передбачає окремої кримінальної санкції, проте використання її з незаконною метою значно посилює покарання за вчинене кримінальне правопорушення [185].

Королівство Іспанія визначає кримінальну відповідальність за незаконний обіг зброї в семи статтях КК. Відповідальність залежить від класифікації зброї, її кількості, приналежності виконавця до збройних організацій та конкретної мети використання. Розділ 1, присвячений незаконному обігу зброї, поділено на дві частини: перша охоплює незаконне володіння, торгівлю та зберігання зброї, бойових припасів і вибухових речовин, а друга – діяння, пов'язані з тероризмом [78].

Нідерландська модель є прикладом диференційованого підходу, де зброя не є знаряддям кримінального правопорушення, однак її використання в межах кримінально караних діянь, таких як крадіжка (ст. 310), вимагання (ст. 317) або привласнення (ст. 321), призводить до кримінальної відповідальності [77]. Такий підхід демонструє прагнення законодавця сфокусуватися на реальній суспільній шкоді, уникаючи надмірної криміналізації за формальне порушення правил володіння зброєю.

Особливий інтерес становить досвід Республіки Хорватії та Республіки Молдови – держав, що проходили через воєнні конфлікти та періоди політичної нестабільності. Хорватія, з огляду на проблему контрабанди зброї в 1990–

2000-х роках, 2007 року запровадила програму постійного вилучення незаконно збереженої зброї та встановила суворі вимоги до її зберігання в цивільних осіб, зокрема обов'язкове зберігання в спеціальних сейфах. Ці положення було закріплено в Законі про зброю 2018 року [90]. У Молдові Закон про зброю 1994 року надав громадянам право володіти й носити зброю з 18-ти років за умови відсутності медичних протипоказань, водночас осіб, які раніше втратили зброю або мали непогашену судимість, не допускали до отримання дозволу. Прийняття цього закону було зумовлено політичною нестабільністю та масовими заворушеннями, а ефективність регуляторних заходів – зниженням загального рівня злочинності в країні орієнтовно на 40 % протягом року після впровадження [70, с. 16].

Отже, міжнародний досвід засвідчує, що ефективна система контролю за обігом зброї потребує комплексного підходу: чіткої класифікації зброї, суворої процедури ліцензування, регулярного контролю за власниками й торговцями, а також диференційованої кримінальної відповідальності залежно від мети та способу використання. Українському законодавцю доцільно враховувати ці практики під час формування власної моделі регулювання обігу зброї, яка поєднувала б інтереси громадської безпеки й право громадян на самозахист.

Детальніше слід розглянути законодавчу базу Чеської Республіки, яка найбільше наближена до нашого культурного та правового середовища й може бути орієнтиром для вдосконалення національного законодавства України щодо обігу зброї. Після проголошення незалежності Чехія постала перед проблемою нерегульованого обігу зброї серед цивільного населення, що ставило під загрозу безпеку громадян і правопорядок [70, с. 16]. Близько 16 % населення Чеської Республіки володіє вогнепальною зброєю, законодавство країни гарантує право громадян на застосування зброї з метою самозахисту без обов'язку зазначати підстави для отримання дозволу на приховане носіння [70, с. 16].

Необхідно зазначити, що в Чехії переховування незареєстрованої вогнепальної зброї є поширеним явищем. Це зумовлено історичними факторами, зокрема досвідом попередніх окупацій під час Другої світової війни та Холодної війни, що сформувало певну традицію недовіри до державного контролю за зброєю [188, с. 34].

Основу національного законодавства становить Закон про вогнепальну зброю та боєприпаси від 8 березня 2002 року, який започаткував системне регулювання обігу зброї після здобуття країною незалежності. Закон передбачає класифікацію зброї на п'ять груп відповідно до директиви Європейського Союзу від 18 червня 1991 року, що створює складнощі через надмірну деталізацію та заплутаність процедур. Для отримання ліцензії громадянин повинен відповідати низці вимог: досягти відповідного віку – 18 років для груп В або С та 21 року – для груп А, D або Е; пройти медичне обстеження, зокрема психіатричне; продемонструвати професійну компетентність шляхом успішного складання теоретичного та практичного іспиту, який охоплює знання правил безпечного поводження зі зброєю, стрільбу по нерухомих мішенях і перевірку на відсутність судимостей [182].

У вересні 2019 року розпочалися дискусії щодо розширення права на самозахист із застосуванням зброї відповідно до директиви Євросоюзу про маркування вогнепальної зброї. Улітку 2021 року було ухвалено конституційний акт, який доповнив Хартію основоположних прав і свобод Чеської Республіки положенням про «право на захист власного життя чи життя іншої особи, навіть із застосуванням зброї, гарантоване на умовах, встановлених законом» [90].

Водночас ліберальна політика щодо володіння зброєю не виключає обмежень у використанні. Після резонансної стрілянини в будівлі Карлового університету 22 грудня 2023 року було прийнято новий Закон про вогнепальну зброю та боєприпаси, який набрав чинності 1 січня 2026 року. Основними нововведеннями стали: цифровізація збройної бази, що замінить паперові ліцензії на електронні; уведення поняття «вторинного власника», що надає можливість реєструвати другого власника зброї; спрощення системи ліцензій: замість п'яти груп стало дві – загальна (колекційна, спортивна та мисливська зброя) і розширена (зброя, необхідна з огляду на професію та для самозахисту) [183].

Законодавча база Чеської Республіки є однією з найліберальніших серед держав Європейського Союзу, вона враховує геополітичне становище, культурне середовище та потенційні загрози національній безпеці. Закон забезпечує ефективний контроль за дотриманням норм щодо обігу зброї, поєднуючи права громадян на

самозахист і захист власної родини з інтересами громадської безпеки. Такий баланс демонструє, що держави з ліберальним законодавством можуть одночасно забезпечувати безпеку суспільства та гарантувати основоположні права громадян, зокрема право на самозахист.

Отже, аналіз законодавства інших країн щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами демонструє значну варіативність підходів, що зумовлена історичними, соціально-культурними та політичними особливостями. Моделі регулювання коливаються від жорстко заборонних, орієнтованих на максимальний захист громадської безпеки (Велика Британія, Австралія, Німеччина), до ліберальних, що визнають володіння зброєю елементом індивідуальних свобод й обов'язку громадян щодо самооборони (США, Швейцарія).

Іноземний досвід засвідчує, що ефективність правового регулювання обігу зброї не визначається виключно суворістю кримінальних санкцій або масштабом обмежень, а залежить від комплексності підходу, який поєднує чітку класифікацію зброї, прозорі процедури ліцензування, регулярний контроль за власниками, а також диференційовану відповідальність залежно від способу й мети використання. Надмірна криміналізація формальних порушень може не забезпечувати очікуваного зниження рівня злочинності, а, навпаки, стимулювати прихований обіг зброї та збільшення кількості насильницьких правопорушень.

Увагу привертає досвід держав із періодами воєнних конфліктів або масового розповсюдження зброї серед населення (Хорватія, Молдова, Чехія), який демонструє важливість поєднання регуляторних заходів із реальною оцінкою суспільних ризиків й інтересів національної безпеки. Ліберальні моделі, що враховують право громадян на самозахист, можуть успішно функціонувати за умови належного контролю та системної реєстрації, забезпечуючи баланс між безпекою суспільства й основоположними правами особи.

Для України, що знаходиться на етапі формування цілісної системи правового регулювання обігу зброї, аналіз міжнародного досвіду має важливе практичне й теоретичне значення. Він надає можливість виявити найкращі практики та потенційні

ризика різних моделей, сформувані концептуальні підходи до визначення ключових понять, встановлення процедур контролю та критеріїв кримінальної відповідальності, а також уникнути механічного копіювання закордонних рішень, адаптуючи їх до національних умов і реалій сучасної безпекової ситуації.

Отже, порівняльно-правовий аналіз іноземного законодавства створює наукову основу для вдосконалення кримінального законодавства України у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, сприяючи формуванню збалансованої моделі, що поєднує захист публічної безпеки з гарантіями прав громадян на самозахист.

Висновки до розділу 1

Здійснений аналіз теоретичних, методологічних і правових засад дослідження кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами дає підстави констатувати, що ця проблематика має високу наукову та практичну значущість. На теоретичному рівні дослідження підтверджує необхідність комплексного підходу до визначення понятійного апарату, формування критеріїв кваліфікації правопорушень й оцінювання суспільної небезпечності діянь, пов'язаних із незаконним обігом зброї.

Аналіз сучасного стану кримінально-правового регулювання незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами визначає, що ця проблематика посідає особливе місце в системі наукових досліджень кримінального права. Незаконний обіг зазначених предметів становить безпосередню загрозу громадській безпеці та національній безпеці держави, оскільки підвищує ризик вчинення тяжких й особливо тяжких насильницьких злочинів, дестабілізує суспільні відносини та підриває довіру до інститутів публічної влади. Актуальність цього питання посилилася в умовах воєнного стану та збройної агресії Російської Федерації проти України, що об'єктивно спричинило активізацію обігу цивільної зброї, а отже, і підвищення ризиків її незаконного використання.

Важливим аспектом є вплив сукупності соціальних, економічних і політичних чинників на формування незаконного обігу зброї. Збройні конфлікти, корупційні практики, недосконалість адміністративно-правових і кримінально-правових механізмів контролю, а також соціально-психологічні установки населення щодо допустимості застосування зброї з метою самозахисту формують складну криміногенну ситуацію. У воєнний час прагнення громадян захистити себе, свою родину та майно нерідко суперечить чинним правовим обмеженням, що актуалізує питання криміналізації або декриміналізації певних діянь і меж допустимої поведінки, а також принципів справедливості кримінальної відповідальності.

Наукові дослідження проблеми кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю традиційно зосереджувалися на таких аспектах: аналіз складу кримінального правопорушення за ст. 263 КК, проблеми кваліфікації, відмежування від суміжних складів, а також оцінювання ефективності призначення покарання. Водночас сучасний етап розвитку кримінального законодавства виявляє низку методологічних прогалин, зокрема застарілість окремих підходів, недостатнє врахування умов воєнного часу, а також обмежене застосування міждисциплінарних методів дослідження.

Методологічна основа дослідження передбачає поєднання загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. Діалектичний підхід надає можливість оцінювати інститут кримінальної відповідальності в динаміці його розвитку та взаємозв'язку із соціальними процесами, формально-юридичний метод забезпечує аналіз нормативного змісту кримінально-правових норм, логіко-юридичний – визначення внутрішньої узгодженості законодавчих конструкцій, а системно-структурний підхід – визначення місця норм у загальній системі кримінального права. Порівняльно-правовий метод дає змогу досліджувати законодавчі підходи інших держав, а історико-правовий метод – простежити еволюцію регулювання відносин, пов'язаних зі зброєю. Емпіричні методи, такі як аналіз судової практики, статистичних даних правоохоронних органів і соціологічних досліджень, підвищують обґрунтованість висновків та їх прикладну значущість.

Історико-правовий аналіз засвідчує, що після проголошення незалежності України законодавство у сфері обігу зброї зазнало численних трансформацій, однак на практиці не було сформовано єдиного комплексного нормативного підходу. Сім спроб ухвалення спеціального закону свідчать про складність регулювання цієї сфери та високу політичну чутливість питання. Проекти законів 2005–2010 року ілюструють спроби врегулювати обіг зброї в цивільного населення, проте відсутність консенсусу між прихильниками лібералізації та противниками жорсткого контролю призвела до блокування відповідних ініціатив.

Суспільна дискусія з цього питання демонструє наявність двох протилежних позицій. Противники законодавчого врегулювання акцентують на ризиках неконтрольованого розширення доступу до зброї, недостатнього рівня культури поведження зі зброєю та потенційних зловживаннях привілейованих груп. Прихильники, навпаки, зосереджують увагу на наявності «чорного» ринку, адміністративного контролю та необхідності забезпечення рівності прав громадян, акцентуючи на позитивному впливі законного регулювання на формування культури безпечного поведження зі зброєю.

Період збройного конфлікту на сході України та повномасштабне вторгнення 2022 року стали каталізаторами значних змін у правовому регулюванні. У цей період спостерігається активізація законодавчих ініціатив, зокрема подано низку законопроектів щодо цивільної зброї та боєприпасів, а також прийняття Закону України № 2114-IX про участь цивільних осіб у захисті держави. Законодавство передбачає чіткі механізми контролю обігу зброї, умови отримання права власності, обов'язки щодо декларування знайденої зброї та відповідальність за її незаконне використання. Такий підхід створює баланс між правом громадян на захист і забезпеченням державного контролю.

Наукові дослідження останніх років, зокрема дисертації Л. М. Павленко (2023), А. О. Отришка (2025), Л. О. Величенко (2023) й аналітичні праці В. В. Літошка, К. Л. Бугайчука, засвідчують актуальність комплексного підходу до проблеми незаконного обігу зброї. Вони охоплюють кримінально-правовий аналіз

складів кримінальних правопорушень, криміналістичні та психологічні аспекти, оцінювання ефективності законодавства та пропозиції щодо його вдосконалення.

Сучасний стан наукової розробленості проблеми незаконного поводження зі зброєю вирізняється високим рівнем теоретичного розвитку, водночас супроводжується наявністю дискусійних питань, пов'язаних із воєнним станом, законодавчими прогалинами, практичними аспектами правозастосування та соціальною реакцією населення. Комплексний методологічний підхід, який охоплює загальнонаукові, спеціально-юридичні, порівняльні, історико-правові й емпіричні методи, є необхідним для формування науково обґрунтованих висновків і рекомендацій, здатних підвищити ефективність кримінально-правової протидії незаконному обігу зброї, бойових припасів або вибухових речовин в умовах сучасних безпекових викликів.

Історико-правовий аналіз розвитку кримінальної відповідальності свідчить про складний, багатоступеневий та еволюційно динамічний характер формування цього кримінально-правового інституту, що відображає як трансформації державної політики у сфері безпеки, так і глибокі соціально-економічні, політичні та культурні зміни в суспільстві на різних історичних етапах. Вивчення правових джерел – від «Руської правди», Судебників, Литовських статутів, Соборного уложення 1649 року й до КК УРСР та сучасної України – дає змогу простежити поступовий перехід від приватно-правового, фрагментарного регулювання обігу зброї, яке визначалося передусім через власницькі та майнові інтереси окремих суб'єктів, до системного публічно-правового підходу, орієнтованого на захист громадської безпеки, стабільності державного ладу та конституційних прав і свобод людини.

Найдавніші джерела, зокрема «Руська правда», демонструють, що зброя була переважно предметом приватної власності або засобом вчинення насильницьких дій, а кримінально-правову відповідальність за її використання чи незаконне володіння розглядали в контексті завданої шкоди життю, здоров'ю чи майну конкретних осіб. Відсутність чіткої диференціації між кримінальними та цивільними деліктами й домінування приватно-правових норм засвідчують ранню стадію формування концепції суспільно небезпечного діяння, пов'язаного зі зброєю.

Зі зміною політичного та соціального устрою ще за часів Литовсько-Руської держави та Речі Посполитої спостерігається формування елементів публічно-правового підходу, коли окремі дії з обігом зброї, зокрема її вивезення до ворога або продаж, кваліфікували як тяжкі державні злочини із застосуванням найвищої міри покарання. У цей період уже простежується усвідомлення стратегічного значення озброєння для забезпечення обороноздатності держави та її безпеки, водночас внутрішній обіг зброї залишався порівняно вільним, що відображало військовий характер суспільства й необхідність активного озброєння населення.

Важливу роль у розвитку правових уявлень про обіг зброї відіграє козацька доба, коли поєднання звичаєвого права із фактичним визнанням права цивільного населення на володіння та використання зброї відображало ліберальний підхід до регулювання обороту зброї. У цей період не було передбачено криміналізацію таких дій, як дарування чи продаж зброї в межах внутрішнього користування, що демонструє переважання майново-приватного інтересу над публічно-правовою регуляцією.

Кардинальна трансформація інституту кримінальної відповідальності за обіг зброї відбулася в період імперського та радянського законодавства, коли сформувалася концепція державної монополії на зброю, із централізованим контролем за її обігом і жорсткими кримінально-правовими санкціями за порушення відповідних норм. Кримінальні кодекси УСРР (УРСР) 1922-го, 1927-го та 1960 року заклали інституційну основу системної криміналізації незаконного поводження зі зброєю, визначили правові межі володіння, використання та передачі озброєння, а також посилили каральний і превентивний характер норм, спрямованих на охорону державного ладу й забезпечення публічної безпеки. Правова доктрина радянського періоду демонструє пріоритет державних інтересів над правами та свободами окремої особи, що чітко відрізняє її від сучасних концепцій кримінальної відповідальності.

Прийняття КК України 2001 року означило новий етап розвитку інституту з орієнтованістю на міжнародні стандарти прав людини, принципи правової визначеності та пропорційності криміналізації. Сучасне законодавство системно регулює обіг зброї, бойових припасів або вибухових речовин, поєднуючи інтереси

державної безпеки з необхідністю захисту основних прав і свобод громадян. Такий підхід демонструє зрілість кримінально-правової доктрини України та прагнення до балансування публічно-правових і приватно-правових інтересів у сфері обороноздатності та громадської безпеки.

Отже, історико-правовий розвиток кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами засвідчує еволюцію від фрагментарного, приватно орієнтованого регулювання до сучасного, системного та комплексного публічно-правового інституту, що посідає ключове місце в механізмах забезпечення державної безпеки, правопорядку та захисту громадянських прав. Дослідження етапів становлення цього інституту дає змогу не лише оцінити історичні закономірності, а й визначити засади вдосконалення сучасного законодавства, спрямованого на ефективне, збалансоване та правомірне регулювання обігу зброї в демократичній державі.

Аналіз законодавства іноземних країн у сфері кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами демонструє надзвичайно високу варіативність правових підходів, що обумовлена комплексом історичних, соціокультурних, політичних й економічних чинників, специфічних для кожної держави. Ця варіативність виявляється не лише у формальних законодавчих актах і видах кримінальних правопорушень, а й у методах правозастосування, механізмах контролю за обігом зброї, а також у поєднанні превентивних і каральних заходів, спрямованих на забезпечення громадської безпеки. Аналіз іноземного досвіду дає підстави чітко виокремити декілька типових моделей регулювання, що варіюються від жорстко заборонних систем, орієнтованих на максимальний захист суспільства й мінімізацію ризиків незаконного використання зброї (Велика Британія, Австралія, Німеччина), до ліберальних моделей, що визнають володіння зброєю елементом реалізації індивідуальних свобод і громадянського обов'язку щодо самооборони (США, Швейцарія), водночас встановлюючи диференційовані процедури контролю та ліцензування.

Досвід аналізованих країн наочно демонструє, що ефективність правового регулювання обігу зброї не визначається виключно суворістю кримінальних санкцій або масштабом адміністративних обмежень. Значущу роль відіграє комплексність

підходу, що передбачає чітке законодавче закріплення видів зброї та категорій її обігу, встановлення прозорих і зрозумілих процедур ліцензування, організацію регулярного контролю за власниками та суб'єктами комерційної діяльності, що здійснюють продаж або передачу зброї, а також запровадження диференційованої відповідальності залежно від конкретної мети й способу її використання. Міжнародна практика засвідчує, що надмірна криміналізація порушень може бути неефективною: вона стимулює прихований обіг зброї, підвищує ризики насильницьких правопорушень і створює додаткове навантаження на правоохоронні органи, ускладнює правозастосування та підвищує соціальну напруженість у суспільстві.

Наукову та практичну цінність становить досвід держав, що проходили через воєнні конфлікти, періоди масового розповсюдження зброї серед цивільного населення або політичної нестабільності (Хорватія, Молдова, Чехія). Він наочно демонструє необхідність інтеграції комплексних регуляторних заходів із реальною оцінкою соціальних ризиків, історико-культурних традицій та стратегічних інтересів національної безпеки. Ліберальні моделі, що визнають право громадян на самозахист, виявляються ефективними за умови запровадження належного контролю, системи обов'язкової реєстрації, чітких вимог до зберігання зброї та регулярного моніторингу правомірного використання. Вони дають змогу досягти балансу між забезпеченням безпеки громадськості та гарантіями основоположних прав і свобод особи, зокрема права на захист власного життя та життя близьких.

Для України, що знаходиться на стадії формування цілісної та системної моделі правового регулювання обігу зброї, аналіз міжнародного досвіду має особливе практичне й теоретичне значення. Порівняльно-правовий аналіз надає можливість ідентифікувати найефективніші практики та потенційні ризики різних моделей регулювання, визначити пріоритети в кодифікації та стандартизації ключових понять («зброя», «вогнепальна зброя», «цивільна зброя», «зброя самооборони»), встановити об'єктивні критерії та процедури ліцензування, організації контролю та запровадження кримінальної відповідальності за порушення, а також уникнути ризиків механічного копіювання закордонних рішень, які можуть не відповідати національним особливостям і сучасним умовам безпеки.

З огляду на сучасні виклики, зокрема повномасштабну збройну агресію, масову мілітаризацію населення та зміну традиційних соціальних ризиків, надзвичайно актуальним є розроблення адаптованої моделі кримінально-правового регулювання обігу зброї, що поєднувала б ефективний державний контроль із гарантіями права громадян на самозахист. Ця модель має охоплювати: чітку класифікацію зброї, що враховує її призначення, ступінь потенційної суспільної небезпечності й можливість цивільного використання; диференційовані правила ліцензування залежно від виду зброї та мети її використання, зокрема обов'язкову перевірку благонадійності, медичну та психологічну оцінку, підтвердження професійної компетентності; систему контролю за обігом зброї, що передбачає регулярні перевірки, реєстрацію первинних і вторинних власників, прозорі процедури придбання, зберігання та передачі; пропорційні механізми кримінальної відповідальності, спрямовані на попередження реальної шкоди суспільству, а не формальне покарання за порушення процедур; баланс між превентивними та каральними заходами, який поєднує захист публічної безпеки із забезпеченням прав громадян.

Порівняльно-правовий аналіз законодавства інших країн у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами не лише виявляє різноманіття правових підходів і моделей регулювання, а й створює наукову основу для формування збалансованої, адаптованої системи кримінального законодавства України. Вона здатна забезпечити комплексний захист публічної безпеки, оптимізувати правозастосування, підвищити рівень правової культури громадян, гарантувати основоположні права особи на захист власного життя та здоров'я. Використання міжнародного досвіду закладає фундамент для подальшої кодифікації та систематизації національного законодавства у сфері обігу зброї, бойових припасів або вибухових речовин, що сприятиме формуванню стійкої, ефективної та передбачуваної правової системи, здатної протистояти сучасним викликам безпеки.

РОЗДІЛ 2

ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

2.1. Об'єкт незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Визначення об'єкта кримінального правопорушення є однією з ключових складових кримінально-правового аналізу, оскільки саме об'єкт встановлює сферу суспільних відносин, на яку спрямоване протиправне посягання, і визначає суспільну небезпеку діяння. У теорії кримінального права об'єкт розглядають як один з основних елементів складу кримінального правопорушення, поряд із суб'єктом, об'єктивною та суб'єктивною сторонами, що формують комплексне уявлення про його кримінально-правову структуру [162, с. 207].

Наукова література пропонує різні підходи до категоризації об'єкта кримінального правопорушення. Зокрема, В. Я. Тацій та Ю. А. Пономаренко визначають об'єкт як сукупність суспільних відносин й інтересів, на які спрямоване посягання, відображаючи тим самим соціальну та правову значущість діяння [162, с. 207]. П. Л. Фріс акцентує на тому, що об'єктом кримінально-правової охорони є суспільні блага й інтереси, які забезпечують функціонування правової та соціальної системи держави, і засвідчує роль кримінальної відповідальності в захисті цих благ [170].

Теорія кримінального права поділяє об'єкт на такі види: 1) загальний; 2) родовий; 3) безпосередній; 4) основний безпосередній; 5) додатковий безпосередній. Загальний об'єкт охоплює всю сукупність суспільних відносин, які охороняє кримінальний закон від суспільно небезпечного посягання. Науковці В. Я. Тацій та Ю. А. Пономаренко зазначають, що загальний об'єкт кримінально-правової охорони є стабільним, однак має динамічний характер у ретроспективному

вимірі, оскільки зміни в кримінальному законодавстві зумовлюють включення до сфери кримінально-правового захисту нових суспільних відносин або, навпаки, виведення з неї тих, що втратили актуальність [162, с. 209].

У структурі загального об'єкта кримінально-правової охорони виокремлюють родовий об'єкт кримінального правопорушення, який є систематизованою групою однорідних або тотожних суспільних відносин, що знаходяться під захистом норм Особливої частини кримінального права. Родовим об'єктом незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є громадська безпека в частині убезпечення від порушення правил обігу вогнепальної та холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв [162, с. 209].

Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», громадською безпекою і порядком слід вважати захищеність життєво важливих для суспільства й особи інтересів, прав та свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб і громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації та захисту національних інтересів від впливу загроз [137].

У межах родового об'єкта диференціюють безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, тобто конкретні суспільні відносини, щодо яких було здійснено суспільно небезпечне посягання, передбачене відповідною статтею Особливої частини КК [162, с. 209].

У складі кримінальних правопорушень, що посягають одночасно на два чи більше безпосередніх об'єкти, розрізняють основний безпосередній об'єкт – ті суспільні відносини, на які кримінальне правопорушення спрямоване передусім, і додатковий безпосередній об'єкт – суспільні відносини, на які посягання здійснюють або потенційно можуть здійснювати одночасно з основним безпосереднім об'єктом у межах одного кримінального правопорушення [162, с. 210].

Незаконний обіг зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв становить значну небезпеку для суспільства. Кримінальні правопорушення, предметом яких є зброя, лише стимулюють збільшення кількості

тяжких та особливо тяжких злочинів, чим становить загрозу для громадської безпеки. Своєю чергою незаконний обіг предметів підвищеної небезпеки, до яких належить зброя, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, породжують додаткову небезпеку для безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення. Такими об'єктами можуть бути життя та здоров'я осіб, власність і довкілля.

Завдяки правильному визначенню об'єкта кримінального правопорушення стає можливим з'ясування характеру суспільної небезпеки, також це має вплив на правильність кваліфікації кримінального протиправного посягання. У теоретичному застосуванні об'єкт класифікує кримінальні правопорушення за їх суспільними відносинами [41].

Крім об'єкта кримінального правопорушення, який є обов'язковим елементом складу кримінального правопорушення та суспільних відносин, охоронюваних законом і щодо яких здійснюють кримінально протиправне посягання, які своєю чергою є обов'язковою ознакою об'єкта, він має факультативні ознаки: предмет кримінального правопорушення; потерпілий від кримінального правопорушення. Предметом кримінального правопорушення слід вважати матеріальні цінності, з приводу яких та шляхом безпосереднього впливу на які здійснюють посягання [121].

У своїй роботі Є. О. Письменський та В. С. Бондар зазначають, що законодавець застосовує диференційований підхід як до формулювання ознак предметів кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом зброї, так і до визначення обсягу їх правового змісту [8, с. 200]. Це, зокрема, простежується в нормах КК, у яких предмет кримінального правопорушення становлять різні види зброї, бойових припасів і вибухових речовин. Зокрема: контрабанда (ст. 201 КК) – предметом кримінального правопорушення є зброя або бойові припаси, за винятком гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї. Вважаємо доречним зазначити, що питанню контрабанди зброї присвятив свою наукову працю І. В. Бойко [6]; створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ч. 3 ст. 260 КК) та військові кримінальні правопорушення, передбачені ст. 410–414 КК, – зброя і бойові припаси визнано безпосереднім предметом кримінальних правопорушень; викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної

зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем (ст. 262 КК) – предметом кримінального правопорушення є вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси та вибухові речовини; незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї, фальсифікація або зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263-1 КК) і недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК) – предметом є вогнепальна зброя та бойові припаси; втеча з місця позбавлення волі або з-під варти, поєднана із заволодінням зброєю (ч. 2 ст. 393 КК), – предметом кримінального правопорушення є зброя; розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440 КК) – безпосереднім предметом є зброя масового знищення [1, с. 113–114].

Отже, окремі кримінально-правові норми, у яких предметом кримінального правопорушення є зброя, засвідчують фрагментарність і відмінності в підходах законодавця до її класифікації, обсягу правового змісту та форм опису. Водночас ст. 263 КК відіграє ключову роль у системі кримінально-правового регулювання обігу зброї, адже встановлює відповідальність за незаконне поводження з нею, тобто без належного дозволу. Саме ця кримінально-правова норма є універсальною, яка охоплює широкий спектр протиправної поведінки, пов'язаної з обігом вогнепальної та холодної зброї, бойових припасів і вибухових речовин.

Предметом кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 263 КК слід вважати вогнепальну зброю (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої. За ч. 2 ст. 263 КК предметами є кинджали, фінські ножі, кастети або інша холодна зброя [79].

Згідно з дефініцією Великого тлумачного словника сучасної української мови, термін «зброя» – це: 1) знаряддя для нападу чи оборони; 2) символ військової справи [13, с. 349].

Диспозиції ст. 263 КК передбачають відповідальність за дії без передбаченого законом дозволу, пов'язані з вогнепальною та холодною зброєю.

Вогнепальною зброєю слід вважати ствольну зброю, яка призначена для ураження цілей снарядами (крім гумових чи аналогічних за своїми властивостями снарядів несмертельної дії), що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння метального заряду) і мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що перебуває на визначеній відстані [53].

Зброю в Україні класифікують за різними критеріями: за призначенням, принципом приведення в дію, характеристиками каналу ствола, розміром, принципом подачі боєприпасів під час стрільби, конструкцією магазину, кількістю боєприпасів, які вміщуються в зброї, кількістю стволів, типом застосовуваних боєприпасів [8]. За цільовим призначенням зброю поділяють на: зброю самозахисту, мисливську зброю, спортивну зброю, колекційну зброю, нагородну зброю, імітаційну зброю, навчальну зброю, багатоцільову зброю, зброю військового призначення, службову зброю, охолощену зброю та деактивовану зброю [8]. Самозахистом слід вважати застосування зброї, яке повинно відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, і наслідкам, що спричинені цим суспільно небезпечним протиправним посяганням [127].

Згідно з п. 8.8 Інструкції № 622, мисливська вогнепальна зброя – це вогнепальна зброя, що відповідає вимогам, установленим до мисливської зброї технічним регламентом, а за його відсутності – національним (галузевим) стандартом [53].

Спортивною зброєю, відповідно до п. 8.7 Інструкції № 622, слід вважати вогнепальну, пневматичну або холодну зброю, призначену для ураження цілей під час спортивних тренувань і змагань, що відповідає правилам спортивних змагань з видів спорту, визначених в Україні, що затверджує центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, з огляду на пропозиції відповідних всеукраїнських спортивних федерацій та правил спортивних змагань відповідної міжнародної спортивної федерації [53].

Колекція зброї або бойових припасів є впорядкованим зібранням зброї та бойових припасів, яке має історичну, наукову та культурну цінність, що

використовують або можуть використовувати для експонування, наукової, дослідної, практичної чи експертної роботи, або підвищення професійного рівня [122].

Нагородною зброєю слід вважати персоніфіковану відомчу зброю, що є відзнакою фізичної особи за особливі заслуги перед державою, державними органами й установами [122].

Імітаційною зброєю, відповідно, вважають електропневматичну та пневматичну зброю, призначену для спортивних і рекреаційних занять. Це є пристрої, які зовні та конструктивно нагадують, копіюють і відповідають принципам дії вогнепальної зброї, металевий елемент якої служить для імітації чи фіксації влучення без заподіяння шкоди, або містить оптичний пристрій для фіксації влучень без застосування металевих елементів [8]. Навчальною зброєю виступає зброя, яка призначена для навчання навичок поводження із зброєю та холостих тренувань [8]. Вогнепальна зброя військового призначення – це зброя, яка виготовлена або вироблена виключно для військових потреб [8].

Службовою зброєю слід вважати зброю, призначену для озброєння службових осіб, а також особового складу державних органів й установ, яким чинним законодавством України дозволено носіння, зберігання, застосування зазначеної зброї для виконання покладених на них державою спеціальних функцій щодо захисту життя, здоров'я громадян, власності, інтересів держави, припинення протиправних посягань на них, охорони природи та природних ресурсів, цінних і небезпечних вантажів, спеціальної кореспонденції, а також зброя, призначена для озброєння працівників юридичних осіб, основним видом діяльності яких є охоронна діяльність [8]. Охолощеною зброєю є конструктивно призначена, перероблена або виготовлена зброя виключно для стрільби холостими патронами [8]. Деактивованою зброєю вважають зброю, безповоротно приведену в непридатний для стрільби стан, зокрема холостими патронами [8].

За принципом приведення в дію зброю поділяють на пневматичну, вогнепальну, газову, електрошокову [8]. Пневматичною зброєю слід вважати невогнепальну зброю, у якій куля чи інший металевий елемент отримує спрямований рух під дією сили стиснутого газу або повітря [8]. Газовою зброєю є невогнепальна зброя, яка

конструктивно призначена лише для ураження живих цілей шляхом використання хімічних подразнювальних речовин [8].

За характеристиками каналу ствола зброю поділяють на гладкоствольну, нарізну, комбіновану (зброю, до складу якої входить комбінація з нарізного та гладкого стволів) [8]. Гладкоствольною зброєю є вогнепальна зброя, у якої напрямна частина каналу ствола по всій його довжині не має нарізів, що надають металевому елементу обертального руху [8]. Нарізною зброєю є вогнепальна зброя, напрямна частина каналу ствола якої по всій довжині містить нарізи, призначені для надання металевому елементу обертального руху під час пострілу [8]. Комбінованою зброєю є вогнепальна зброя, що має стволи як з нарізними, так і з гладкими каналами [8].

За розміром зброю поділяють на короткоствольну та довгоствольну. До короткоствольної зброї належать пістолети та револьвери, це вогнепальна зброя калібром не більше ніж 13 міліметрів, довжина ствола якої не перевищує 300 мм, а загальна довжина якої не перевищує 600 мм, яка не обладнана невід'ємним прикладом [8]. Довгоствольною зброєю є вогнепальна зброя калібром не більше як 20 мм для нарізної зброї та калібром не більше 4-го – для гладкоствольної зброї, довжина ствола якої перевищує 300 мм або загальна довжина якої перевищує 600 мм та яка обладнана складним або нескладним прикладом [8].

За принципом подачі боєприпасів під час стрільби зброю поділяють на самозарядну автоматичну, самозарядну напівавтоматичну, зброю ручного перезарядження [8]. Автоматичною зброєю є вогнепальна зброя, яка після кожного пострілу перезаряджається самостійно та з якої шляхом разового натискання на спусковий гачок можна здійснити більше ніж один постріл [8]. Напівавтоматичною є вогнепальна зброя, яка після кожного пострілу перезаряджається самостійно та з якої шляхом разового натискання на спусковий гачок не можна зробити більше ніж один постріл [8]. Зброєю ручного перезарядження є вогнепальна зброя з магазином або барабаном, яку необхідно перезаряджати після кожного пострілу за допомогою використання м'язової сили людини або механічного пристрою [8].

За кількістю боєприпасів, які вміщуються в зброї, її поділяють на однозарядну та багатозарядну зброю [8]; за конструкцією магазину – на зброю безмагазинну,

багатозарядну зброю з невідокремлюваним магазином, багатозарядну зброю з відокремлюваним магазином [8].

За кількістю стволів виокремлюють одноствольну та багатоствольну зброю.

За типом застосовуваних боєприпасів зброю поділяють на такі види: під патрони центрального займання та під патрони бокового займання [8].

З огляду на норму ст. 263 КК, кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами настає за незаконне носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу. Відповідно до наказу МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, дозвільна система поширюється на бойову нарізну військових зразків зброю або виготовлену за спеціальним замовленням, охолощену, нейтралізовану, несучасну, спортивну, мисливську вогнепальну зброю, бойові припаси до зброї, основні частини зброї, пневматичну, холодну зброю, пристрої та патрони до них, що належать підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання та громадянам [53]. Бойовою вогнепальною зброєю є вогнепальна зброя, призначена для ураження людини та (або) техніки [53]. Старовинна зброя та її сучасні копії не належать до бойової зброї. Така зброя є вогнепальною, виготовлена не пізніше 1899 року і не призначена для стрільби патронами з металевими гільзами центрального бою та кільцевого запалення [53]. До несучасної зброї належать: копії старовинної вогнепальної зброї; вогнепальна зброя, яка знята з озброєння армії та виробництва і для якої боєприпаси не випускаються серійно; знята з озброєння зброя і зброя, яка наявна в одиничних екземплярах; зброя, що виготовлена спеціально для виставок (експонування в одиничних екземплярах) [53]. Охолощена зброя – це пристрої, виготовлені шляхом спеціального пристосування конструкції стрілецької вогнепальної зброї до стрільби лише холостими патронами, з яких неможливо зробити постріл снарядом, що має достатню вражаючу здатність [53]. Використання охолощеної зброї можливе з навчальною метою та як спортивного інвентаря [116], а також використання на кінозйомках, під час проведення театралізованих, костюмованих та інших культурних заходів [53].

Відповідно до проєкту Закону України від 25 червня 2021 року № 5708, нейтралізованою зброєю слід вважати стрілецьку зброю будь-якої моделі, яка з дотриманням вимог відповідних стандартів або технічних умов спеціально приведена на заводах-виробниках чи в майстернях з ремонту зброї в не придатний для стрільби стан [122]. Своєю чергою нейтралізовану зброю поділяють на навчальну та музейну [53]. Навчальною зброєю є зброя, яка спеціально приведена в не придатний для стрільби стан, призначена для навчання правил поводження зі зброєю (розбирання та складання, заряджання та розряджання, виконання стройових прийомів зі зброєю) [53]. Музейна зброя – це зброя, яка спеціально приведена в не придатний для стрільби стан і призначена виключно для експонування в музеях [53].

Слід зауважити, що положення ч. 1 ст. 263 КК передбачає виняток у предметі кримінального правопорушення, а саме «крім гладкоствольної мисливської зброї».

Відповідно до позиції В. О. Навроцького, гладкоствольна мисливська зброя за своєю конструктивною та функціональною природою не відповідає критеріям предмета кримінального правопорушення, визначеного ст. 263 КК. Ця теза ґрунтується на низці об'єктивних технічних й експлуатаційних ознак, що визначають її спеціалізацію та обмежують потенційну небезпечність для суспільних відносин. Зокрема, конструктивні характеристики гладкоствольної зброї не передбачають можливості використання нарізних куль, що обмежує дальність і точність пострілу й істотно знижує її ефективність у ситуаціях, де потенційно могла б бути застосована протиправна сила [50].

Крім того, гладкоствольна мисливська зброя призначена для здійснення прицільного пострілу на незначні дистанції, не більше ніж кілька десятків метрів, що визначає її чітку функціональну прив'язку до мисливської діяльності. Відсутність спеціальних прицільних пристроїв, що дають змогу коригувати стрільбу з огляду на дальність до цілі, додатково знижує її ефективність у потенційно криміногенних ситуаціях. Важливою є експлуатаційна характеристика, яка унеможливує приховане переміщення такої зброї: розміри, конструктивна форма та вага створюють об'єктивні обмеження для її використання в умовах злочинної діяльності, що, на

думку автора, є визначальним аргументом для виключення цього типу зброї зі складу кримінально небезпечних предметів [43, с. 50].

Окремо слід зазначити, що гладкоствольна мисливська зброя призначена для стрільби змінними зарядами – шротом різних калібрів і кулями, що відповідає виду дичини, на яку ведуть полювання, що підтверджує її спеціалізовану функцію та низьку загрозу для загальногромадських відносин. Ці технічні й функціональні обмеження визначають її як засіб, призначений виключно для спортивно-мисливської мети, а не для вчинення протиправних дій [50]. Тож позиція В. О. Навроцького аргументовано засвідчує наукову необхідність диференціації категорії гладкоствольної мисливської зброї від інших видів вогнепальної зброї за кримінальної кваліфікації за ст. 263 КК, що сприяє підвищенню точності правозастосування та унеможлиблює надмірне криміналізаційне тлумачення законодавства.

На відміну від гладкоствольної мисливської зброї, яку за своєю конструкцією та функціональними характеристиками не вважають предметом кримінального правопорушення за ст. 263 КК, обріз цієї зброї після її переробки кваліфікують як предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами відповідно до п. 13 постанови Пленуму Верховного Суду України (ППВСУ) від 26 квітня 2002 року № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» [147].

Основою для такого відокремлення є трансформація конструктивно-технічних й експлуатаційних характеристик гладкоствольної рушниці під час переробки її на обріз. Зокрема, після здійснення відповідних механічних модифікацій, що скорочують довжину ствола та змінюють загальну довжину зброї, виникають суттєві зміни її балістичних властивостей: збільшується швидкість метального елемента на відносно коротких дистанціях, підвищується здатність пробивати ціль і значно знижується можливість прицільної стрільби на відстань, що раніше була визначена для мисливської зброї [147].

Унаслідок таких змін обріз втрачає ключові ознаки гладкоствольної мисливської рушниці, зокрема конструктивну пристосованість для прицільного пострілу на відносно незначну відстань і спеціалізоване використання змінних зарядів для полювання на певні види дичини. Одночасно він набуває нових функціональних властивостей, які роблять його потенційно небезпечнішим для ураження живих або інших об'єктів, що відповідає критеріям кримінально небезпечного предмета за ст. 263 КК.

З погляду кримінально-правової доктрини перетворення гладкоствольної мисливської рушниці на обріз є класичним прикладом зміни конструктивно-функціонального призначення зброї, що суттєво впливає на правову кваліфікацію. Така трансформація засвідчує необхідність розмежування між законним і незаконним поводженням зі зброєю та демонструє, що кримінально-правова небезпечність зброї не визначається лише її первісним призначенням, а формуються внаслідок конкретних фізико-технічних модифікацій, які змінюють потенційну загрозу для суспільних відносин [147].

Отже, правова оцінка обріза як предмета кримінального правопорушення обґрунтовується не стільки первісним типом зброї, скільки новими властивостями, яких набуває зброя після переробки, що відповідає принципу оцінки кримінально-правової небезпечності об'єкта за його фактичними характеристиками та потенційним ризиком для суспільства.

О. М. Сарнавський послідовно обстоює критичну позицію щодо законодавчого виключення гладкоствольної мисливської зброї з переліку предметів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, вважаючи таке рішення концептуально та кримінально-правово необґрунтованим. На думку науковця, визначальним критерієм віднесення певного предмета до кола кримінально небезпечних має бути не формально-юридичне цільове призначення зброї, а її реальна здатність завдавати шкоди охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам, насамперед життю та здоров'ю людини [154, с. 64]. Аргументація О. М. Сарнавського ґрунтується на тому, що гладкоствольна мисливська зброя, незалежно від її нормативно визначеного статусу, за своїми конструктивними та балістичними властивостями є

повноцінним засобом ураження живої цілі. Фактична можливість спричинення смертельних або тяжких тілесних ушкоджень із використанням такої зброї, на його переконання, безпосередньо свідчить про наявність у неї високого рівня суспільної небезпечності, що не можна ігнорувати в межах кримінально-правового регулювання [154, с. 64].

Посилену увагу автор спрямовує на технічні відмінності між нарізною та гладкоствольною мисливською зброєю, акцентуючи, що вони мають переважно кількісний, а не якісний характер. Зокрема, нарізній зброї притаманна вища дальність і точність пострілу, натомість гладкоствольна вирізняється меншою дальністю ефективного ураження. Водночас, зауважує О. М. Сарнавський, у кримінально-правовому значенні така відмінність не є визначальною, оскільки обидва види зброї здатні виконувати одну й ту саму функцію – ураження живої цілі, що й становить ключову ознаку суспільної небезпечності предмета [154, с. 64].

З позицій теорії кримінального права запропонований науковцем підхід акцентує на необхідності оцінювати предмет кримінального правопорушення крізь призму його потенційної шкідливості, а не виключно з огляду на формально встановлену класифікацію або традиції правозастосування. Такий підхід дає змогу уникнути штучного звуження предмета кримінально-правової охорони та забезпечує послідовніше дотримання принципу рівності кримінально-правової оцінки предметів, які за своєю природою здатні спричинити однаково небезпечні наслідки [76].

Отже, позиція О. М. Сарнавського відображає альтернативну доктринальну концепцію, згідно з якою гладкоствольну мисливську зброю слід розглядати як повноцінний предмет кримінального правопорушення у сфері незаконного обігу зброї. Такий підхід актуалізує дискусію щодо перегляду чинних законодавчих підходів і засвідчує необхідність подальшого наукового осмислення критеріїв кримінально-правової оцінки різних видів вогнепальної зброї в контексті забезпечення публічної безпеки й охорони життя і здоров'я людини.

Схожу думку мають автори проєкту нового КК, адже текст Закону про кримінальну відповідальність містить ст. 7.3.13 про незаконний обіг боєприпасів до вогнепальної стрілецької зброї в незначній кількості та гладкоствольної мисливської

зброї. У цій статті визначено діяння, які вважають незаконними, а саме: 1) виготовлення чи вироблення; 2) ремонт; 3) набуття; 4) зберігання; 5) переміщування; 6) збут; 7) заволодіння [80].

До холодної зброї належать предмети, які відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам зброї, чи інші предмети, що мають колючий, колючо-ріжучий, рубаючий, роздроблюючий або ударний ефекти (багнет, стилет, ніж, кинджал, арбалет, нунчаку, кастет тощо), конструктивно призначені для ураження живої цілі за допомогою м'язової сили людини або дії механічного пристрою [147].

Відповідно до п. 1.7 Методики криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів видами холодної зброї є бойова, мисливська, кримінальна [101]. Бойовою холодною зброєю є зброя, що призначена і придатна для смертельного ураження цілі під час вирішення бойових та оперативно-службових завдань державними й іншими легітимними військовими або воєнізованими формуваннями чи знаходилася в них на озброєнні [101]. До мисливської холодної зброї належать зброя, призначена і придатна для смертельного ураження (зокрема добивання) звіра, в умовах промислового або спортивного (зокрема підводного) полювання [101]. Кримінальною холодною зброєю слід вважати виготовлені кустарним або саморобним способом предмети та пристрої, які призначені для завдання тілесних ушкоджень людині й не мають аналогів серед бойової та мисливської зброї [101].

Згідно з п. 2.5 Методики, у якому закріплено вичерпний перелік ознак холодної зброї. Такими ознаками є: основне цільове призначення; конструктивні особливості уражаючого елемента (наприклад, для клинка – форма, розміри, загострення леза, форма та розташування вістря відносно поздовжньої осі); конструктивні особливості руків'я (зручність утримання, наявність, форма та розміри утику або обмежувача); конструктивні особливості з'єднання руків'я з уражаючим елементом; міцність і пружність конструкції загалом; можливість ураження цілі [101].

Також до ознак, притаманних холодній зброї, слід віднести критерій за конструкцією та способом завдання тілесних ушкоджень. Тут холодною зброєю

поділяють на зброю безпосередньої дії (клинкову, неклинкову, комбіновану) і зброю опосередкованої дії (метальну) [101]. Клинковою холодною зброєю слід вважати предмети і пристрої, уражаючим елементом яких є клинок [101]. Неклинковою холодною зброєю є предмети та пристрої, уражаючим елементом яких є ударна частина (частини) [101]. Комбінованою холодною зброєю є предмети та пристрої, у яких в одне конструктивне ціле поєднані уражаючі елементи, характерні для різних типів холодної зброї (наприклад, кастет-ніж із клинком та ударною частиною) [101]. Метальна холодна зброя – предмети та пристрої, які призначені для ураження цілі на відстані [101].

Відповідно до п. 1.9 Методики криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів, до холодної зброї не належать предмети господарсько-побутового, виробничого, спортивного чи іншого функціонального призначення, які, попри зовнішню схожість або окремі конструктивні елементи, не володіють повним комплексом суттєвих ознак, необхідних для визнання їх холодною зброєю в кримінально-правовому значенні [101]. Цей підхід ґрунтується на поєднанні формальних і функціональних критеріїв оцінки предмета, що дає змогу відмежувати кримінально небезпечні об'єкти від предметів цивільного обігу, призначених для повсякденного використання.

Суттєві ознаки холодної зброї, які підлягають обов'язковому встановленню в процесі криміналістичної експертизи, охоплюють, зокрема, спеціальне конструктивне призначення предмета для ураження живої цілі, наявність відповідних елементів (лезо, вістря, обмежувач, балансування тощо), а також здатність завдавати тілесних ушкоджень з використанням м'язової сили людини в спосіб, що відповідає бойовому або спеціальному застосуванню. Відсутність принаймні однієї з таких ознак унеможлиблює віднесення предмета до категорії холодної зброї незалежно від його зовнішньої схожості з нею [101]. Саме з огляду на зазначене, кухонний ніж, який конструктивно та функціонально призначений для побутових потреб (приготування та оброблення харчових продуктів), не можна розглядати як предмет кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 263 КК. Навіть за умови використання такого предмета для спричинення шкоди життю чи здоров'ю особи, він не трансформується

автоматично в холодну зброю, оскільки визначальним є не спосіб фактичного застосування, а його об'єктивні конструктивні характеристики та первинне функціональне призначення [178, с. 283].

У цьому контексті слід зауважити, що кримінально-правова кваліфікація діяння має ґрунтуватися на чіткому дотриманні принципу законності та заборони розширювального тлумачення норм кримінального закону. Включення до предмета кримінального правопорушення звичайних предметів побутового вжитку лише на підставі їх потенційної здатності завдавати шкоди суперечило б як вимогам Методики, так і загальним засадам кримінального права. Тож положення п. 1.9 Методики відіграють ключову роль у забезпеченні правової визначеності й уніфікованості правозастосовної практики під час вирішення питання про наявність або відсутність предмета кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 263 КК [101].

Слід зосередити увагу на одній із факультативних ознак об'єкта кримінального правопорушення – потерпілого. У кримінально-правовій доктрині потерпілим від кримінального правопорушення визнають фізичну або юридичну особу, державу, суспільство, щодо яких спрямоване протиправне посягання, що завдає шкоди їхнім законним інтересам або порушує встановлений правовий порядок.

В аспекті положень ст. 263 КК, яка регулює незаконне поведіння зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, об'єктом кримінального посягання є передусім суспільна безпека. Це визначає специфіку потерпілого в цьому кримінальному правопорушенні, адже шкоду завдають не лише окремим фізичним особам, а й суспільству загалом і державі. Порушення правил обігу зброї створює загрозу життю та здоров'ю громадян, порушує правовий порядок, підриває стабільність суспільних відносин, що своєю чергою формує підстави для кваліфікації як суспільства, так і держави в ролі потерпілого.

З огляду на результати кримінально-правового аналізу, потерпілим за ст. 263 КК слід вважати не лише конкретну фізичну особу, яка може постраждати від незаконного поведіння зі зброєю або вибуховими речовинами, а й суспільство та державу, оскільки внаслідок вчинення цього кримінального правопорушення

порушують стан їхньої захищеності та безпеки. Такий підхід дає змогу комплексно оцінювати кримінально-правову шкоду й акцентує на багатовимірному характері об'єкта кримінальної протиправності в цій категорії кримінальних правопорушень.

Отже, у межах аналізу об'єкта та предмета кримінального правопорушення, пов'язаного з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, встановлено, що об'єктом є суспільні відносини щодо забезпечення громадської безпеки, охорони життя, здоров'я та власності громадян, а також захисту довкілля. Правильне визначення об'єкта дає змогу оцінити суспільну небезпеку діяння, що є ключовим для кваліфікації кримінального правопорушення. Предмет кримінального правопорушення становлять конкретні засоби ураження, зокрема вогнепальна та холодна зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Законодавство й наукова доктрина застосовують диференційований підхід до класифікації зброї, ураховуючи її конструктивні, функціональні та експлуатаційні характеристики, що визначають потенційну небезпеку для охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин.

Увагу зосереджено на відмежуванні гладкоствольної мисливської зброї, яка за конструктивними та функціональними ознаками має обмежену небезпеку для суспільства, від інших видів зброї, які потенційно здатні завдати тяжких або особливо тяжких наслідків. Водночас переробка такої зброї (наприклад, на обріз) змінює її властивості та підвищує суспільну небезпечність, що обґрунтовує її включення до предмета кримінального правопорушення.

Висвітлено також класифікацію холодної зброї, що ґрунтується на конструктивному призначенні й здатності завдати тілесних ушкоджень, а також на методичних підходах криміналістичної оцінки її ознак. У сукупності ці положення засвідчують необхідність комплексного підходу до оцінювання предметів кримінальних правопорушень.

2.2. Об'єктивна сторона незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення є одним із ключових елементів його складу й характеризує зовнішню, видиму форму протиправної поведінки. Вона охоплює конкретні дії або бездіяльність особи, спрямовані на посягання на охоронювані законом суспільні відносини, і виявляється через встановлені кримінальним законом ознаки, які визначають суспільну небезпечність діяння. Водночас об'єктивна сторона охоплює і наслідки таких дій або потенційну загрозу їх настання, що дає змогу оцінювати не лише факт протиправного посягання, а й його соціальні наслідки для захищених інтересів.

У науковій літературі є різні підходи до визначення об'єктивної сторони кримінального правопорушення, що обумовлено браком її прямого закріплення в чинному КК. Д. О. Балобанова та І. Б. Газдайка-Василишин трактують об'єктивну сторону як сукупність ознак, передбачених кримінальним законом, які відображають зовнішній вияв суспільно небезпечного посягання. Вони зауважують, що саме через об'єктивну сторону можна оцінити конкретну поведінку особи в момент вчинення правопорушення, її форму, спосіб і засоби реалізації кримінального діяння [3].

Своєю чергою Д. О. Новіков і В. П. Савенко визначають об'єктивну сторону як сукупність ознак, що регламентовані нормами КК, що надають можливість ідентифікувати зовнішні вияви суспільно небезпечної поведінки, спрямованої на порушення охоронюваних кримінально-правовими нормами об'єктів. Такий підхід акцентує на зв'язку між конкретними діями суб'єкта та соціально-правовими наслідками цих дій, що є необхідною умовою для кваліфікації злочину [106].

Об'єктивну сторону кримінального правопорушення визначають за такими ознаками: суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність); суспільно небезпечні наслідки; причиновий зв'язок між діянням і наслідком. Також в об'єктивній стороні визначають засоби, знаряддя, час, місце, обстановку та способи вчинення кримінального правопорушення [41].

Науковці не дійшли єдиної думки щодо головної та обов'язкової ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення, хоча визнають, що засоби, знаряддя, час, місце, обстановка та спосіб є факультативними ознаками об'єктивної сторони [73].

Суспільно небезпечне діяння має дві форми – дію та бездіяльність. Дією слід вважати активну вольову, свідому, суспільно небезпечну та протиправну поведінку особи. Своєю чергою бездіяльністю є пасивна форма поведінки особи, яка полягає в невчиненні нею конкретної дії або дій, які вона повинна була і могла вчинити в конкретних умовах для охорони інтересів держави, суспільства, особи [41]. Суспільно небезпечними наслідками вважають шкоду, яку заподіюють суспільно небезпечним діянням суспільним відносинам, які охороняє закон, або реальну небезпеку заподіяння такої шкоди [41]. Причинний зв'язок між діянням і наслідком є об'єктивно наявним зв'язком між суспільно небезпечним діянням та суспільно небезпечними наслідками, коли дія або бездіяльність із закономірною необхідністю спричиняє настання суспільно небезпечного наслідку [41].

Діяння у сфері обігу зброї найчастіше характеризуються саме активною поведінкою особи, оскільки застосування зброї не може бути пасивним. Згідно з ч. 1 ст. 263 КК передбачено настання кримінальної відповідальності за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу [79].

На момент набрання чинності КК об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 263, охоплювала носіння, зберігання, придбання, виготовлення, ремонт, передачу або збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, проте 2012 року розділ IX Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» був доповнений ст. 263-1, яка встановила кримінальну відповідальність за незаконне виготовлення, переробку або ремонт вогнепальної зброї [125]. Відповідні форми діяння було виключено з об'єктивної сторони ч. 1 ст. 263 і виокремлено в самостійний склад кримінального

правопорушення, що було зумовлено необхідністю підвищення ефективності охорони громадської безпеки.

З огляду на відсутність спеціального закону, що комплексно врегулював би відносини у сфері обігу зброї, законодавець використовує низку нормативно-правових актів, які містять дефініції ключових понять з метою забезпечення їх належного тлумачення та застосування. Одним із таких актів є ППВСУ від 26 квітня 2002 року № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами». Зазначена постанова, крім нормативного закріплення форм об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, акцентує на важливості встановлення факту незаконності поводження з відповідними предметами, що передбачає здійснення відповідних дій без дозволу, встановленого законом. З огляду на це, необхідно детально розглянути запропоноване законодавцем формулювання.

У постанові Верховного Суду від 4 грудня 2018 року у справі № 161/3885/16-к зазначено, що диспозиція ч. 1 ст. 263 КК не є бланкетною, оскільки містить чітко сформульований перелік діянь, які визнають кримінально протиправними. Щодо критерію незаконності поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами без відповідного дозволу Суд зазначив, що посилання на інші нормативні акти стосується не диспозиції цієї норми, а юридичної умови, за наявності якої норма підлягає застосуванню [117]. Отже Верховний Суд зауважив, що диспозиція ст. 263 КК є самодостатньою, достатньо визначеною та не потребує тлумачення через інші нормативні джерела, а відсутність дозволу розглядають як зовнішній юридичний факт, що обумовлює застосування цієї норми, сприяючи усуненню правової невизначеності.

У постанові у справі від 31 травня 2018 року № 127/27182/15-к Верховний Суд висловив позицію, згідно з якою поняття «закон», використане в ст. 263 КК, підлягає розширеному тлумаченню. Зокрема, це не лише акт у формі закону, а й сукупність нормативно-правових актів, що регулюють відповідні суспільні відносини, порушення яких формує об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого цією статтею [119].

Тобто Верховний Суд фактично визнав, що для застосування кримінально-правової норми не є обов'язковим пряме посилання на конкретний нормативний акт у її тексті.

Під час кваліфікації цього кримінального правопорушення необхідно передусім встановити форму діяння (дії чи бездіяльності), тобто яке правило обігу зброї було порушено і в якому діянні (дії чи бездіяльності) полягало. Визначені в КК форми об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами слід розглянути детальніше [71, с. 149].

Незаконним носінням холодної, вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв слід вважати умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії з їх переміщення, транспортування особою безпосередньо при собі (в руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо) [147]. В. П. Тихий обстоює позицію, згідно з якою незаконне носіння предметів, зазначених у ст. 263 КК, слід кваліфікувати не лише у випадках перебування особи з ними на вулиці, а й у приміщеннях, що стосується випадків розміщення зброї в межах власного житла. Науковець вважає, що зазначені обставини не виключають наявності складу правопорушення, пов'язаного з незаконним носінням [164]. Своєю чергою В. В. Голубош, посилаючись на усталену доктринальну та правозастосовну практику, зазначає, що зберігання зброї в особистому багажі підлягає кваліфікації як носіння. Водночас зберігання предметів, передбачених ст. 263 КК, у багажних контейнерах або сховищах, які не носять безпосередньо при особі, розцінюють як незаконне зберігання. У випадках, коли зброю розміщують у транспортному засобі, зокрема багажному відділенні чи спеціально облаштованому сховищі, що знаходяться поруч з особою, але не безпосередньо при ній, такі дії також підпадають під ознаки незаконного зберігання [33–35].

У справі № 205/5936/23, розглянутій Ленінським районним судом м. Дніпропетровська 21 грудня 2023 року, особі було пред'явлено обвинувачення за ч. 1 ст. 263 КК за ознакою незаконного носіння вогнепальної зброї без передбаченого законом дозволу. Водночас обвинувальний акт не містив конкретних відомостей щодо місця, часу та способу вчинення інкримінованого діяння. Крім того, у матеріалах провадження не було доказів, що безпосередньо підтверджували б факт

переміщення зброї особою при собі. Під час оцінки доведеності обвинувачення в частині незаконного носіння зброї суд керувався правовою позицією Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, викладеною в постанові від 25 травня 2021 року. Згідно з цією позицією, носіння зброї без належного дозволу наявне у випадках її переміщення або транспортування безпосередньо при особі (зокрема, у руках, елементах одягу, сумках, футлярах, транспортному засобі тощо), незалежно від доступності до її негайного застосування. Ураховуючи фактичні обставини справи, а саме виявлення саморобної вогнепальної зброї в житлі обвинуваченого, без доказів її попереднього переміщення при собі, суд дійшов висновку про недоведеність складу кримінального правопорушення в частині носіння зброї. Як наслідок суд виключив з обвинувачення ознаку носіння вогнепальної зброї без передбаченого законом дозволу, відповідно до ч. 1 ст. 263 КК [25].

З огляду на зазначене, доходимо висновку, що для правильної кваліфікації незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами необхідно враховувати як об'єктивні ознаки фізичного контролю за відповідними предметами, так і конкретні обставини їхнього розміщення. Позиція В. П. Тихого, який зазначив, що незаконне носіння наявне незалежно від того, перебуває особа на вулиці чи у власному житлі, є обґрунтованою в разі, якщо суб'єкт має безпосередній фізичний контроль за зброєю. Тобто зброя має бути при особі, а не лише знаходитися в обраному нею місці.

Незаконне зберігання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв є умисними діями, які полягають у володінні без відповідного дозволу або з простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходяться не при особі, а в обраному нею місці [147].

Наприклад, ОСОБА_1 в жовтні 2025 року знайшов на узбіччі дороги корпус оборонної осколкової ручної гранати типу Ф-1 та від'єднаний від неї запал типу АФ-11, які у своєму конструктивному поєднанні утворюють вибуховий пристрій типу ручної гранати, придатний для здійснення вибуху. Усвідомлюючи вибухонебезпечний характер цих предметів, їх належність до бойових припасів і відсутність у нього будь-якого передбаченого законом дозволу на поводження з ними, ОСОБА_1, діючи

умисно, в порушення вимог Положення про дозвільну систему, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 року № 576, а також Інструкції, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, незаконно придбав зазначений вибуховий пристрій шляхом підняття його із землі та поміщення до належної йому нагрудної сумки.

Надалі ОСОБА_1 переніс вибуховий пристрій до місця проживання та незаконно зберігав його, а 25 жовтня 2025 року, прямуючи в особистих справах до міста Білозерське Покровського району Донецької області, здійснював незаконне носіння корпусу ручної гранати типу Ф-1 та запалу типу АФ-11, зберігаючи їх у нагрудній сумці через плече при собі в громадському місці.

25 жовтня 2025 року ОСОБА_1 був зупинений працівниками поліції, яким повідомив про наявність у нього вибухового пристрою. Під час огляду місця події їм добровільно видав корпус оборонної осколкової ручної гранати типу Ф-1 і запал типу АФ-11, які є бойовими припасами заводського виготовлення та в конструктивному поєднанні становлять вибуховий пристрій.

Отже, ОСОБА_1 умисно, без передбаченого законом дозволу, придбав, зберігав і носив вибуховий пристрій, чим створював реальну загрозу громадській безпеці. На підставі викладеного дії ОСОБА_1 кваліфіковано за ч. 1 ст. 263 КК як незаконне придбання, зберігання та носіння бойових припасів без передбаченого законом дозволу [22].

Відповідно до Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, зберігання зброї, її основних частин, бойових припасів і вибухових матеріалів дозволено виключно в спеціально обладнаних приміщеннях, які відповідають встановленим технічним вимогам. Такі приміщення мають бути оснащені надійними конструкціями (стінами, стелею, підлогою), міцними

дверима, металевим сейфом або спеціалізованою збройною шафою, справними засобами замикання, а також охоронною та протипожежною сигналізацією [53].

Недотримання власником зброї спеціально встановлених правил зберігання може призвести до недбалого зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, у цьому випадку законодавець не зважає на законне чи незаконне зберігання зброї, а відповідальність за недбале та незаконне зберігання настає за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 і 264 КК [17].

Незаконним придбанням вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв є умисними діями, пов'язаними з їх набуттям (винятками є: викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) усупереч передбаченому законом порядку, тобто внаслідок купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунок, на відшкодування боргу тощо [147].

Наприклад, *ОСОБА_1* 3 липня 2025 року незаконно придбав автомат конструкції Калашнікова АКС-74 калібру 5,45 мм; одноразову реактивну штурмову гранату РШГ-2 з термобаричною бойовою частиною; споряджені корпуси ручних гранат Ф-1, РГ-42, РГО, РГН, а також запали УЗРГМ-2 та УЗД, які в сукупності належать до категорії вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв. Надалі *ОСОБА_1*, продовжуючи реалізацію злочинного умислу, незаконно зберігав зазначені предмети без передбаченого законом дозволу, створюючи реальну загрозу громадській безпеці та маючи на меті їх подальший збут.

3 липня 2025 року, діючи з прямим умислом, *ОСОБА_1* здійснив незаконне перевезення вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв з місця їх зберігання до міста Шахтарське Дніпропетровської області, де незаконно збув *ОСОБА_2* автомат АКС-74, гранату РШГ-2, корпуси ручних гранат Ф-1, РГ-42, РГО, РГН і відповідні запали, отримавши за це грошові кошти в сумі 45 000 гривень.

На підставі викладеного дії ОСОБА_1 суд кваліфікував за ч. 1 ст. 263 КК як незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами [28].

Незаконною передачею вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв слід вважати надання цих предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання чи використання за цільовим призначенням без передбаченого законом дозволу [147].

Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затверджена наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, надає процедуру законної передачі вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, основних частин зброї, пневматичної, холодної та охолощеної зброї, пристроїв і патронів. Юридична особа, яка здійснила передачу зброї, основних частин зброї та бойових припасів до неї, пристроїв і патронів до них, зобов'язана в п'ятиденний строк письмово повідомити про це орган поліції, у якому знаходиться на обліку зброя, зазначивши кількість, марку, калібр, номер кожної одиниці зброї, пристроїв, основних частин зброї, що були передані, кількість і калібр бойових припасів до зброї, патронів до пристроїв [53]. Отже, будь-яку іншу передачу, без дотримання процедури передбаченої наказом МВС України, вважають незаконною.

Незаконний збут холодної, вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв є умисною передачею їх іншій особі поза встановленим порядком шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу тощо [147]. Тобто збут – це відчуження холодної та вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв особам, які не мають право на їх придбання.

Розглянемо диспозицію ч. 2 ст. 263 КК. У ній встановлено кримінальну відповідальність за незаконне носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів,

фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу [79]. Форми об'єктивної сторони, такі як незаконне носіння та збут, уже було розглянуто вище, саме тому подальшому детальному аналізу підлягають такі форми об'єктивної сторони, як виготовлення та ремонт холодної зброї.

Незаконним виготовленням слід вважати умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії зі створення холодної, вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв чи їх перероблення, унаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей [147].

Ремонт холодної, вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових пристроїв є відновленням характерних властивостей зазначених предметів шляхом заміни або реставрації зношених чи не придатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поломок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, унаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням [147].

Положення, які застосовують у ППВСУ № 3, зазначають у своїй роботі С. Д. Шапченко та В. В. Вербановський, містять тлумачення норм ст. 263 КК попередньої редакції та відповідають тодішньому рівню правової доктрини [180].

Кожну із зазначених форм об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами вважають незаконною, якщо вона виконана без передбаченого законом дозволу.

Щодо вирішення питання, чи є одна з форм об'єктивної сторони незаконною, слід керуватися Положенням про дозвільну систему, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 року № 576, де пункт 2 закріплює, що вогнепальна зброя (нарізна воєнних зразків, несучасна стрілецька, спортивна, навчальна, охолощена, мисливська нарізна і гладкоствольна), бойові припаси до неї, холодна зброя, (арбалети, мисливські ножі тощо), пневматична зброя калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, зазначені патрони, вибухові матеріали й речовини, сильнодіючі отруйні речовини I–II класу безпечності,

збудники інфекційних захворювань I–II групи патогенності й токсини, сховища, склади та бази, де їх зберігають, стрілецькі тири і стрільбища, мисливсько-спортивні стенди, а також підприємства й майстерні з виготовлення і ремонту вогнепальної та холодної зброї, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування, магазини, у яких здійснюють продаж зброї та бойових припасів до неї, організації, що займаються збутом сильнодіючих отруйних речовин, і лабораторії, що проводять аналізи цих засобів і речовин, працюють із збудниками інфекційних захворювань I–II групи патогенності й токсинами є предметами, на які поширюється дозвільна система [134].

Згідно з п. 2.1 Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затверджених наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, здійснюючи дозвільну систему, органи поліції відповідно до законодавства України видають міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади, підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання, що здійснюють діяльність з виробництва, ремонту, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення, боєприпасами до неї, холодною та охолощеною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 м/с; виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу (суб'єкти господарювання), дозволи на придбання, зберігання, перевезення (через митний кордон України, територією України, транзит через територію України) і використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, основних частин зброї, холодної зброї, охолощеної зброї, пневматичної зброї; пристроїв та патронів до них; вибухових матеріалів і речовин; на відкриття та функціонування сховищ, складів і баз, де вони зберігаються, стрілецьких тирів і стрільбищ, мисливсько-спортивних стендів, а також підприємств і майстерень з виготовлення і

ремонту вогнепальної та холодної зброї, піротехнічних майстерень, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування, магазинів, у яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї, пристроїв та патронів до них (об'єкти дозвільної системи); громадянам – дозволи на придбання, зберігання та носіння вогнепальної мисливської зброї, холодної, охолощеної, пневматичної зброї, пристроїв [53].

Стосовно дій, які пов'язані з викраденням, привласненням, вимаганням або заволодінням шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем, становлять самостійний склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 262 КК. Водночас слід зауважити, що в умовах воєнного стану спостерігаються випадки привласнення знайденої зброї, що зумовлено наслідками повномасштабної збройної агресії Російської Федерації. У зв'язку з цим тимчасово окуповані, прифронтові та деокуповані території залишаються зонами підвищеного ризику щодо неконтрольованого обігу зброї [48].

Слід зазначити, що з початку повномасштабного вторгнення під час кваліфікації дій особи за ст. 263 КК мають урахувувати, крім об'єктивних обставин, також фактичні обставини справи. Прикладом є *постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 4 травня 2023 року у справі № 760/6265/22. Верховний Суд скасував вирок судів першої та апеляційної інстанцій, якими особа була засуджена за незаконне поводження зі зброєю та бойовими припасами до реального позбавлення волі. У лютому–березні 2022 року особа отримала від сил територіальної оборони Збройних сил України зброю та бойові припаси з метою відсічі збройної агресії Російської Федерації. Верховний Суд зауважив, що дії особи слід розцінювати як крайню необхідність, передбачену ч. 1 ст. 39 КК, що є обставиною, яка виключає кримінальну протиправність діяння [120].*

Отже, об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, характеризується складною багатокomпонентною структурою, що охоплює сукупність суспільно небезпечних дій, спрямованих на порушення встановленого державою порядку обігу зброї, бойових припасів або вибухових речовин. Вона виявляється передусім у формі активної поведінки особи, що полягає

в незаконному носінні, зберіганні, придбанні, передачі чи збуті відповідних предметів без передбаченого законом дозволу, а у випадках, визначених частиною другою цієї статті, також у незаконному виготовленні та ремонті холодної зброї [176, с. 343].

Аналіз доктринальних підходів дає змогу констатувати відсутність єдності у визначенні головної та обов'язкової ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення, однак загально визнаним залишається положення про те, що суспільно небезпечне діяння у формі дії або бездіяльності становить її обов'язковий елемент, натомість наслідки та причиновий зв'язок мають значення залежно від конструкції конкретного складу. Для складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, характерною є формальна конструкція, за якої кримінальна відповідальність настає незалежно від фактичного настання шкідливих наслідків, оскільки протиправна поведінка створює реальну загрозу громадській безпеці.

Дослідження судової практики свідчить про особливу значущість правильної диференціації окремих форм об'єктивної сторони, насамперед незаконного носіння та незаконного зберігання зброї. Критерієм такого розмежування є наявність або відсутність безпосереднього фізичного контролю особи за відповідними предметами, що узгоджується як із доктринальними положеннями, так і з усталеними правовими позиціями Верховного Суду. Неправильне встановлення цих ознак призводить до помилок у кваліфікації та порушення принципу юридичної визначеності.

Водночас правозастосовна практика підтверджує, що ознака «незаконності» в складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, не є бланкетною, а відсутність відповідного дозволу слід розглядати як юридичну умову застосування кримінально-правової норми. Такий підхід сприяє стабільності кримінально-правової кваліфікації та унеможлиблює довільне тлумачення диспозиції статті.

Судова практика засвідчує, що у випадках отримання зброї з метою захисту держави від збройної агресії дії особи може бути визнано такими, що вчинені в стані крайньої необхідності, і це виключає кримінальну протиправність. Тож обґрунтованою є необхідність комплексного підходу до оцінки об'єктивної сторони кримінального правопорушення, з огляду не лише на формальні ознаки складу, а й на реальний соціально-правовий контекст.

2.3. Суб'єкт незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Визначення суб'єкта кримінального правопорушення у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є одним із ключових питань кримінального права, оскільки саме від кваліфікації суб'єкта залежить можливість застосування кримінальної відповідальності та правильність правової оцінки вчиненого діяння. Суб'єкт як інститут кримінального права відображає здатність особи усвідомлювати протиправний характер своїх дій, керувати ними та нести за них відповідальність у межах, визначених законом.

Відповідно до кримінального законодавства України, поняття «людина» слід тлумачити як фізичну особу, а юридична особа не може бути суб'єктом кримінального правопорушення (ст. 18 КК). Такий підхід ґрунтується на філософії кримінального права, яка керується здатністю особи усвідомлювати суспільну небезпечність своїх дій і керувати ними, що є юридичною передумовою вини та кримінальної відповідальності.

Юридичні особи хоча й можуть бути використані як інструмент або середовище для вчинення кримінального правопорушення, не володіють здатністю до здійснення протиправних діянь. У випадках порушень, що виникають у межах діяльності юридичної особи, до кримінальної відповідальності притягають конкретних фізичних осіб, які безпосередньо вчинили кримінальне правопорушення або організували його.

Принцип суб'єктності фізичної особи означає, що будь-яка дія, пов'язана з незаконним поводженням зі зброєю, боєприпасами або вибуховими речовинами, може бути покарана тільки за умови наявності відповідного суб'єкта. Це означає, що в разі завдання шкоди іншій особі через використання сторонніх предметів або тварин кримінальну відповідальність несе саме особа, що здійснила дію, а не предмет чи тварина. Наприклад, якщо тілесні ушкодження спричинені вогнепальною зброєю, яку незаконно передав неповнолітній або особа з обмеженою осудністю, відповідальність покладають на конкретну особу, що здійснила правопорушення.

Згідно зі ст. 18 КК, суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність [79].

Тож важливо зауважити, що вік, з якого особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, відповідає загальним принципам КК щодо вікових обмежень. Усі фізичні особи, які досягли віку 16-ти років, можуть нести повну кримінальну відповідальність за вчинення зазначених діянь. Водночас особи віком 14–16 років можуть бути притягнуті до відповідальності лише за окремі кримінальні правопорушення, перелік яких передбачено ч. 2 ст. 22 КК [79].

Законодавець встановив диференційований підхід до віку суб'єкта кримінального правопорушення, що враховує психофізіологічний розвиток неповнолітньої особи та її здатність усвідомлювати суспільну небезпечність діяння і керувати своїми вчинками. Такий підхід дає змогу, з одного боку, захистити неповнолітніх від надмірно суворої кримінальної відповідальності, а з іншого – забезпечити належну кримінально-правову охорону інтересів суспільства та життя громадян. У випадках, коли неповнолітній бере участь як співучасник у кримінальному правопорушенні, склад якого охоплює дії, що є окремими кримінальними правопорушеннями, застосовують принцип поділу кримінальної відповідальності за віковими ознаками.

Визначення віку неповнолітнього здійснюють на підставі офіційних документів, що підтверджують дату народження (паспорт, свідоцтво про народження). У разі відсутності таких документів можливе використання даних із книг реєстрації актів цивільного стану, довідок за місцем реєстрації або журналів обліку новонароджених. Якщо достовірно встановити вік за документами неможливо, визначення здійснюють шляхом експертного дослідження. Як день народження приймають останній день року, визначений експертом (31 грудня), а мінімальний вік неповнолітнього використовують для правової кваліфікації.

Закон також передбачає, що особи, які не досягли віку кримінальної відповідальності (від 11-ти до 14 років) або які вчинили суспільно небезпечне діяння,

що не підпадає під перелік ч. 2 ст. 22 КК, не несуть кримінальної відповідальності. До таких осіб можуть застосовувати примусові заходи виховного характеру, передбачені ст. 97 і 105 КК, що охоплюють індивідуальні та колективні виховні заходи, спрямовані на усунення причин антисоціальної поведінки та запобігання вчиненню кримінальних правопорушень у майбутньому [79].

М. І. Хавронюк виокремлює недоліки ст. 22 КК й акцентує на суперечливості законодавчих положень щодо встановлення віку, з якого підлягає кримінальній відповідальності [171, с. 82–83].

Крім того, аналіз сучасної кримінально-правової практики правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, свідчить, що частину кримінальних правопорушень цієї категорії можуть вчиняти неповнолітні віком від 14 років, що пов'язано з поширеністю їхніх контактів із соціальним середовищем, доступом до незаконної зброї та впливом злочинних груп.

З огляду на це, пропонується внести зміни до ч. 2 ст. 22 КК, передбачивши, що кримінальна відповідальність за правопорушення, передбачені ст. 263 КК, може наставати з 14-ти років. Обґрунтування такого підходу ґрунтується на декількох критеріях:

1. Високий ступінь суспільної небезпечності кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом зброї. Збереження або обіг вогнепальної зброї та вибухових речовин неповнолітніми створює реальну загрозу життю та здоров'ю громадян, безпеці державних і правоохоронних органів, а також може бути використано для вчинення тяжких насильницьких злочинів.

2. Реальна здатність неповнолітніх усвідомлювати суспільну небезпечність своїх дій та керувати ними. Психолого-педагогічні дослідження засвідчують, що особи віком 14–16 років уже мають достатній рівень когнітивного розвитку для розуміння наслідків використання зброї та вибухових речовин. Це підтверджує можливість застосування до них кримінальної відповідальності на підставі загальних принципів.

3. Превентивний і виховний ефект кримінальної відповідальності. Зниження віку кримінальної відповідальності за ст. 263 КК надасть можливість

ефективніше запобігати залученню неповнолітніх до незаконного обігу зброї та бойових припасів, знижуючи ризики формування кримінальної протиправної поведінки в ранньому віці.

4. Уніфікування вікових меж з аналогічними тяжкими злочинами, передбаченими ч. 2 ст. 22 КК. Встановлення вікової межі з 14-ти років для ст. 263 КК забезпечує відповідність критеріям, які застосовують до інших тяжких злочинів, таких як умисне тяжке тілесне ушкодження, умисне вбивство тощо.

Отже, ст. 263 КК є законодавчо обґрунтованою, відповідає принципу диференційованого підходу до неповнолітніх суб'єктів кримінальних правопорушень, а також спрямована на ефективний захист суспільних інтересів у сфері безпеки громадян і держави. Упровадження такої зміни в ст. 22 КК надасть можливість на законодавчому рівні визначити чіткі правові рамки для суб'єктів незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами серед неповнолітніх.

Наступною ознакою суб'єкта кримінального правопорушення є осудність. Згідно з ч. 1 ст. 19 КК, осудність – це психічний стан особи, за якого під час вчинення кримінального правопорушення вона могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними [79]. Ось чому осудність є юридичною передумовою вини та кримінальної відповідальності, а також обов'язковою ознакою суб'єкта кримінального правопорушення. Лише психічно здорова особа свідомо обирає варіанти поведінки, здатна усвідомлювати власні дії та відповідати за них. Здатність керувати своїми діями свідчить про можливість ставити перед собою завдання, досягати бажаного результату, виявляти волю в цьому напрямі або, навпаки, утримуватися від необдуманих вчинків і спокус.

У своїй роботі А. А. Васильєв зазначає, що осудність є фіксованим показником достатніх в особі здібностей для усвідомлення власних дій (бездіяльності) і керування ними під час вчинення злочину [15, с. 26–27].

Осудність передбачає два критерії: медичний (біологічний) – визначає відсутність психічних захворювань чи недоліків розумового розвитку; юридичний

(психологічний) – полягає в здатності особи усвідомлювати характер власних дій і керувати ними.

Є презумпція психічного здоров'я: кожную особу вважають осудною, доки не буде доведено протилежне на підставі закону. У разі сумнівів щодо осудності призначають судово-психіатричну експертизу, а визначення осудності чи неосудності здійснює суд стосовно конкретного діяння, яке інкримінують.

Стан осудності протилежний неосудності, яка виключає кримінальну відповідальність. Водночас є обмежена осудність, коли особа частково здатна усвідомлювати свої дії та керувати ними; така особа може нести обмежену кримінальну відповідальність.

Тож неосудність – це психопатологічний стан, за якого особа під час вчинення діяння не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними через хронічне психічне захворювання, тимчасовий розлад психічної діяльності, недоумство чи інший хворобливий стан психіки. Частина 2 ст. 19 КК визначає, що неосудність виключає кримінальну відповідальність [79].

Для визнання особи неосудною застосовують два критерії:

– медичний (біологічний) критерій – наявність одного з чотирьох видів психічних захворювань: хронічне психічне захворювання (шизофренія, епілепсія, прогресуючий параліч), що має тривалий перебіг і періоди ремісій; тимчасовий розлад психічної діяльності, що розвивається раптово і триває недовго (гострий алкогольний психоз, патологічний афект, реактивний стан); недоумство (олігофренія) – стійка неповноцінність розумової діяльності (легкий – дебільність, середній – імбецильність, тяжкий – ідіотія); інший хворобливий стан психіки, що не є психічним захворюванням у вузькому розумінні, але порушує психічну діяльність (тяжкі форми психопатії, абстиненція, наслідки травм чи пухлин мозку);

– юридичний (психологічний) критерій охоплює: інтелектуальну ознаку – нездатність усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпечність своїх дій; вольову ознаку – нездатність керувати власними діями.

Достатньо наявності принаймні однієї з юридичних ознак (інтелектуальної чи вольової) разом із медичним критерієм для визнання особи неосудною, що звільняє її від кримінальної відповідальності.

Висновок про осудність чи неосудність особи робить суд на підставі судово-психіатричної експертизи. У разі виникнення сумнівів під час досудового розслідування експертизу призначають обов'язково, проте її висновок підлягає оцінці органів досудового розслідування, прокурора й суду.

Стан неосудності визначають лише на момент вчинення діяння. До таких осіб можуть застосовувати примусові заходи медичного характеру (ст. 94 КК), що не є покаранням: амбулаторна психіатрична допомога або госпіталізація до психіатричного закладу з різним рівнем нагляду.

Якщо особа була осудною під час вчинення кримінального правопорушення, але захворіла на психічне захворювання після постановлення вироку чи під час відбування покарання, вона не підлягає покаранню, але суд може застосувати до неї примусові заходи медичного характеру (ч. 3 ст. 19 КК, ст. 93 КК). Після одужання особа може бути притягнута до відповідальності, якщо не сплив строк давності або не з'явилися інші підстави звільнення від покарання.

Обмежена осудність – це психопатологічний стан особи, за якого під час вчинення кримінального правопорушення вона через наявний психічний розлад не була здатна цілком усвідомлювати свої дії або бездіяльність та/або керувати ними [79]. На відміну від стану осудності, обмежена осудність не виключає кримінальної відповідальності, однак істотно впливає на здатність особи усвідомлювати характер і суспільну небезпеку свого діяння та контролювати власну поведінку, що своєю чергою може мати значення під час призначення покарання.

Стан обмеженої осудності, так само як і осудність та неосудність, передбачає два критерії – медичний (біологічний) і юридичний (психологічний), сукупність яких формує підстави для юридичного визнання особи обмежено осудною. Медичний критерій визначає наявність в особі певного психічного розладу, що може виявлятися в різного роду психопатіях, невротичних порушеннях, розладах особистості, залишкових наслідках черепно-мозкових травм або у випадках розумової відсталості.

Такий психічний розлад не досягає рівня тяжкої хвороби, що виключає осудність, однак суттєво впливає на здатність особи адекватно оцінювати свої дії та контролювати поведінку.

Юридичний критерій обмеженої осудності охоплює дві взаємопов'язані ознаки: інтелектуальну, яка виявляється в частковій нездатності особи усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпечність своїх дій, і волюву, що полягає в неможливості повністю керувати своїми вчинками. Психопатологічний стан, характерний для обмеженої осудності, ослаблює волю і розумові здібності особи, зумовлюючи неповну, але все-таки наявну здатність до усвідомлення кримінальної протиправності своїх дій. Отже, обмежена осудність є проміжним станом між осудністю та неосудністю, коли особа хоча й частково усвідомлює свої дії, але не здатна контролювати їх повноцінно.

Визнання особи обмежено осудною здійснює суд з огляду на висновок судово-психіатричної експертизи. Згідно з ч. 2 ст. 20 КК, встановлення обмеженої осудності враховує суд під час призначення покарання, що на практиці може виявлятися в пом'якшенні міри відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення. Проте положення щодо можливості застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, визнаних обмежено осудними, не поширюються на випадки, коли психічний розлад виникає після вчинення злочину в стані осудності, оскільки такі розлади, що можуть характеризувати медичний критерій обмеженої осудності, не є психічними хворобами у вузькому значенні цього терміна [79].

Окремо слід зазначити, що певні соціально небезпечні захворювання, як-от хронічний алкоголізм, наркоманія або токсикоманія, здатні призводити до стану, який зовні нагадує обмежену осудність. Проте в цих випадках суд не може визнати особу обмежено осудною, оскільки законодавство передбачає застосування до таких осіб спеціальних примусових заходів лікувального характеру незалежно від призначеного покарання. Хронічний алкоголік або наркологічно хворий може бути визнаний неосудним, наприклад, у стані абстиненції, коли він повністю втрачає здатність контролювати свої дії, однак за жодних обставин такі особи не підпадають під категорію обмежено осудних, що свідчить про різний правовий статус обмежено

осудних та неосудних осіб і виокремлює специфіку юридичного регулювання цього проміжного стану психічної діяльності.

Отже, обмежена осудність є особливою категорією психопатологічного стану, яка поєднує часткову здатність до усвідомлення та контролю за своїми діями з наявністю психічного розладу, що суттєво впливає на поведінку особи. Визнання судом обмеженої осудності не звільняє особу від кримінальної відповідальності, проте має визначальний вплив на характер і розмір покарання, а також на можливість застосування до неї специфічних правових механізмів, що відрізняють її від осудної або неосудної особи.

Визначення стану осудності або обмеженої осудності є особливо значущим у практиці застосування ст. 263 КК, оскільки воно дає змогу суду конкретизувати кримінальну поведінку винного, зокрема оцінити ступінь суспільної небезпечності діяння та рівень вини. Наприклад, учинення особою незаконного зберігання чи використання вогнепальної зброї в стані обмеженої осудності може слугувати підставою для пом'якшення покарання, натомість стан неосудності цілком виключає кримінальну відповідальність, хоча можуть застосовувати примусові заходи медичного характеру.

Аналіз суб'єкта кримінального правопорушення у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами дає підстави для низки важливих висновків, що мають як теоретичне, так і практичне значення для кримінального права та його застосування. По-перше, встановлення віку суб'єкта кримінального правопорушення є фундаментальною ознакою, що визначає можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності та відповідність її психофізіологічного розвитку вимогам закону. Досліджений диференційований підхід до вікових меж, передбачених ст. 22 КК, демонструє прагнення законодавця збалансувати охорону суспільних інтересів і необхідність соціально-виховного впливу на неповнолітніх.

По-друге, встановлено, що підвищена суспільна небезпечність правопорушень, передбачених ст. 263 КК, обґрунтовує необхідність розширення кола суб'єктів відповідальності шляхом зниження віку кримінальної відповідальності до 14-ти

років. Такий підхід відповідає сучасним психолого-педагогічним дослідженням, які підтверджують наявність в осіб 14–16 років достатнього когнітивного та морального розвитку для усвідомлення наслідків незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також їх потенційної загрози для життя і здоров'я інших осіб, безпеки держави та правопорядку.

По-третє, аналіз юридичної категорії осудності засвідчує, що здатність особи усвідомлювати свої дії та керувати ними є необхідною передумовою кримінальної відповідальності. Осудність, обмежена осудність і неосудність утворюють правову тріаду, яка дає змогу диференційовано оцінювати ступінь вини суб'єкта та визначати можливі правові наслідки його діяння. Зокрема, стан обмеженої осудності характеризується проміжною здатністю до усвідомлення та контролю за власною поведінкою, що є ключовим для судового вирішення питання про міру покарання та застосування спеціальних правових заходів.

По-четверте, комплексне визначення суб'єкта кримінального правопорушення в контексті ст. 263 КК охоплює одночасну оцінку віку, осудності та психофізіологічного розвитку особи, що дає змогу забезпечити як індивідуалізацію кримінальної відповідальності, так й ефективний захист суспільних інтересів. Такий підхід має превентивне значення, адже створює правові підстави для недопущення залучення неповнолітніх до незаконного обігу зброї та бойових припасів.

З огляду на зазначене, можна дійти висновку, що суб'єкт кримінального правопорушення у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є комплексною юридичною категорією, що поєднує фізичну здатність до вчинення діяння, психічну осудність і досягнення вікового порогу, визначеного законом. Запропоноване зниження віку кримінальної відповідальності за ст. 263 КК до 14-ти років є обґрунтованим з погляду суспільної небезпечності діяння, психологічної готовності неповнолітніх усвідомлювати наслідки своїх дій та забезпечення правових механізмів ефективної превенції.

2.4. Суб'єктивна сторона незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Сучасний етап розвитку української держави та суспільства зумовлює підвищену увагу до проблем забезпечення безпеки людини, охорони її життя і здоров'я, честі й гідності, що відповідно до ст. 3 Конституції України визнані найвищою соціальною цінністю. У цьому контексті кримінально-правова оцінка протиправної поведінки особи дедалі більше орієнтується не лише на зовнішні вияви діяння, а й на внутрішні, психічні детермінанти протиправної поведінки, що спричиняють її суспільну небезпечність.

Людину в кримінальному праві розглядають як активного суб'єкта суспільних відносин, здатного усвідомлювати характер і наслідки власних дій та керувати ними. Водночас її поведінка формується під впливом складної сукупності внутрішніх психічних процесів, індивідуальних властивостей, мотивів і мети, що надає кожному кримінальному правопорушенню неповторного суб'єктивного забарвлення. У зв'язку з ускладненням соціальних відносин і зростанням рівня криміногенних ризиків протягом останніх десятиліть у науці кримінального права спостерігається інтенсифікація досліджень, присвячених проблематиці суб'єктивних чинників протиправної поведінки, насамперед мотиву, мотивації та спрямованості умислу.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення відображає внутрішній, психічний бік протиправного діяння та характеризує ставлення особи до вчинюваної нею суспільно небезпечної поведінки і її наслідків [20, 33]. На відміну від об'єктивної сторони, яка фіксує зовнішні ознаки кримінального правопорушення, суб'єктивна сторона відображає зміст волевиявлення правопорушника, його усвідомлення протиправності дій і внутрішню спрямованість поведінки. У доктрині кримінального права суб'єктивну сторону традиційно визначають як психічну діяльність особи, що охоплює вину, а також у передбачених законом випадках – мотив і мету вчинення кримінального правопорушення.

Вина є обов'язковою ознакою будь-якого складу кримінального правопорушення, без встановлення якої кримінальна відповідальність є неможливою.

Водночас мотив і мета належать до факультативних ознак суб'єктивної сторони, однак у низці випадків вони можуть набувати кваліфікуючого значення, впливати на індивідуалізацію кримінальної відповідальності та призначення покарання. Принцип відповідальності лише за наявності вини закріплено в ч. 2 ст. 2 КК, що є однією з ключових гарантій дотримання законності в кримінальному судочинстві та діяльності правоохоронних органів. Теорія кримінального права виокремлює такі ознаки суб'єктивної сторони, як вина (що є обов'язковою ознакою), мотив, мету та емоційний стан (факультативні ознаки) [74, с. 90; 75].

Відповідно до ст. 23 КК, виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражених у формі умислу або необережності [79]. Водночас у ст. 62 Конституції України закріплено один із фундаментальних принципів кримінального права – принцип відповідальності виключно за наявності вини, відповідно до якого «особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду». Законодавче закріплення цього положення є важливою гарантією забезпечення законності в діяльності правоохоронних органів і суду й водночас підтверджує недопустимість об'єктивного ставлення у вину. З огляду на це вину обґрунтовано розглядають як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони кримінального правопорушення.

У кримінально-правовій доктрині сформувалася значна кількість концепцій (теорій) вини, що відображають різні підходи до розуміння її змісту та юридичної природи. Поділяючи позицію більшості науковців, до основних теорій вини вважаємо доцільним віднести нормативну (Е. Белінг, К. Біндінг, Р. Франк), оцінну (Є. Ерліх, В. Зауер, Г. Ешек) і психологічну (П. Матишевський, А. Піонтковський, І. Філановський).

Водночас обґрунтованою видається критика щодо виокремлення теорії небезпечного стану як самостійної концепції вини. На думку Р. Вереші, у межах цієї теорії відбувається фактична підміна вини особи небезпечністю її особистості,

натомість протиправне діяння розглядають лише як вияв певного небезпечного стану, що суперечить принципам кримінального права [18, 19].

Оцінна теорія вини ґрунтується на таких основних положеннях: правові поняття, зокрема й вина, мають оцінний характер; сутність вини полягає в негативній оцінці судом поведінки обвинуваченого як такої, що суперечить вимогам права; вина не зводиться лише до психічного ставлення особи до ознак складу злочину та не обмежується формами умислу й необережності; вона існує поза межами складу злочину; усвідомлення протиправності діяння не визнають обов'язковою ознакою вини; водночас саме вину розглядають як підставу кримінальної відповідальності [153].

Психологічна теорія вини ґрунтується на тому, що вина є психічним ставленням особи до вчинюваного нею протиправного діяння та його наслідків у формі умислу або необережності; вона завжди виявляється лише в цих формах; у кожному психічному акті поєднуються інтелектуальний і вольовий елементи, а в окремих випадках також емоційний аспект; вина є необхідною умовою кримінальної відповідальності; усвідомлення протиправності не визнають обов'язковим; водночас у межах цієї теорії допускають наявність нормативного елементу.

У теорії кримінального права традиційно виокремлюють такі форми вини: умисну, необережну та подвійну (складну). Водночас вину розглядають крізь призму її основних категорій – змісту, сутності та ступеня. Зміст вини полягає у відображенні у свідомості особи об'єктивних ознак кримінального правопорушення, сутність її – у негативному ставленні винного до суспільних відносин, які охороняє кримінальний закон, а ступінь вини визначають тяжкістю вчиненого діяння та рівнем суспільної небезпечності особи винного.

Щодо закріплених законодавцем форм вини умисел поділяють на:

– прямий – особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки та бажала їх настання;

– непрямий – особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки й хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання [79].

Необережність своєю чергою поділяють на:

– кримінальну протиправну самовпевненість – особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), проте легковажно розраховувала на їх відвернення;

– кримінальну протиправну недбалість – особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була й могла їх передбачити [79].

Подвійна (складна) форма вини характеризується тим, що особа умисно ставиться до вчинюваного суспільно небезпечного діяння та його проміжних наслідків, бажає їх настання, водночас щодо інших, кінцевих наслідків виявляє необережне психічне ставлення.

Сутність складної форми вини, зазначає Р. В. Вереша, полягає в її похідному характері від умислу й необережності, що надає їй окремого самостійного значення серед законодавчо закріплених форм вини. Складна форма вини виникає за умови неоднорідного психічного ставлення особи до суспільно небезпечного діяння та його суспільно небезпечного наслідку [16, с. 177]. Отже, складна або змішана форма вини – це специфічне психічне ставлення особи до вчинюваного кримінального правопорушення. Вона поєднує умисні дії особи (прямий або непрямий умисел) щодо суспільно небезпечного діяння в межах основного складу злочину й необережності у формі кримінальної протиправної самовпевненості або недбалості стосовно похідних наслідків, що передбачені у кваліфікованому або особливо кваліфікованому складі кримінального правопорушення [17, с. 278].

З огляду на загальнотеоретичні положення про вину та її форми, доцільно перейти до аналізу особливостей суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 КК, характеризується умисною формою вини. Аналіз диспозиції зазначеної норми свідчить про те, що такі діяння, як носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин без передбаченого законом дозволу, не можуть бути вчинені з необережності, оскільки вони передбачають усвідомлену, вольову поведінку особи, спрямовану на володіння або розпорядження предметами підвищеної суспільної небезпеки.

Особа, яка вчиняє незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, усвідомлює фактичний характер своїх дій, розуміє, що відповідні предмети вилучені з цивільного обігу або обіг яких є обмеженим, знає про відсутність у неї передбаченого законом дозволу. Саме це усвідомлення формує інтелектуальний елемент вини, натомість вольовий елемент виявляється у свідомому бажанні або припущенні здійснення протиправних дій.

У переважній більшості випадків суб'єктивна сторона незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами характеризується прямим умислом, оскільки особа не лише усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, а й бажає вчинення відповідних протиправних дій, пов'язаних із придбанням, носінням, зберіганням, передачею чи збутом предметів, обіг яких обмежений або заборонений законом.

Інтелектуальний момент прямого умислу в складі цього кримінального правопорушення виявляється в усвідомленні особою фактичного змісту своєї поведінки, її протиправності та підвищеної суспільної небезпечності предметів незаконного обігу. Свідомість винного охоплює розуміння не лише об'єктивних ознак діяння (характеру зброї, бойових припасів або вибухових речовин, способу поводження з ними, відсутності передбаченого законом дозволу), а й соціальної значущості встановлених державою правил їх обігу, спрямованих на забезпечення громадської безпеки. Передбачення суспільно небезпечних наслідків у таких випадках має конкретний характер і полягає у формуванні у свідомості особи уявлення про те, що саме її дії створюють реальну загрозу заподіяння шкоди

охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам, навіть за відсутності настання конкретних шкідливих наслідків.

Вольовий момент прямого умислу полягає в бажанні вчинити протиправні дії та досягти певного результату, який відповідає внутрішнім потребам або меті особи. У контексті незаконного поводження зі зброєю таке бажання може бути зумовлене прагненням забезпечити власну безпеку, отримати матеріальну вигоду, підготуватися до вчинення інших кримінальних правопорушень або задовольнити інші особисті інтереси. Важливо зауважити, що для наявності прямого умислу достатньо бажання вчинення діяння, незалежно від того, чи ставить особа собі за мету настання конкретних суспільно небезпечних наслідків.

Водночас у правозастосовній діяльності судових і слідчих органів нерідко виникають складнощі під час встановлення прямого умислу у справах про незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Формальний підхід до оцінки психічного ставлення особи до вчиненого діяння, без належного аналізу її усвідомлення характеру предмета кримінального правопорушення, обставин його придбання чи зберігання, а також мотивів поведінки може призводити до помилкового висновку про наявність умислу та неправомірного притягнення особи до кримінальної відповідальності. Це зумовлює необхідність ретельного й усебічного дослідження інтелектуального та вольового моментів прямого умислу з огляду на конкретних фактичних обставин кожного кримінального провадження.

Непрямий умисел для складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, є менш типовим, порівняно з прямим умислом, і може бути лише в окремих, виняткових ситуаціях. Це зумовлено специфікою об'єкта посягання та формальним характером складу зазначеного кримінального правопорушення, за якого суспільна небезпечність обумовлена фактом порушення встановленого порядку обігу зброї, бойових припасів або вибухових речовин.

Інтелектуальний момент непрямого умислу у справах про незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами за змістом є тотожним інтелектуальному моменту прямого умислу й охоплює усвідомлення

фактичного характеру діяння, його протиправності та потенційної загрози охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам. Особа чітко розуміє, що її конкретні дії або бездіяльність, пов'язані з незаконним володінням чи обігом предметів підвищеної небезпеки, можуть спричинити суспільно небезпечні наслідки. Водночас особливість передбачення за непрямого умислу полягає в тому, що такі наслідки усвідомлюються не як неминучі, а лише як можливі, що зумовлює специфіку психічного ставлення особи до результату власної поведінки.

Вольовий момент непрямого умислу виявляється у відсутності прагнення до настання суспільно небезпечних наслідків за одночасного свідомого допущення їх можливості або байдуже-терпимого ставлення до них. У контексті незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами це може полягати в тому, що особа, усвідомлюючи потенційну загрозу заподіяння шкоди громадській безпеці чи життю та здоров'ю інших осіб, не ставить за мету її реалізацію, однак свідомо погоджується з ризиком таких наслідків як побічного результату своєї протиправної поведінки. Саме ця обставина відмежовує непрямий умисел від прямого, а також від необережності, де немає елемента свідомого допущення.

Отже, хоча непрямий умисел теоретично можливий у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, його встановлення потребує особливо ретельного аналізу інтелектуального та вольового компонентів психічного ставлення особи до вчиненого діяння. Недостатнє врахування зазначених аспектів у практиці правозастосування може призводити до помилкового ототожнення непрямого умислу з прямим або з необережною формою вини, що негативно позначається на обґрунтованості кримінально-правової кваліфікації.

Наприклад, *ОСОБА_1* знайшов, зберігав і носив при собі предмет, зовні схожий на травматичний пістолет моделі «EKOL Major», а також п'ять патронів, які за зовнішніми ознаками він сприймав як не бойові (травматичні). Ці дії орган досудового розслідування кваліфікував як незаконне придбання, зберігання та носіння вогнепальної зброї та бойових припасів без передбаченого законом дозволу, тобто як кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 263 КК України. Водночас у межах

судового розгляду було встановлено, що на момент придбання (знайдення), зберігання та носіння зазначених предметів ОСОБА_1 перебував у переконанні, що пістолет є травматичним, а патрони – не бойовими, тобто такими, що не належать до категорії вогнепальної зброї та бойових припасів у розумінні кримінального закону. Об'єктивні дані, які свідчили б про усвідомлення ним бойових властивостей зазначених предметів або про наявність у нього спеціальних знань у сфері обігу зброї, суд не встановив, а дійшов висновку, що саме по собі придбання, зберігання та носіння предметів, які за зовнішніми ознаками і конструктивними особливостями сприймаються як цивільні засоби самооборони, не може автоматично свідчити про наявність умислу на незаконне поводження саме з вогнепальною зброєю та бойовими припасами. Встановлено, що про належність вилученого пістолета та патронів до вогнепальної зброї і бойових припасів ОСОБА_4 стало відомо лише після проведення відповідної судово-балістичної експертизи. За таких обставин суд констатував відсутність у діях ОСОБА_1 як прямого, так і непрямого умислу, оскільки він не усвідомлював суспільно небезпечний характер свого діяння, не передбачав і не міг передбачати його суспільно небезпечних наслідків. Тому в його діях немає суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК, що унеможливорює кримінально-правову відповідальність за цією нормою.

На підставі викладеного суд визнав ОСОБА_1 невинуватим у пред'явленому обвинуваченні й ухвалив виправдувальний вирок у зв'язку з відсутністю в його діянні складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК [23].

Посилену увагу під час дослідження суб'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами слід спрямовувати на аналіз мотиву, мети й емоційного стану вчинення відповідного кримінального правопорушення. Мотив, мету й емоційний стан у теорії кримінального права традиційно відносять до факультативних ознак суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Законодавець не закріплює їх як обов'язкові елементи складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, однак це не нівелює їх значення для правильної кримінально-правової оцінки

діяння, індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання, а також для відмежування суміжних складів кримінальних правопорушень.

У психологічному та кримінально-правовому сенсі мотив кримінального правопорушення є тим внутрішнім імпульсом, який спонукає особу до вчинення суспільно небезпечного діяння. Слушно зауважують у доктрині, що безмотивна поведінка психічно осудної особи є неможливою, а отже, кожне кримінальне правопорушення має певний мотиваційний фундамент.

Попри це, у кримінальному праві мотив кримінального правопорушення здебільшого розглядають як факультативну, необов'язкову ознаку складу кримінального правопорушення. Такий підхід є радше формально-нормативним, оскільки саме через мотив розкривається глибинний зміст протиправної поведінки, з'ясовують потреби, інтереси, прагнення та ціннісні орієнтації особи, а також зовнішні чинники, що детермінували її протиправні дії. Без встановлення мотиву, слушно зазначав А. В. Савченко, неможливо дати відповідь на фундаментальне питання про правову природу вчиненого, чи є воно кримінальним правопорушенням, якщо так – то яким за соціальним змістом [153].

У цьому контексті мотив кримінального правопорушення доцільно розглядати як інтегральне психічне утворення, яке не лише спонукає особу до вчинення суспільно небезпечного діяння, а й є його внутрішньою підставою, причиною та сенсовим ядром. Саме мотив є вихідною ланкою мотиваційного процесу, рушійною силою протиправної поведінки, натомість саме діяння становить форму його зовнішньої об'єктивації. З'ясування мотиву дає змогу встановити, чому особа вчинила кримінальне правопорушення, висвітлити психологічний механізм протиправної поведінки, визначити ступінь суспільної небезпечності як власне діяння, так і особи винного.

У судовій практиці мотиви незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є надзвичайно різноманітними. До них належать як суспільно негативні мотиви (корисливі спонукання, хуліганські мотиви, прагнення до самоствердження шляхом демонстрації сили), так і суспільно нейтральні або навіть умовно позитивні мотиви (бажання самозахисту, почуття

страху, прагнення «мати зброю про запас»). Водночас незалежно від їх соціальної оцінки, усі зазначені мотиви не усувають кримінальної протиправності діяння, проте можуть істотно впливати на визначення ступеня його суспільної небезпечності й індивідуалізацію покарання.

Важливим елементом суб'єктивної сторони є мета кримінального правопорушення, яка, на відміну від мотиву, відповідає на питання «заради чого» вчиняють суспільно небезпечне діяння. Мета кримінального правопорушення полягає в уявленні особи про бажаний майбутній результат своєї протиправної поведінки та охоплює не лише образ такого результату, а й усвідомлення засобів і способів його досягнення. Мотив і мета знаходяться в тісному взаємозв'язку: мета формується на ґрунті мотиву, а мотив отримує свій конкретний зміст через мету. У деяких випадках вони можуть збігатися, утворюючи феномен «мотиву-мети».

Мета незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами може бути різною: залякування інших осіб, забезпечення вчинення інших кримінальних правопорушень, створення умов для протиправної діяльності або зберігання зброї без певного практичного призначення. Особливу кримінально-правову значущість мають випадки, коли незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами здійснюють з метою вчинення іншого тяжкого чи особливо тяжкого злочину. У таких ситуаціях суб'єктивна сторона набуває підвищеного ступеня суспільної небезпечності, що слід ураховувати як під час кваліфікації діяння (у контексті конкуренції норм або сукупності кримінальних правопорушень), так і під час призначення покарання.

Від мотиву й мети кримінального правопорушення слід чітко відмежовувати мотивацію кримінального правопорушення як складний внутрішній процес формування, розвитку та реалізації мотиву, а також мотивування кримінального правопорушення як раціоналізоване пояснення винним причин своєї протиправної поведінки, яке нерідко використовують з метою самовиправдання [153]. Судова практика переконливо засвідчує, що мотивування не завжди відповідає реальним мотиваційним чинникам і підлягає критичній оцінці з огляду на сукупність доказів.

Емоційний стан особи в складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, не має самостійного кримінально-правового значення і не впливає безпосередньо на кваліфікацію діяння. Водночас емоції можуть опосередковано впливати на формування мотиву й мети, а отже, і на загальну характеристику суб'єктивної сторони кримінального правопорушення та індивідуалізацію покарання.

Отже, мотив і мета незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, попри їх факультативний характер, мають фундаментальне значення для глибокого та всебічного розуміння суб'єктивної сторони цього кримінального правопорушення. Їх належне з'ясування є необхідною умовою обґрунтованої кримінально-правової оцінки, справедливої кваліфікації та реалізації принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Здійснений аналіз суб'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами дає підстави стверджувати, що саме психічне ставлення особи до вчинюваного діяння є визначальним критерієм для встановлення наявності складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК. Вина як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони є необхідною умовою кримінальної відповідальності та інструментом реалізації принципу особистої відповідальності й недопустимості об'єктивного ставлення у вину.

Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, має умисний характер і не може бути реалізована у формі необережності, що зумовлено специфікою предмета посягання та формальним складом відповідного кримінального правопорушення. У переважній більшості випадків такі діяння вчиняють з прямим умислом, який охоплює усвідомлення особою протиправності своїх дій, підвищеної суспільної небезпечності предметів незаконного обігу та бажання вчинити відповідні дії незалежно від настання конкретних шкідливих наслідків. Водночас непрямий умисел є менш типовим і можливий лише у виняткових ситуаціях, коли особа свідомо допускає настання суспільно небезпечних наслідків, не ставлячи їх собі за безпосередню мету.

Судова практика переконливо засвідчує, що вирішальне значення для встановлення умислу має з'ясування інтелектуального моменту вини, зокрема усвідомлення особою бойових властивостей предметів, з якими вона здійснює протиправні дії. Відсутність такого усвідомлення, згідно з результатами аналізу виправдувальних вироків, унеможливорює констатацію як прямого, так і непрямого умислу, а отже, виключає кримінальну відповідальність за ст. 263 КК через відсутність суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

Водночас мотив і мета, попри їх факультативний характер, мають істотне значення для глибокого розкриття психологічного механізму протиправної поведінки, правильної кримінально-правової оцінки діяння та індивідуалізації кримінальної відповідальності. Різноманітність незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами – від корисливого до умовно нейтрального – не усуває протиправності діяння, проте впливає на ступінь його суспільної небезпечності та має бути врахована під час призначення покарання.

Висновки до розділу 2

Аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, дає змогу сформулювати низку комплексних положень, що мають фундаментальне значення для теорії кримінального права та практики правозастосування.

Об'єкт кримінального правопорушення, пов'язаного з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, є фундаментальною категорією кримінального права, яка визначає не лише сферу суспільних відносин, на які посягає правопорушник, а й рівень суспільної небезпечності діяння, що є ключовим для комплексного кримінально-правового аналізу. Об'єкт є центральним індикатором соціальної та правової значущості протиправного посягання, формує методологічну основу для системної класифікації

кримінальних правопорушень і визначення їх місця в загальній структурі кримінального законодавства.

Теоретико-правовий аналіз засвідчує багаторівневий характер об'єкта кримінального правопорушення. Загальний об'єкт, охоплюючи всю сукупність суспільних відносин, захищених кримінальним законом, має водночас стабільний та динамічний характер. Стабільність виявляється в безпосередньому визначенні сфер суспільного життя, які завжди підлягають кримінально-правовій охороні, натомість динамічність обумовлена постійними соціальними та законодавчими трансформаціями, що впливають на включення або виключення певних відносин із сфери кримінальної охорони. Родовий та безпосередній об'єкти конкретизують цей захист, визначаючи окремі групи суспільних відносин і конкретні правові блага, на які спрямоване протиправне посягання. У випадку незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами родовим об'єктом є громадська безпека, що передбачає захист життєво важливих інтересів особи та суспільства, зокрема від загроз, що виникають унаслідок незаконного обігу засобів підвищеної небезпеки. Безпосередній об'єкт визначає конкретні суспільні відносини, на які впливають протиправні дії, а диференціація на основний та додатковий безпосередній об'єкти дає змогу визначити пріоритетність охорони певних правових благ та потенційні наслідки посягання.

З позицій кримінально-правової доктрини точне визначення предмета кримінального правопорушення є невід'ємною складовою оцінки його суспільної небезпечності. Зброя, бойові припаси та вибухові речовини як предмети підвищеної небезпеки безпосередньо впливають на рівень загрози для життя, здоров'я, власності та довкілля, і саме їхні конструктивні та функціональні характеристики визначають потенційний ризик для суспільних відносин. Науковий аналіз засвідчує, що кримінальна небезпечність предмета не завжди збігається з його формально-юридичним призначенням: наприклад, гладкоствольна мисливська рушниця, хоча формально виключена зі складу предметів кримінального правопорушення за чинним законодавством, має потенційну здатність завдавати тяжких тілесних ушкоджень, що підтверджує необхідність оцінки предмета крізь призму реальної суспільної

небезпечності. Переробка такої зброї в обріз демонструє, що зміни конструктивно-функціональних характеристик можуть трансформувати предмет у повноцінний носій кримінальної небезпечності, здатний завдати значної шкоди охоронюваним законом відносинам.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, є ключовим елементом складу кримінального правопорушення, що характеризує зовнішню, видиму форму протиправної поведінки суб'єкта і дає змогу встановити конкретний спосіб порушення охоронюваних законом суспільних відносин. Вона охоплює сукупність суспільно небезпечних дій або бездіяльності, наслідків таких дій (у разі їх настання або потенційної загрози) та причиново-наслідкових зв'язків, що формують підстави для кримінальної відповідальності. Отже, об'єктивна сторона забезпечує можливість оцінки не лише факту протиправного посягання, а й його соціальної та правової значущості.

Аналіз доктринальних підходів надає можливість констатувати відсутність єдності у визначенні головної та обов'язкової ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, однак загальновизнаним залишається положення про те, що суспільно небезпечне діяння у формі дії або бездіяльності становить її обов'язковий елемент, натомість наслідки та причиновий зв'язок мають значення залежно від конструкції конкретного складу. Для складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, характерною є формальна конструкція, за якої кримінальна відповідальність настає незалежно від фактичного настання шкідливих наслідків, оскільки протиправна поведінка створює реальну загрозу громадській безпеці.

У сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами переважає активна форма суспільно небезпечного діяння. Дією є умисна, свідома поведінка, що реалізується через конкретні фізичні дії: носіння, зберігання, придбання, передачу, збут, виготовлення або ремонт відповідних предметів без передбаченого законом дозволу.

Форми об'єктивної сторони ст. 263 КК відрізняються за змістом та наслідками: незаконне носіння – переміщення зброї або бойових припасів без передбаченого

законом дозволу безпосередньо при особі (руки, одяг, сумка, футляр, транспортний засіб). Критерієм є фізичний контроль суб'єкта за предметами; незаконне зберігання – володіння предметами поза безпосереднім контролем, але у вибраному суб'єктом місці (житло, транспортний засіб, сховище); незаконне придбання – умисне набуття предметів у супереч законному порядку (купівля, обмін, підняття знайдених предметів), що створює реальну загрозу суспільній безпеці; незаконна передача та збут – умисна передача або відчуження предметів особам, які не мають права на їх придбання, зокрема будь-яка форма відчуження (продаж, обмін, дарування); незаконне виготовлення та ремонт – створення або відновлення зброї, боєприпасів чи вибухових пристроїв без дозволу, що робить їх придатними для використання за цільовим призначенням.

Увагу зосереджено на дотриманні правил дозвільної системи, визначених постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 року № 576 і наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, що регламентують порядок придбання, зберігання, перевезення, використання та передачі зброї, боєприпасів і вибухових матеріалів. Недотримання цих правил є підставою для кваліфікації діяння як кримінально протиправного та засвідчує, що об'єктивна сторона поєднує юридичний факт відсутності дозволу з фактичним контролем за предметом.

Отже, об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, має складну багатокомпонентну структуру, яка інтегрує: суспільно небезпечні дії у формі активного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; юридичну ознаку незаконності через відсутність дозволу; критичні елементи ситуаційного контексту (фізичний контроль, місце, обставини вчинення); соціально-правовий контекст, зокрема обставини воєнного стану.

Аналіз суб'єкта кримінального правопорушення у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами надає можливість дійти низки важливих висновків, що мають як теоретичне, так і практичне значення для кримінального права та його застосування. По-перше, встановлення віку суб'єкта кримінального правопорушення є фундаментальною ознакою, що визначає можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності та відповідність її

психофізіологічного розвитку вимогам закону. Досліджений диференційований підхід до вікових меж, передбачених ст. 22 КК, демонструє прагнення законодавця збалансувати охорону суспільних інтересів і необхідність соціально-виховного впливу на неповнолітніх.

По-друге, встановлено, що підвищена суспільна небезпечність правопорушень, передбачених ст. 263 КК, обґрунтовує необхідність розширення кола суб'єктів відповідальності шляхом зменшення віку кримінальної відповідальності до 14-ти років. Такий підхід відповідає сучасним психолого-педагогічним дослідженням, які підтверджують наявність в осіб 14–16 років достатнього когнітивного та морального розвитку для усвідомлення наслідків незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також їх потенційної загрози для життя і здоров'я інших осіб, безпеки держави та правопорядку.

По-третє, аналіз юридичної категорії осудності засвідчив, що здатність особи усвідомлювати свої дії та керувати ними є необхідною передумовою кримінальної відповідальності. Осудність, обмежена осудність і неосудність утворюють правову тріаду, яка дає змогу диференційовано оцінювати ступінь вини суб'єкта та визначати можливі правові наслідки його діяння. Зокрема, стан обмеженої осудності характеризується проміжною здатністю до усвідомлення та контролю за власною поведінкою, що є ключовим для судового вирішення питання про міру покарання та застосування спеціальних правових заходів.

По-четверте, комплексне визначення суб'єкта кримінального правопорушення в контексті ст. 263 КК охоплює одночасну оцінку віку, осудності та психофізіологічного розвитку особи, що надає можливість забезпечити як індивідуалізацію кримінальної відповідальності, так й ефективний захист суспільних інтересів. Такий підхід має превентивне значення, адже створює правові підстави для недопущення залучення неповнолітніх до незаконного обігу зброї та бойових припасів.

Здійснений аналіз суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, дає підстави для таких висновків: по-перше, суб'єктивна сторона цього складу кримінального правопорушення є визначальною категорією,

яка відображає психічне ставлення особи до вчинюваного діяння та його суспільно небезпечних наслідків. На відміну від об'єктивної сторони, що фіксує зовнішні вияви поведінки, суб'єктивна сторона дає змогу зрозуміти внутрішню мотивацію, наміри й усвідомлення особи щодо небезпечності предметів і характеру їх незаконного обігу.

По-друге, закономірно встановлено, що кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним придбанням, носінням, зберіганням, передачею або збутом зброї, бойових припасів чи вибухових речовин, мають виключно умисний характер. Таке визначення зумовлене специфікою предмета посягання: природа об'єктів кримінального правопорушення, їх підвищена суспільна небезпечність і формально регламентований обіг виключає можливість їх незаконного використання з необережності. У більшості випадків реалізується прямий умисел, який передбачає наявність в особі як інтелектуального, так і вольового елементів психічного ставлення: усвідомлення протиправності своїх дій та підвищеної суспільної небезпечності предметів незаконного обігу, а також свідоме бажання вчинення діяння незалежно від настання конкретних суспільно небезпечних наслідків.

Водночас у виняткових ситуаціях можлива наявність непрямого умислу, коли особа усвідомлює можливість настання суспільно небезпечних наслідків, але не ставить їх собі за безпосередню мету. Встановлення непрямого умислу потребує особливо ретельного аналізу інтелектуального та вольового компонентів психічного ставлення особи до предмета кримінального правопорушення та конкретних обставин його придбання або зберігання.

По-третє, хоча мотив і мета кримінального правопорушення належать до факультативних ознак суб'єктивної сторони, їх значення для кримінально-правової оцінки діяння не можна недооцінювати. Мотив є внутрішньою рушійною силою протиправної поведінки, інтегруючи потреби, інтереси та ціннісні орієнтири особи та визначаючи сенсову основу її дій. Водночас мета кримінального правопорушення формує уявлення особи про бажаний результат її дій, охоплює усвідомлення засобів і способів його досягнення та визначає цілеспрямованість поведінки. Співвідношення мотиву й мети надає можливість глибше схарактеризувати психічну структуру протиправної поведінки, висвітлити її причиново-наслідкові механізми й оцінити

рівень суспільної небезпечності діяння та особи винного. Водночас необхідно розмежовувати мотивування і мотив: перше є раціоналізованим поясненням винним причин своєї поведінки, що може не відповідати реальним психічним чинникам, натомість мотив формує безпосередню внутрішню підставу дій.

По-четверте, емоційний стан особи, хоч і не має самостійного кримінально-правового значення в складі ст. 263 КК, може опосередковано впливати на формування мотиву й мети, а отже, і на загальну характеристику суб'єктивної сторони. Аналіз психічних аспектів діяння дає змогу враховувати індивідуальні особливості особи та її поведінки, що є необхідною умовою індивідуалізації кримінальної відповідальності та справедливого призначення покарання.

Отже, комплексний підхід до дослідження суб'єктивної сторони, що передбачає аналіз форми вини, мотиву, мети й емоційного стану особи, є ключовим для забезпечення справедливої кримінально-правової оцінки незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Він надає можливість: точно встановити наявність або відсутність суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення; уникнути помилкових висновків щодо умислу; урахувати індивідуальні особливості психічного ставлення особи до діяння; визначити ступінь суспільної небезпечності та кваліфікувати діяння відповідно до законодавства; забезпечити обґрунтовану індивідуалізацію кримінальної відповідальності й покарання.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

3.1. Відмежування незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами від суміжних складів кримінальних правопорушень

Проблематика відмежування незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами від суміжних складів кримінальних правопорушень посідає важливе місце в теорії кримінального права та практиці його застосування, оскільки безпосередньо пов'язана із забезпеченням принципів законності, справедливості й індивідуалізації кримінальної відповідальності. Наявність значної кількості норм, що регламентують відповідальність за посягання у сфері громадської безпеки, зумовлює потребу в чіткому встановленні кримінально-правових меж між ними, адже навіть незначні відмінності в об'єктивних чи суб'єктивних ознаках можуть істотно впливати на кваліфікацію діяння та обсяг правових наслідків для особи.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах сучасних соціально-правових викликів, коли незаконний обіг зброї та вибухових речовин нерідко поєднується з іншими формами протиправної діяльності або ж є передумовою вчинення тяжчих кримінальних правопорушень. За таких обставин відмежування складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, від суміжних складів потребує не лише формального зіставлення диспозицій кримінально-правових норм, а й глибокого аналізу їх соціальної обумовленості, об'єкта посягання, характеру та спрямованості суспільно небезпечних дій, а також особливостей психічного ставлення особи до вчинюваного [173, с. 148].

У цьому контексті науково обґрунтоване відмежування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами від суміжних кримінальних правопорушень постає як необхідна умова забезпечення єдності правозастосовної практики, недопущення помилкової криміналізації поведінки та гарантування дотримання прав і свобод людини.

У правовій системі України кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами посідає важливе місце в контексті забезпечення громадської безпеки. Кримінальний кодекс України чітко регламентує відповідальність за такі правопорушення, закріплюючи її, у розділах IX та XIX Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» та «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)» [79]. Ці розділи передбачають низку кримінально-правових норм, які встановлюють кримінальну відповідальність за протиправні діяння, пов'язані зі зброєю, отже, це закріплено в ст. 262–264 і 410, 414 КК. Кожна з цих статей встановлює різні види кримінальних правопорушень і відповідні покарання, що дає змогу визначити ступінь загрози для суспільства та впливати на правозастосування з огляду на специфіку кожного конкретного правопорушення. Саме чітке відмежування цих правопорушень є важливим для правильної кваліфікації діянь і здійснення справедливого судочинства [63, с. 148].

Перше, на чому слід зосередити увагу під час відмежування суміжних кримінальних правопорушень, – це їх об'єктивні ознаки, які закріплені в диспозиціях кожної статті. Зокрема, ст. 262 КК передбачає, що відповідальність настає за вчинення викрадення, привласнення або вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем [79].

Відповідно до ППВСУ від 26 квітня 2002 року № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами», викраденням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської),

бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, радіоактивних матеріалів слід вважати протиправне таємне чи відкрите, зокрема із застосуванням насильства, яке не є небезпечним для життя або здоров'я, чи з погрозою застосування такого насильства, їх вилучення в юридичних або фізичних осіб незалежно від того, законно чи незаконно ті ними володіли. Привласнення зазначених предметів наявне під час їх утримання, неповернення володільцю особою, якій вони були довірені для зберігання, перевезення, пересилання, надані у зв'язку з виконанням службових обов'язків тощо або в якій опинилися випадково чи якою були вилучені в іншій особі, що володіла ними незаконно. Вимаганням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів слід вважати пред'явлення особі, яка законно чи незаконно ними володіє або у віданні чи під охороною якої вони знаходяться, вимоги про їх передачу [147].

Слід зауважити, що ч. 1 примітки до ст. 185 КК, яка закріплена в розділі VI Особливої частини «Кримінальні правопорушення проти власності», зазначає, що в ст. 185, 186, 189–191 повторним визнають кримінальне правопорушення, вчинене особою, яка раніше вчинила будь-яке із кримінальних правопорушень, передбачених цими статтями або ст. 187, 262 КК України [79]. Ця норма вказує на однорідність між кримінальним правопорушенням, закріпленим у ст. 262 КК, і кримінальними правопорушеннями в ст. 185–191 КК, але, з огляду на предмет ст. 262 КК, який є предметом підвищеної небезпеки, є необхідність закріплення цієї кримінально-правової норми в розділі «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки».

Слід зауважити, що, відповідно до визначень форм об'єктивної сторони ст. 262 та 263 КК України, які закріплені в ППВСУ, кримінальна відповідальність настає за незаконне, тобто без передбаченого законом дозволу, вчинення однієї з форм об'єктивної сторони ст. 263 КК, на відміну від ст. 262 КК, де законність володіння не впливає на кваліфікацію. Отже, ст. 263 КК охоплює основне коло незаконних діянь зі зброєю, натомість ст. 262 КК є обмеженішою.

2012 року розділ IX Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» було доповнено ст. 263-1, яка встановлювала

відповідальність за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікацію, незаконне видалення чи зміну її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв [79]. А у зв'язку з набранням для України чинності Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, а саме відповідно до ч. 1 ст. 5 Протоколу [145], у травні 2013 року стаття зазнала змін, зокрема її доповнено «фальсифікацією, незаконним видаленням чи зміною маркування вогнепальної зброї» [172, с. 435].

Згідно з ППВСУ незаконним виготовленням холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв слід вважати умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії щодо їх створення чи перероблення, унаслідок чого вони набувають відповідних визначальних властивостей. Ремонтом будуть вважати таке відновлення характерних властивостей зазначених предметів шляхом заміни або реставрації зношених чи не придатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поломок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, унаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням [147].

Отже, законодавець розширив межі правового контролю за незаконним поводженням зі зброєю, виокремивши незаконні дії, пов'язані з виготовленням, переробкою чи ремонтом вогнепальної зброї в самостійну кримінально-правову норму, але залишивши виготовлення та ремонт холодної зброї самостійним складом ч. 2 ст. 263 КК.

Останнім кримінальним правопорушенням, пов'язаним зі зброєю, що передбачено розділом IX Особливої частини КК, є ст. 264 КК. Вона встановлює відповідальність за недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки [79].

Відповідно до п. 12.12 Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, зброя, бойові припаси до неї, основні частини зброї, пристрої та патрони до них, що належать громадянам, мають зберігатися в металевих ящиках, сейфах, спеціально виготовлених для зберігання зброї, за місцем постійного проживання або в місцях тимчасового перебування власників (дачних будинках тощо) та які виключають вільний доступ до них сторонніх осіб. Водночас зброя, пристрої мають бути в розрядженому стані [53].

Відповідальність за ст. 264 КК настає виключно в разі недодержання встановлених правил зберігання вогнепальної зброї та бойових припасів. Також слід зауважити, що відповідальність за цією статтею настає незалежно від того, чи було володіння предметами законним чи незаконним [147].

Наступною аналізованою кримінально-правовою нормою є ст. 410 КК, яка визначає, що відповідальність настає за викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем [79].

За конструкцією об'єктивної сторони це кримінальне правопорушення є однорідним зі ст. 262 КК, але розмежування цих двох кримінальних правопорушень полягає в предметі та суб'єкті. Якщо до предмета ст. 262 КК належать вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої чи радіоактивні матеріали, то предметом ст. 410 КК є зброя, як холодна, так і гладкоствольна мисливська, бойові припаси, вибухові або інші бойові речовини, засоби пересування, військова та спеціальна техніка чи інше військове майно [79].

Те саме стосується й інших статей, які закріплюють відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, зокрема предметом ст. 263-1 КК є вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, до предмета ст. 264 КК належать вогнепальна зброя та бойові припаси. Гладкоствольна мисливська зброя також є предметом цих двох кримінальних правопорушень, на відміну від ст. 263 КК, у якій предмет кримінального правопорушення ширший, аніж у суміжних статтях, закріплених у розділі IX Особливої частини. Предметом ст. 263 КК є вогнепальна зброя, крім гладкоствольної мисливської, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої та холодна зброя [79].

Також слід зауважити, що кожне із зазначених кримінальних правопорушень, окрім ст. 410 КК, яка вирізняється спеціальним суб'єктом – військовослужбовцем, є залежним один від одного, тобто породжує ідеальну сукупність кримінальних правопорушень, адже незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями породжує незаконне носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут таких предметів.

Необхідно розмежувати незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами та порушення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, регламентоване ст. 414 КК, які мають зовні схожі ознаки, проте суттєво відрізняються за об'єктом посягання, суб'єктом, об'єктивною та суб'єктивною стороною. Чітке розмежування цих норм є ключовим для правильного застосування кримінальної відповідальності, попередження помилкових кваліфікацій та забезпечення безпеки як цивільного населення, так і військовослужбовців у процесі виконання службових обов'язків [156, с. 56].

Стаття 263 КК регулює кримінальну відповідальність за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, крім гладкоствольної мисливської зброї. У ч. 2 цієї статті передбачено також відповідальність за носіння, виготовлення, ремонт або збут холодної зброї, зокрема кинджалів, фінських ножів, кастетів й іншої схожої зброї, без відповідного дозволу.

Особа, яка добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, не підлягає кримінальній відповідальності за ч. 1 та 2 цієї статті [79].

Наприклад, *ОСОБА_1* умисно, не маючи дозволу, передбаченого постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 року № 576 «Про затвердження Положення про дозвільну систему», а також ігноруючи вимоги цього Положення, Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, зі змінами, внесеними наказом МВС України від 13 квітня 1999 року № 292, придбав корпус ручної осколкової гранати Ф-1. Продовжуючи свої протиправні дії, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, без передбаченого законом дозволу почав зберігати корпус ручної осколкової гранати Ф-1 за місцем проживання. Своїми умисними діями *ОСОБА_1* вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 263 КК України, – зберігання, придбання вибухових речовин без передбаченого законом дозволу [26].

На відміну від ст. 263 КК, ст. 414 КК регулює кримінальну відповідальність за порушення правил поведінки зі зброєю, а також боєприпасами, вибуховими, іншими речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, а так само з радіоактивними матеріалами, якщо це заподіяло потерпілому тілесні ушкодження або створило небезпеку для довкілля [79].

Наприклад, *ОСОБА_1*, будучи військовослужбовцем, перебуваючи на чергуванні, грубо порушив правила поведінки зі зброєю, достовірно знаючи свої обов'язки за військовими статутами й інструкціями. Діючи необережно, він поклав автомат АКС-74У на ліжко так, що дуло було направлено на військовослужбовця *ОСОБА_2*, здійснив контрольний спуск гачка, унаслідок чого стався неприцільний

постріл – і потерпілий отримав наскрізне вогнепальне поранення правого стегна з ушкодженням судинно-нервового пучка, що належить до тяжких тілесних ушкоджень. Своїми умисними діями ОСОБА_1 вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 414 КК України як умисне порушення правил поводження зі зброєю, що заподіяло тілесні ушкодження потерпілому [27].

Отже, попри зовнішню схожість предмета посягання, ст. 263 та 414 КК регулюють різні суспільні відносини та мають суттєві відмінності за об'єктом, суб'єктом, об'єктивною та суб'єктивною сторонами. Стаття 263 КК спрямована на охорону законного порядку обігу зброї, бойових припасів і вибухових речовин серед цивільного населення, а також запобігання їх незаконному зберіганню, придбанню, передачі чи збуту. Основним об'єктом посягання в цій нормі є суспільні відносини щодо контролю за обігом зброї та вибухових речовин, незалежно від настання будь-яких конкретних шкідливих наслідків для життя, здоров'я або довкілля. Кримінальна відповідальність у цьому випадку настає в момент незаконного володіння чи будь-якої іншої незаконної операції зі зброєю, бойовими припасами чи вибуховими речовинами.

На відміну від ст. 263 КК, ст. 414 КК належить до категорії військових кримінальних правопорушень і спрямована на охорону життя і здоров'я військовослужбовців, а також безпеки довкілля в процесі виконання службових обов'язків. Основним об'єктом посягання є суспільні відносини, що регламентують правильне поводження зі зброєю та іншими небезпечними предметами під час служби, а об'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується настанням суспільно небезпечних наслідків або створенням реальної загрози їх настання. На відміну від ст. 263 КК, для настання кримінальної відповідальності за ст. 414 КК необхідна наявність наслідків або створення небезпеки для довкілля, що об'єктивно підвищує суспільну небезпечність діяння.

Суб'єкт кримінального правопорушення за ст. 414 КК є спеціальним, ним може бути тільки військовослужбовець або військовозобов'язаний під час проходження зборів, який отримав у службове користування зброю або інші небезпечні предмети, або мав обов'язок дотримуватися встановлених правил поводження з ними. У ст. 263

КК суб'єкт є загальним й охоплює будь-яку фізичну осудну особу. Така відмінність акцентує, що ст. 414 КК регулює праводносини у сфері військової служби, де ризик для інших є значно вищим, а порушення правил поведження з небезпечними предметами потенційно загрожує життю та здоров'ю військовослужбовців і цивільних.

Ще однією істотною відмінністю є суб'єктивна сторона. За ст. 263 КК характерним є прямий умисел, оскільки особа усвідомлює незаконність своїх дій і бажає їх вчинити. За ст. 414 КК кримінальна протиправність може бути обумовлена як умисним, так і необережним ставленням до наслідків, що відображає специфіку військової служби, підвищену небезпечність предметів і потенційну шкоду для оточення. Закон передбачає, що особа, яка не мала відповідних знань й об'єктивно не могла передбачити небезпечні наслідки, не підлягає кримінальній відповідальності за цією статтею.

Ключові відмінності між ст. 263 та ст. 414 КК можна сформулювати так: ст. 263 регулює незаконний обіг зброї, бойових припасів або вибухових речовин серед цивільного населення та має формальний склад, ст. 414 регулює порушення правил поведження зі зброєю і небезпечними предметами під час військової служби, має матеріальний склад, що потребує настання суспільно небезпечних наслідків.

Отже, аналіз кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поведженням зі зброєю, передбачених ст. 262–264 і 410, 414 КК, дає змогу дійти кількох важливих висновків щодо правового регулювання цієї сфери та правозастосовної практики. Встановлено, що питання кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зброєю, є надзвичайно складним, оскільки вимагає детального аналізу об'єктивних і суб'єктивних ознак. Водночас є суттєві відмінності між різними складами кримінальних правопорушень, передбачених зазначеними статтями, що зумовлює необхідність чіткішого регулювання відповідальності за кожен із них.

Ці склади кримінальних правопорушень, попри однорідність, мають специфічні ознаки, які слід чітко визначити в законодавстві для уникнення невизначеності та забезпечення справедливого покарання. Крім того, розмежування між кримінальними

правопорушеннями на рівні теоретичних і практичних аспектів є необхідним для правильного застосування санкцій, що відповідають ступеню суспільної небезпечності правопорушення.

Проблема правового визначення терміна «незаконне поводження» є ще одним важливим аспектом, який потребує уточнення в кримінальному законодавстві. У перспективі для підвищення ефективності боротьби з незаконним обігом зброї необхідно також розглянути можливість внесення змін до КК, зокрема щодо чіткішого визначення, що саме належить до «незаконне поводження» зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами та вибуховими пристроями. Це дасть змогу зберегти ефективність боротьби з незаконним обігом зброї та адаптувати законодавство до нових викликів.

Тож можна стверджувати, що ефективне правове регулювання, чітка кваліфікація кримінальних правопорушень і належне правозастосування є ключовими чинниками в боротьбі з незаконним поводженням зі зброєю в Україні. Для цього необхідно вжити комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення кримінально-правової політики та забезпечення належної роботи правоохоронних органів і судової системи.

3.2. Покарання за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

У реаліях сьогодення питання кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами набуває особливої актуальності. З огляду на загострення воєнної ситуації, поширення зброї серед цивільного населення спричиняє розширення масштабів незаконного обігу зброї та збільшення кількості кримінальних правопорушень, передбачених КК України, із застосуванням зброї. Норма ст. 263 КК призначена протидіяти незаконному обігу зброї, бойових припасів, вибухових речовин і пристроїв, які становлять підвищену загрозу для суспільства.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 КК, Кодекс має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини й громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від кримінально протиправних посягань, забезпечення миру й безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням [79]. На підставі цього положення можна дійти висновку, що покарання за кримінальні правопорушення не є самоціллю держави, це механізм реалізації завдань сучасного кримінального права, спрямованого на захист основних прав, свобод і безпеки суспільства через справедливе реагування на протиправні діяння та запобігання їх повторенню.

Водночас у теперішніх умовах, коли медіа активно висвітлюють кримінальні події, суспільство оперативного дізнається про резонансні кримінальні провадження. Відповідно особливо жорстокі дії викликають широкий суспільний резонанс і формують запит на справедливе покарання винного. Своєю чергою це може впливати на призначення покарання, тим самим сприяти застосуванню судами суворіших санкцій.

В Україні підвищується ризик незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Це підвищує небезпеку для громадськості й держави. Тому вкрай важливою є ефективність покарання за вчинене кримінальне правопорушення, передбачене ст. 263 КК.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК, підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого цим Кодексом [79]. Кримінально-правова наука визначає склад кримінального правопорушення за наявністю чотирьох обов'язкових елементів: об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта і суб'єктивної сторони, причому відсутність принаймні одного із зазначених елементів засвідчує відсутність складу кримінального правопорушення та підстав притягнення особи до кримінальної відповідальності. Положення ст. 2 КК чітко визначає, що особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності лише за діяння, яке прямо передбачене КК та містить усі ознаки складу кримінального правопорушення.

Тож слід спрямувати увагу на механізми кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Закон встановлює конкретні види покарань, що відповідають ступеню суспільної небезпечності вчинених діянь. Зокрема, за ч. 1 ст. 263 КК передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до семи років, своєю чергою за ч. 2 ст. 263 КК встановлено покарання у вигляді штрафу від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадських робіт на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або пробаційного нагляду на строк від двох до п'яти років, або обмеження волі на той самий строк, або позбавлення волі на строк до трьох років.

Кримінально-правова література виокремлює кілька видів санкцій: відносно визначені, абсолютно визначені, неконкретизовані, відсильні й альтернативні [38, с. 123]. Чинний КК застосовує виключно два види санкцій – відносно визначені й альтернативні. Кримінально-правова санкція ст. 263 КК має як відносно визначені, тобто такі санкції, які вказують на один вид покарання і визначають його нижчу та вищу межі (санкція, передбачена ч. 1 ст. 263 КК), так і альтернативні – містять вказівку на два або більше видів основного покарання, з яких суд застосовує лише один (санкція, передбачена ч. 2 ст. 263 КК) вид покарання [133, с. 46].

У теорії кримінального права є різні підходи до визначення поняття «санкція». Зокрема, Т. А. Денисова зазначає, що санкція є обов'язковим елементом статті (або її частини) Особливої частини КК, яка відображає модель виду та розміру покарання, що відповідає ступеню суспільної небезпечності протиправного діяння [39, с. 135]. На думку Н. А. Орловської, санкція є елементом правової норми, який містить вказівку на можливі негативні наслідки для суб'єкта в разі невиконання ним приписів, сформульованих у диспозиції, або недотримання умов, передбачених гіпотезою норми права [107, с. 240].

Згідно з ч. 1 ст. 50 КК України, покаранням слід вважати захід примусу, що застосовують від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого. Відповідно до ч. 2 ст. 50 КК, мета – це не тільки

покарання особи за вчинене нею кримінального правопорушення, а й виправлення правопорушника та запобігання вчинення нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами [79]. Отже, покарання в кримінальному праві слід розглядати не лише як форму державного примусу щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, а й як загальну і спеціальну превенцію. Отже, покарання виконує не лише каральну, а й превентивну функцію, що є ключовим для забезпечення загальної безпеки та правопорядку в суспільстві.

Для детального аналізу зазначених у ч. 1 та 2 ст. 263 КК видів покарання слід розглянути положення ст. 51 КК України.

Штраф, відповідно до ч. 1 ст. 53 КК, є грошовим стягненням, що накладає суд у випадках і розмірі, встановленим КК, з огляду на положення ч. 2 цієї статті [79]. В. О. Попрас зазначає, що штраф є заходом примусу, який застосовують від імені держави на підставі вироку суду щодо особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає у встановленому законом обмеженні права власності шляхом стягнення визначеної суми грошових коштів [114, с. 33]. Розмір штрафу визначає суд, з огляду на майнове становище винного, у межах від 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до 50000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо статті КК України не передбачають вищого розміру штрафу [79].

Слід зазначити, що штраф є найлегшим видом покарання, передбаченим санкцією ч. 2 ст. 263 КК, з огляду на положення ст. 5 підрозділу 1 «Особливості справляння податку на доходи фізичних осіб» розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України та відповідно до ч. 2 ст. 22 Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб», розмір штрафу розраховують на основі одного неоподатковуваного мінімуму доходів громадян, що становить 17 грн, отже, мінімальний та максимальний розміри штрафу за вчинення такого кримінального правопорушення становить від 17 000 до 68 000 тис. гривень.

Стосовно осіб, щодо яких може бути застосовано покарання у вигляді штрафу, загалом законодавець не встановлює обмежень щодо суб'єкта застосування, але відповідно до норми ч. 1 ст. 99 КК «штраф застосовується лише до неповнолітніх, що

мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення» [79]. Отже, норма ч. 1 ст. 99 КК є винятком із загального правила щодо застосування покарання у вигляді штрафу. Законодавець не встановлює обмеження щодо призначення покаранням особам у вигляді штрафу за нормою ст. 53 КК, однак для неповнолітніх передбачено спеціальне обмеження: застосування покарання у вигляді штрафу можливе лише за умови, що неповнолітній має самостійний дохід, власні кошти або майно, тобто має реальну можливість сплатити штраф.

Також слід зазначити, що штраф як вид покарання може бути основним і додатковим, коли його спеціально передбачено в санкції статті (або санкції частини статті) Особливої частини КК [79].

У деяких випадках суд може призначити більш м'яке покарання, ніж передбачене законом, як, наприклад, у справі № 369/2035/25 Києво-Святошинського районного суду Київської області. ОСОБА_1 незаконно придбав та переносив промислово виготовлений уніфікований запал дистанційної дії УЗРГМ і промислово виготовлений, споряджений вибуховою речовиною корпус ручної осколкової гранати Ф-1. Для запобігання виявлення при собі зазначених предметів ОСОБА_1 у присутності працівників поліції викинув предмети на тротуар. Суд кваліфікував такі дії за ч. 1 ст. 263 КК України як незаконне придбання, носіння та зберігання бойових припасів.

Під час призначення покарання суд ураховував тяжкість вчиненого злочину, відповідно до ст. 12 КК: кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 263 КК, належить до тяжких злочинів, а також наявність пом'якшуючих та обтяжуючих обставин. Відповідно до положення ст. 66 КК, обставинами, що пом'якшують покарання, суд визнав: щире каяття; те, що обвинувачений з 3 липня 2022 року до 22 листопада 2022 року, з 27 листопада 2022 року до 27 грудня 2022 року, з 31 грудня 2022 року до 20 лютого 2023 року, із 6 березня 2023 року до 9 травня 2023 року виконував бойові завдання із забезпечення оборони України, у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації; наявність в обвинуваченого грамот, відзнак і подяк за сумлінне виконання службових (бойових) обов'язків. Обставини, що обтяжують покарання, за ст. 67 КК, судом не встановлені.

Отже, керуючись положенням ч. 1 ст. 69 КК, суд, умотивувавши своє рішення, може перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини Кримінального кодексу за кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 263 КК.

Суд вважає за можливе, з огляду на окреслені вище обставини, які суттєво знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та у своїй сукупності пом'якшують покарання, ураховуючи, що обвинувачений ОСОБА_1 вперше притягується до кримінальної відповідальності, є учасником бойових дій, наявність обставин, які пом'якшують покарання, та відсутність обставин, які обтяжують покарання, призначити обвинуваченому ОСОБА_1, із застосуванням ч. 1 ст. 69 КК, більш м'яке покарання, не зазначене в санкції ч. 1 ст. 263 КК, а саме у виді штрафу в розмірі 1500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 25 500 гривень [168].

Такі рішення суду про застосування положень ст. 69 КК є винятковими, що робить їх справедливими й обґрунтованими, адже з огляду на судову практику, у більшості випадків за ч. 1 ст. 263 КК суд призначає покарання, передбачене санкцією статті, а саме позбавлення волі, і застосування ст. 69 КК є доволі рідкісним явищем. У справі № 369/2035/25 суд, скориставшись правом призначити більш м'яке покарання, ніж передбачене законом, свідчить про врахування всіх індивідуальних обставин справи, а саме: щире каяття обвинуваченого, наявність пом'якшуючих обставин, які позитивно характеризують особу обвинуваченого, відсутність обтяжуючих обставин покарання, що дають підстави вважати, що мета покарання, передбачена положенням ч. 2 ст. 50 КК, – не тільки кара, а й виправлення засуджених, тож її може бути досягнуто без ізоляції від суспільства.

Громадськими роботами, відповідно до ч. 1 ст. 56 КК, слід вважати виконання засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування [79]. Отже, громадські роботи засуджений виконує не замість основної роботи чи навчання, а поза цим часом, тобто громадські роботи мають бути призначені так, щоб не заважати трудовим або навчальним обов'язкам засудженого. Безоплатність громадських робіт

означає, що за виконану роботу засуджений не отримує матеріальну винагороду. Таке покарання має на меті виправлення особи та несе виключно суспільно корисний характер, адже особа працює на користь суспільства, але без оплати, задля усвідомлення наслідків своєї суспільно небезпечної поведінки та відшкодування суспільству завданої їй діями або бездіяльністю шкоди. Строк громадських робіт становить від шістдесяти до двохсот сорока годин, його відбувають не більше як чотири години на день [79].

Щодо неповнолітніх, відповідно до ч. 1 ст. 100 КК, громадські роботи як покарання призначають неповнолітнім віком від 16-ти до 18 років на строк від тридцяти до ста двадцяти годин у вільний від навчання чи основної роботи час, тривалість виконання не має перевищувати двох годин на день [79].

Пробаційний нагляд як вид покарання є новелою в кримінальному праві, адже 28 березня 2024 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів щодо удосконалення видів кримінальних покарань в умовах воєнного стану» [159, с. 419].

Відповідно до ст. 59-1 КК, пробаційним наглядом слід вважати обмеження прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства [79]. З огляду на зазначене вище, пробаційний нагляд є формою кримінально-правового впливу, яка не пов'язана з обмеженням чи позбавленням волі особи, а навпаки, дозволяє особі, яку визнали винною у вчиненні кримінального правопорушення, залишатися в неізолюваному середовищі, але під контролем органів пробації, тобто особа продовжує вести звичайне життя. Водночас суд визначає низку обов'язків, які покладають на засудженого, а саме: 1) періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації; 2) повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну свого місця проживання, роботи або навчання; 3) не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації [79]. Також, крім основних обов'язків, суд може покласти на засудженого до пробаційного нагляду додаткові вимоги,

ураховуючи тяжкість вчиненого кримінального правопорушення: 1) використання електронного засобу контролю і нагляду та проживання за зазначеною в рішенні суду адресою; 2) дотримання встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля; 3) працевлаштовуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано посаду (роботу); 4) виконання заходів, передбачених пробаційною програмою; 5) проходження курсу лікування від наркотичної, алкогольної залежності, розладів психіки та поведінки внаслідок уживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб [79]. Призначають пробаційний нагляд на строк від одного до п'яти років, для неповнолітніх – від одного до двох років [79].

Відлік строку пробації починається з моменту, коли особу ставлять на облік в органі пробації. Водночас може бути зараховано час, коли особа перебувала під вартою чи під домашнім арештом до винесення вироку. Після закінчення строку пробаційного нагляду та виконанням засудженого всіх покладених на нього обов'язків, особу вважають такою, що має судимість. Судимість зберігається протягом одного року після завершення пробації, і якщо за цей час особа не вчинила нового кримінального правопорушення, судимість автоматично знімають [86, с. 5; 95, с. 419].

З огляду на те, що пробаційний нагляд є новелою в кримінальному праві, думки науковців стосовно цього виду покарання різняться. Зокрема, Ю. В. Сподарик вважає, що пробаційний нагляд має більше переваг, аніж недоліків, адже сприяє швидшій ресоціалізації в суспільстві завдяки збереженню соціальних зв'язків із суспільством, також науковець зазначає, що цей вид покарання є економічно доцільним, адже пробаційний нагляд не передбачає утримання особи в місцях позбавлення волі, отже, зменшується навантаження на державний бюджет, але не знижується ефективність кримінально-правового впливу [84, с. 419]. Д. Є. Крикливець своєю чергою засвідчує перевагу пробаційного нагляду в тому, що цей вид покарання не передбачає ізоляції особи, що безумовно позитивно впливає на подальшу ресоціалізацію особи в

суспільстві, але науковець зазначає, що норма, яка передбачена ч. 5 ст. 59-1 КК, а саме: пробаційний нагляд не призначають особам, які під час відбування цього виду покарання вчинили кримінальне правопорушення, у майбутньому може створити прогалини під час призначення покарання, адже низка статей КК передбачає пробаційний нагляд як найсуворіший вид покарання, але якщо особа вчиняє нове кримінальне правопорушення під час відбування покарання у вигляді пробаційного нагляду, це вказує на нездатність забезпечення превенції та виправлення особи, що спричиняє застосування суворішого виду покарання [69, с. 355].

Якщо враховувати санкції ст. 263 КК, пробаційний нагляд не є найсуворішим видом покарання, передбаченим у санкції ч. 2 ст. 263 КК, що мінімізує прогалини стосовно застосування цього виду покарання до осіб, що вчинили кримінальне правопорушення.

Відповідно до положень ст. 61 КК, покарання у виді обмеження волі полягає в триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці. Цей вид покарання призначають на строк від одного до п'яти років і не застосовують до неповнолітніх, вагітних жінок, жінок, які мають дітей до 14-ти років, осіб пенсійного віку, військовослужбовців строкової служби та осіб з інвалідністю першої та другої груп. Обмеження волі є основним видом покарання і в ч. 2 ст. 263 КК, що передбачає таке обмеження на строк від двох до п'яти років [79].

З огляду на положення ст. 59 Кримінально-виконавчого кодексу України, засуджені, які не допускають порушень встановленого порядку виконання покарання у виді обмеження волі й мають сім'ї, після відбуття шести місяців строку покарання можуть за постановою начальника виправного центру проживати за межами гуртожитку зі своїми сім'ями або в орендованих квартирах або придбавати житло в межах виправного центру. Такі особи зобов'язуються з'являтися у виправний центр для реєстрації від одного до чотирьох разів на тиждень [84].

Стосовно залучення засудженого до праці, на відміну від громадських робіт, засуджені до обмеження волі, які залучаються до суспільно корисної праці,

отримують матеріальну винагороду. Засуджені повинні виплачувати не менше ніж сімдесят п'ять відсотків загальної суми заробітку [84].

Покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк передбачено в санкціях ч. 1 і 2 ст. 263 КК, тож за незаконне носіння, зберігання, придбання, передачу, збут вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв встановлено покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до семи років; за незаконне носіння, виготовлення, ремонт або збут холодної зброї карають позбавленням волі на строк до трьох років. Положення ст. 12 КК надає можливість визначити тяжкість вчиненого діяння, а саме санкцію ч. 1 ст. 263 КК вважають тяжким злочином, санкцію ч. 2 ст. 263 КК – нетяжким злочином.

Доцільно зазначити, що під час аналізу судових рішень щодо застосування до обвинувачених осіб за ст. 263 КК покарання у вигляді позбавлення волі прослідковується стійка тенденція застосування судами мінімального строку покарання, передбаченого санкціями статей. Також суди активно застосовують положення ст. 75 КК щодо звільнення від відбування покарання з випробуванням.

В окремих випадках суди можуть застосовувати до обвинуваченого положення ст. 69 КК, призначаючи нижче від найнижчої межі покарання, а також суд може застосовувати заміну покарання, якщо вбачає це можливим. Таким прикладом є *справа № 199/8551/24 Амур-Нижньодніпровського районного суду міста Дніпра, у якій в обвинуваченого ОСОБА_1 було вилучено такі предмети: автомат Калашникова «АК-74» 5,45 мм промислового виробництва (СРСР 1983 року випуску), придатний до стрільби, і двісті сімдесят патронів, які є боєприпасами, бойовими проміжними патронами калібру 5,45x39 мм, придатними для стрільби, корпус ручної оборонної-наступальної протипіхотної гранати типу DM51A2 іноземного виробництва, виготовлений промисловим (заводським) способом, який споряджено вибуховою речовиною, що є вибуховою речовиною у вигляді конструктивно оформленого заряду (розміщеного в металевій оболонці, засіб підриву (засіб детонування) – запал ручної гранати типу DM82A3, виготовлений промисловим (заводським) способом, який є вибуховою речовиною у вигляді конструктивно оформленого заряду (розміщеного в металевій оболонці, які в конструкційному*

поєднанні корпусу гранати DM51A2 і запалу типу DM82A3 є оборонною осколковою ручною гранатою типу DMS1A2, яка є бойовим припасом, придатним для здійснення вибуху, два засоби підриву (засоби детонування), уніфіковані запали ручної гранати модернізовані дистанційної дії типу УЗРГМ, виготовлені промисловим (заводським) способом, які споряджено вибуховою речовиною, які є вибуховими речовинами у вигляді конструктивно оформленого заряду (розміщеного в металевій оболонці), придатними для здійснення вибуху, засіб підриву (засіб детонування) – уніфікований запал ручної гранати модернізований дистанційної дії типу УЗРГМ-2, виготовлений промисловим (заводським) способом, який споряджено вибуховою речовиною, який є вибуховою речовиною у вигляді конструктивно оформленого заряду (розміщеного в металевій оболонці), придатним для здійснення вибуху, заряд вибухової речовини групи бризантних – тротилу (ТНТ, 2,4,6-тринітротолуолу) масою 200 г, придатний до вибуху, і десять засобів підриву (засобами детонування) з вогневим способом приведення в дію, капсулями-детонаторами типу КД-8а, виготовленими промисловим (заводським) способом, спорядженими вибуховою речовиною. Конструктивно передбачено спорядження капсулів-детонаторів вибуховими речовинами: ТНРС, азид свинцю, гексоген, ТЕН або тетрил, які є вибуховою речовиною у вигляді конструктивно оформленого заряду (розміщеного в металевій оболонці) і придатні для здійснення вибуху.

Дії обвинуваченого ОСОБА_1 було кваліфіковано за ч. 1 ст. 263 КК як незаконне носіння, зберігання та придбання вогнепальної зброї, бойових припасів і вибухових речовин без передбаченого законом дозволу.

Між прокурором Донецької спеціалізованої прокуратури у сфері оборони й обвинуваченим ОСОБА_1 в присутності захисника укладено угоду про визнання винуватості, відповідно до якої ОСОБА_1 зобов'язався: повністю визнати свою винуватість у вчиненому кримінальному правопорушенні, передбаченому ч. 1 ст. 263 КК; щиро покаятися; виконати призначене покарання; не вчиняти до закінчення проходження військової служби військових злочинів.

Сторонами угоди було визначено узгоджене ОСОБА_1 покарання за ч. 1 ст. 263 КК з огляду на положення ст. 69 КК у виді позбавлення волі на строк

2 роки, що є нижче від найнижчої межі покарання, і можливість заміни покарання у вигляді позбавлення волі на покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців строком на 2 роки з відрахуванням із суми грошового забезпечення 20 % у дохід держави.

З огляду на обставини, які пом'якшують покарання: щире каяття, активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення, наявність на утриманні малолітньої дитини, а також відсутність обставин, які обтяжують покарання, наявність факту проходження обвинуваченим ОСОБА_1 військової служби за призовом під час мобілізації на особливий період, що не є військовослужбовцем строкової служби, суд вважає можливим призначити покарання у виді позбавлення волі на строк 2 роки, яке на підставі ч. 1 ст. 58 КК вважає можливим замінити покаранням у виді службового обмеження для військовослужбовців на той самий строк на підставі ч. 2 ст. 58 КК із відрахуванням в дохід держави 20 % із суми його грошового забезпечення [21].

Також слід зауважити, що в умовах сьогодення важливим є справедливе й доцільне покарання за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Упродовж останніх двох років в Україні спостерігається збільшення кількості резонансних кримінальних проваджень щодо громадських і політичних діячів із застосуванням зброї, що посилює суспільну увагу до проблеми незаконного обігу зброї. Серед зазначених подій слід виокремити вбивство Ірини Фаріон у липні 2024 року, загибель активіста Дем'яна Ганули внаслідок збройного нападу в березні 2025 року, убивство політика Андрія Парубія у серпні 2025 року, а також замах на вбивство громадського діяча Сергія Стерненка у травні того самого року. Ці випадки засвідчують підвищений рівень суспільної небезпеки, передусім в умовах воєнного стану, і зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення кримінально-правового регулювання обігу зброї. З огляду на збільшення кількості злочинів із використанням вогнепальної зброї та їх суспільний резонанс, доцільним видається посилення чинних санкцій за ст. 263 КК. Одночасно актуальним є питання введення кваліфікуючих ознак, які відображатимуть підвищену небезпечність незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими

речовинами в період воєнного стану, вчинення злочину групою осіб, службовою особою, з використанням службового становища. Збільшення кількості злочинів із використанням зброї, передусім в умовах воєнного стану, свідчить про недостатню ефективність чинних механізмів кримінально-правового примусу. У зв'язку з цим вважаємо доцільним посилення кримінальної відповідальності за ст. 263 КК та запровадження кваліфікуючих ознак.

За результатами дослідження встановлено, що покарання за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в сучасних умовах є не лише заходом державного примусу, а й критично важливим інструментом забезпечення громадської безпеки. Система санкцій статті поєднує відносно визначені й альтернативні види покарань, що дає змогу суду індивідуалізувати відповідальність залежно від ступеня суспільної небезпечності діяння. Актуальною стала новела кримінального законодавства – пробаційний нагляд, що забезпечує превентивну функцію без ізоляції особи від суспільства, сприяє ефективній ресоціалізації.

Аналіз судової практики засвідчує наявність стійкої тенденції до призначення мінімальних строків позбавлення волі за ч. 1 ст. 263 КК України й активного застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням. Водночас суди, ураховуючи особливі обставини справи (як-от участь в обороні держави чи щире каяття), використовують право на призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК), що засвідчує пріоритетність мети виправлення засудженого над каральною функцією.

Попри наявний механізм відповідальності, стрімке збільшення кількості резонансних злочинів із застосуванням зброї в умовах воєнного стану засвідчує недостатню ефективність чинних санкцій. Сучасні виклики національній безпеці зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення кримінального законодавства шляхом посилення відповідальності за ст. 263 КК і впровадження нових кваліфікуючих ознак. Доцільним вбачається врахування таких обставин, як вчинення діяння групою осіб, службовою особою або безпосередньо в період дії воєнного стану, що дасть змогу забезпечити адекватне та справедливе реагування держави на загрози правопорядку.

3.3. Звільнення від кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

У системі кримінального законодавства України питання звільнення осіб від кримінальної відповідальності за певних умов має особливе значення, оскільки надає можливість поєднувати засади законності, справедливості та соціальної доцільності. Такі механізми створюють правову основу для стимулювання поведінки, спрямованої на мінімізацію суспільної небезпеки кримінальних правопорушень, і водночас дають змогу законодавцю враховувати особливості суб'єктивного ставлення особи до вчиненого.

Особливої актуальності питання звільнення від кримінальної відповідальності набуває у сфері обігу зброї, бойових припасів або вибухових речовин через ризики, пов'язані з їх незаконним використанням і необхідність запобігання суспільно небезпечним наслідкам. У цьому контексті законодавець закріплює стимули для добровільної відмови від незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, що, з одного боку, сприяє превенції кримінальних правопорушень, а з іншого – підвищує ефективність реалізації кримінально-правових норм у правозастосовній практиці.

На відміну від загальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, положення ч. 3 ст. 263 КК характеризується імперативністю та формує самостійну кримінально-правову конструкцію, відповідно до якої особа, що добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, не підлягає кримінальній відповідальності за вчинення діянь, передбачених частинами першою або другою цієї статті. Слід зауважити, що ця норма є законодавчою новелою, яка докорінно змінила правову природу інституту стимулювання позитивної посткримінальної поведінки у сфері обігу зброї.

Положення ч. 3 ст. 263 КК зазнало змін у зв'язку із набранням чинності 24 березня 2022 року Закону України «Про внесення зміни до статті 263 Кримінального кодексу України щодо скасування відповідальності у випадках добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв» [126].

Відповідно до ч. 3 ст. 263 КК, не підлягає кримінальній відповідальності за вчинення дій, передбачених частиною першою або другою цієї статті, особа, яка добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої [79].

Внесення змін до ч. 3 ст. 263 КК стало логічним і своєчасним кроком у розвитку національної кримінально-правової політики, спрямованої на підвищення рівня громадської безпеки та ефективності протидії незаконному обігу зброї, бойових припасів або вибухових речовин. Законодавець, відмовившись від традиційної моделі звільнення від кримінальної відповідальності через судову процедуру, фактично переосмислив правову природу добровільної здачі предметів підвищеної небезпеки.

Оновлена редакція ч. 3 ст. 263 КК закріпила принципово новий підхід, відповідно до якого добровільна здача зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв виключає факт кримінальної відповідальності, а не лише створює підставу для звільнення від неї в судовому порядку. Отже, добровільну здачу не розглядають як форму позитивної посткримінальної поведінки підозрюваної особи, вона набуває значення обставини, що усуває кримінально-правову протиправність діяння.

Практичне значення цих змін полягає насамперед у спрощенні механізму реалізації відповідної кримінально-правової норми. Раніше застосування ч. 3 ст. 263 КК було тісно пов'язане з положеннями кримінального процесуального законодавства, зокрема ст. 286, 287 КПК України, які передбачали обов'язкове звернення прокурора до суду та надання письмової згоди підозрюваного на звільнення від кримінальної відповідальності [83]. Такий підхід не лише ускладнював процедуру, а й фактично нівелював стимулювальну функцію норми, оскільки добровільна здача зброї автоматично призводила до набуття особою статусу підозрюваного.

Скасування необхідності судового розгляду в таких випадках усуває цю суперечність і відповідає принципам доцільності. Особа, яка добровільно звертається до органів влади з метою здачі незаконно збережених предметів, більше не зазнає

негативних процесуальних наслідків, що своєю чергою підвищує рівень довіри до правоохоронних органів і держави загалом.

Особливої актуальності зазначені законодавчі зміни набувають в умовах тривалої збройної агресії Російської Федерації проти України. Масове поширення вогнепальної зброї та боєприпасів серед цивільного населення об'єктивно підвищує ризики для громадської безпеки після завершення воєнного стану. У цьому контексті оновлена редакція ч. 3 ст. 263 КК виконує не лише кримінально-правову, а й важливу соціальну функцію, стимулюючи добровільне повернення зброї в правове поле.

Крім того, внесені зміни узгоджуються з положеннями Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», який покладає на цивільних осіб обов'язок здати отриману ними вогнепальну зброю та невикористані боєприпаси після припинення або скасування воєнного стану. Гармонізація кримінального та спеціального законодавства в цій сфері сприяє формуванню цілісного та послідовного правового регулювання [123].

З огляду на викладене вище, видається необхідним послідовно проаналізувати кожен аспект зазначеної норми. Попри відсутність законодавчого визначення терміна «не підлягає кримінальній відповідальності», у контексті Особливої частини КК його зміст може бути встановлено шляхом системного тлумачення положень КК, з огляду на загальні засади кримінальної відповідальності й інститутів, що визначають межі її настання.

Вихідною точкою аналізу правової природи ч. 3 ст. 263 КК є положення ч. 1 ст. 2 КК, згідно з якими кримінальна відповідальність ґрунтується виключно на вчиненні особою суспільно небезпечного діяння, що містить склад кримінального правопорушення [79]. Отже, законодавець пов'язує можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності не з фактом заподіяння шкоди як таким, а з наявністю всіх обов'язкових елементів складу кримінального правопорушення, що охоплюють об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт і суб'єктивну сторону. Саме сукупність цих ознак утворює юридичну підставу для реалізації кримінально-правової відповідальності.

У контексті співвідношення з ч. 1 ст. 2 КК слід зауважити, що застосування аналізованої заохочувальної норми можливе лише за умови, що в діях особи вже

наявний повний склад злочину, передбачений ч. 1 або 2 ст. 263 КК. У попередніх розділах дослідження доведено, що цей склад є формальним і його вважають закінченим з моменту вчинення однієї з альтернативних форм об'єктивної сторони.

Водночас важливо, що положення ч. 3 ст. 263 КК не спростовує наявність об'єктивних і суб'єктивних ознак складу правопорушення, а лише змінює вектор правових наслідків. Якщо класичний склад кримінального правопорушення здебільшого є підставою для реалізації заходу примусу, що застосовують від імені держави за вироком суду до особи, то в цьому випадку законодавець керується припущенням, що ознаки складу, передбаченого ст. 263 КК, формально наявні, однак за умови дотримання спеціально визначених законом вимог кримінальна відповідальність нормативно виключається. Тож склад кримінального правопорушення тут є не фактичною підставою покарання, а необхідною умовою для подальшої відмови держави від притягнення особи до кримінальної відповідальності. Саме ця обставина зумовлює необхідність розмежування складу кримінального правопорушення та підстав настання кримінальної відповідальності, що має принципове значення для правильного тлумачення ч. 3 ст. 263 КК.

Досліджуючи термінологічну специфіку КК, Є. В. Буряк та А. С. Негода слушно зауважують, що конструкція «не підлягає кримінальній відповідальності», акцентуючи на відсутності кримінально протиправного змісту в поведінці особи. З огляду на етимологію дієслова «підлягати» як підпорядкування примусовим заходам, автори зауважують про широку базу законодавчих формулювань, зокрема «не є кримінальним правопорушенням», «виключає кримінальну відповідальність» тощо, які використовують для маркування не кримінально протиправної поведінки [12, с. 3].

Поділяючи позицію науковців щодо етимологічного та функціонального навантаження терміна «не підлягає кримінальній відповідальності», вважаємо за доцільне уточнити його значення саме в контексті правових наслідків добровільної здачі зброї. На наш погляд, використання законодавцем такої конструкції в ч. 3 ст. 263 КК свідчить про якісно новий рівень декриміналізації посткримінальної поведінки. У такому разі йдеться не про оцінку поведінки як такої, що не містить складу

кримінального правопорушення, а про законодавчо встановлене обмеження дії загального правила, закріпленого в ст. 2 КК.

Водночас вважаємо за необхідне акцентувати, що стан, коли особа не підлягає кримінальній відповідальності в контексті ч. 3 ст. 263 КК, у жодному разі не ототожнюється з інститутом добровільної відмови за незакінченого кримінального правопорушення, яке передбачено ст. 17 КК. Попри спільну етимологічну основу, ці поняття не можуть бути ототожені ні за юридичною природою, ні за часовими межами реалізації.

На нашу думку, принциповою є відмінність між цими положеннями: по-перше, добровільна відмова можлива лише на стадії готування або замаху (як закінченого, так і незакінченого), тобто до моменту повного завершення об'єктивної сторони кримінального правопорушення. Натомість добровільна здача зброї за ч. 3 ст. 263 КК відбувається тоді, коли склад кримінального правопорушення вже є закінченим, тобто кримінальне правопорушення вже відбулося. По-друге, якщо за ст. 17 КК особа припиняє дії, спрямовані на вчинення кримінального правопорушення, то за ч. 3 ст. 263 КК вона вчиняє активну дію, тобто передає предмети органам влади, що за своєю суттю є позитивною посткримінальною поведінкою, а не відмовою від протиправного наміру в процесі його реалізації. По-третє, добровільна відмова згідно з положенням ст. 17 КК виключає кримінальну відповідальність через відсутність у діях особи складу кримінального правопорушення, оскільки кримінальне правопорушення не було доведено до кінця. У випадку з ч. 3 ст. 263 КК склад кримінального правопорушення наявний, проте держава відмовляється від притягнення особи до кримінальної відповідальності через подальшу соціально корисну дію особи.

Необхідно з'ясувати сутність аналізованої новели із загальним інститутом звільнення від кримінальної відповідальності. Традиційно звільнення від відповідальності розглядають як акт гуманізму держави, за якого особа, що вчинила кримінальне правопорушення, за наявності певних умов, у зв'язку з дійовим каяттям, примирення винного з потерпілим, передачею особи на поруки, зміною обстановки

та закінченням строків давності, звільняється від обов'язку нести покарання за рішенням суду.

На наш погляд, положення ч. 3 ст. 263 КК суттєво дистанціюються від цієї класичної моделі за декількома фундаментальними розбіжностями. Насамперед відмінність виявляється в характері правозастосування, загальні види звільнення від кримінальної відповідальності передбачають право, а не обов'язок суду звільнити особу, за винятком спеціальних видів. Натомість положення ч. 3 ст. 263 КК має імперативний характер.

Крім того, суттєві відмінності спостерігаються в процесуальній площині. Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК України, кримінальне провадження закриває виключно суд, у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності [83]. Натомість положення ч. 3 ст. 263 КК дає змогу стверджувати, що кримінальне провадження має бути припинене на стадії досудового розслідування.

Встановлення природи терміна «не підлягає кримінальній відповідальності» як спеціального виду правового імунітету дає підстави стверджувати, що ч. 3 ст. 263 КК є найрадикальнішою формою заохочення позитивної посткримінальної поведінки в Особливій частині КК. Однак, оскільки цей імунітет не є безумовним, а виникає лише внаслідок вчинення особою конкретних дій, постає логічна необхідність з'ясування матеріальної підстави виникнення аналізованої норми.

Головним елементом такої підстави є добровільна здача органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв. Оскільки саме ця категорія є ключовим критерієм для відмежування правомірної поведінки від спроб ухилення від відповідальності в умовах очевидного викриття, подальшого аналізу потребує ознака «добровільності».

Поняття «добровільності» не визначено в КК, але положення ч. 1 ст. 17 КК дає змогу частково розтлумачити значення цього терміна. У нормі зазначено, що добровільною відмовою є остаточне припинення особою із власної волі готування до кримінального правопорушення або замаху на кримінальне правопорушення, якщо вона усвідомлювала можливість доведення кримінального правопорушення до кінця [79]. Тобто особа, яка добровільно здає органам влади вогнепальну або холодну

зброю, бойові припаси, вибухові речовини або пристрої, має вчиняти ці дії з власної волі, усвідомлюючи, що може продовжувати правопорушення, передбачене ч. 1 або 2 ст. 263 КК.

Водночас є випадки, коли тлумачення «добровільності» підозрювані або обвинувачені можуть трактувати по-своєму, прикладом є *справа № 644/8296/24 Індустріального районного суду м. Харкова. Обвинувачений ОСОБА_1 зберігав на території свого домоволодіння за місцем проживання димний порох. Під час проведення обшуку помешкання особи було виявлено та вилучено цей предмет загальною масою 356,2 г. Дії обвинуваченого ОСОБА_1 було кваліфіковано за ч. 1 ст. 263 КК. Під час судового розгляду сторона захисту зазначила, що обвинувачений не знав, що димний порох належить до вибухових речовин і для його зберігання потрібен дозвіл. Своєю чергою суд зазначив, що для кваліфікації за ст. 263 КК не обов'язково знати, що зберігання зброї, вибухової речовини потребує дозволу. Головним критерієм є відсутність дозволу, а не знання про нього. Незалежно від того, чи знала особа про потребу дозволу, зберігання зброї, вибухової речовини без нього є злочином. Також сторона захисту зауважила про активне сприяння працівникам поліції під час обшуку й добровільну здачу пляшки, у якій зберігався димний порох.*

Відповідно до постанови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 11 жовтня 2023 року у справі № 756/15397/19, надано роз'яснення щодо добровільної передачі зброї органам влади. Отже, видачу вважають добровільною, якщо особа мала реальну можливість й усвідомлювала, що і надалі безперешкодно може зберігати предмети кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, проте за власним бажанням (незалежно від причин і мотивів) здає їх органу влади [24].

Зауважимо, що ця постанова розглядає положення ч. 3 ст. 263 КК щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності, яку вважають застарілою редакцією, проте вона залишається актуальною в частині роз'яснення добровільності згоди.

Доречно розглянути постанову Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 2 липня 2025 року у справі № 742/4668/23. ОСОБА_1 було засуджено до покарання у виді позбавлення волі на строк три роки і на підставі ст. 75 КК звільнено від відбування покарання з випробуванням. Допитаний у суді ОСОБА_1 винуватим себе у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК, не визнав і повідомив про добровільну видачу вилучених предметів: корпус гранати РГД-5 в підривник до ручних гранат типу УЗГРМ-2 у конструктивному поєднанні є ручною наступальною осколковою гранатою дистанційної дії типу РГД-5, яка є вибуховим пристроєм промислового виготовлення, органам досудового розслідування.

Суд зазначив, що така видача була зумовлена зовнішніми чинниками, а саме дозволом на проведення санкціонованого обшуку за місцем проживання обвинуваченого, і не може свідчити про добровільність видачі ним бойових припасів, а тому підстав для звільнення обвинуваченого за ч. 3 ст. 263 КК немає [118].

Отже, аналіз інституту звільнення від кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами дає підстави для висновку, що положення ч. 3 ст. 263 КК становить самостійну та якісно нову кримінально-правову конструкцію, яка істотно відрізняється як від класичних форм звільнення від кримінальної відповідальності, так і від інституту добровільної відмови за незакінченого кримінального правопорушення.

Зміни, внесені до ч. 3 ст. 263 КК 2022 року, трансформували правову природу добровільної здачі зброї з підстави для звільнення від кримінальної відповідальності в судовому порядку в обставину, що нормативно виключає кримінальну відповідальність.

Обґрунтованим є висновок, що використання формулювання «не підлягає кримінальній відповідальності» в ч. 3 ст. 263 КК не заперечує наявності складу кримінального правопорушення, передбаченого частинами першою або другою цієї статті, а, навпаки, передбачає його повну сформованість. Водночас держава, визнаючи соціальну корисність подальшої поведінки особи, законодавчо обмежує

реалізацію кримінального покарання, що свідчить про пріоритет превентивної та відновлювальної функцій кримінального права над каральною.

Аналіз співвідношення ч. 3 ст. 263 КК із загальними положеннями кримінального та кримінального процесуального законодавства підтверджує імперативний характер цієї норми та її процесуальну автономність. Відсутність необхідності звернення до суду для застосування аналізованого положення усуває суперечності між матеріальним і процесуальним правом, мінімізує негативні правові наслідки для особи, яка добровільно здала зброю, підвищує ефективність реалізації заохочувальної функції кримінального законодавства.

Судова практика Верховного Суду послідовно формує критерії тлумачення ключової ознаки аналізованої норми – добровільності здачі. Узагальнення відповідних рішень дає підстави стверджувати, що добровільність передбачає не лише фактичну передачу предметів органам влади, а й наявність в особі реальної можливості й надалі безперешкодно зберігати ці предмети. Видачу зброї або бойових припасів в умовах очевидного викриття, проведення обшуку чи інших примусових процесуальних дій обґрунтовано не визнають добровільною, вона не тягне за собою застосування ч. 3 ст. 263 КК.

З огляду на викладене, положення ч. 3 ст. 263 КК доцільно розглядати як спеціальний вид кримінально-правового імунітету умовного характеру, який виникає виключно за наявності визначених законом матеріальних підстав і реалізується шляхом активної позитивної посткримінальної поведінки особи. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям гуманізації кримінального законодавства та потребам забезпечення публічної безпеки в умовах постконфліктного відновлення українського суспільства.

3.4. Удосконалення кримінального законодавства з питань відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Аналіз чинного кримінального законодавства у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами демонструє низку проблем, що ускладнюють практику його застосування. Зокрема, ст. 263 КК передбачає відповідальність за зберігання, носіння, придбання, виготовлення, ремонт або збут цих об'єктів без передбаченого законом дозволу. Однак дослідження таких науковців, як В. Г. Грищук, Л. В. Сташис й О. М. Литвинов, акцентують на проблемах у застосуванні цієї норми, оскільки вона не завжди надає можливість належно кваліфікувати дії осіб, що займаються незаконним обігом зброї або вибухових речовин через нечіткість складу кримінального правопорушення [37; 140; 141].

На думку Г. М. Климова, формулювання, застосовані в ст. 263 КК, часто не враховують різного ступеня суспільної небезпечності дій, що призводить до недостатньо диференційованого підходу в призначенні покарань. Це питання вкрай актуальне на тлі посилення загроз, пов'язаних із незаконним обігом зброї в умовах сучасних викликів безпеці України [63]. Науковці акцентують на необхідності уточнення складу кримінального правопорушення, зокрема щодо кваліфікації дій осіб, які займаються, наприклад, нелегальним виготовленням і модифікацією зброї, що наразі належно не регулює ст. 263 КК.

Л. О. Лисодєд у своїх дослідженнях зосереджує увагу на важливості деталізації ознак кримінального правопорушення, зокрема через запровадження додаткових кваліфікуючих ознак залежно від виду зброї, обставин її зберігання чи збуту, що також могло б обмежити можливості зловживань у практиці правоохоронних органів [91]. Наприклад, правозастосовна практика часто постає перед складнощами у випадках, коли йдеться про «придбання» чи «зберігання» зброї, які фактично можуть означати різні рівні суспільної небезпечності, але закон не передбачає різної відповідальності за ці дії.

Деякі автори, зокрема В. І. Борисов, пропонують урахувати міжнародний досвід у питанні законодавчого регулювання незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, зокрема враховувати не лише характер дій, а й мотиви та спосіб отримання зброї [9]. Це надало б можливість точніше визначити суспільну небезпечність діяння, яке часто оцінюють на загальних підставах без урахування конкретних обставин.

Отже, аналіз чинного законодавства засвідчує потребу вдосконалення ст. 263 КК для точного визначення складу кримінального правопорушення та диференціації відповідальності, яка враховувала б сучасні загрози, пов'язані з незаконним обігом зброї. Це сприятиме зменшенню кількості зловживань, підвищенню ефективності правозастосовної діяльності та забезпеченню дотримання принципу правової визначеності в кримінальному праві.

Важливим є міжнародний досвід у сфері кримінальної відповідальності, адже він сприяє вдосконаленню національного законодавства України та впровадженню ефективних правових норм. Чимало держав розробили комплексний підхід до визначення складів правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом зброї, з огляду на рівень небезпеки та потенційні наслідки, що надає можливість ефективніше реагувати на кримінальні правопорушення різного ступеня тяжкості. Зокрема, у законодавствах деяких країн ЄС запроваджено диференційовану відповідальність залежно від типу зброї, її небезпеки, а також конкретних обставин правопорушення.

У законодавстві Німеччини передбачено суворі покарання за незаконний обіг зброї, передусім для найнебезпечніших її видів, таких як автоматична та вибухова зброя. Зазначений підхід, стверджує німецький дослідник Л. Бауер, сприяє чіткому розмежуванню відповідальності й застосуванню санкцій, пропорційних ступеню загрози громадському порядку [184, с. 79].

Іншою важливою практикою є запровадження класифікації зброї за рівнем її потенційної небезпеки, що притаманно законодавству Швеції та Норвегії, де окремо розглядають цивільну, напіваавтоматичну та військову зброю, що також визначає різні рівні санкцій [187]. Така практика може бути використана в Україні для

вдосконалення Кримінального кодексу, що дасть змогу уникнути спрощеного підходу й підвищити ефективність правозастосування.

Рекомендації міжнародних організацій, зокрема ООН та Інтерполу, акцентують на важливості не лише суворого контролю за обігом зброї, а й створення правових інструментів для боротьби з транснаціональною торгівлею зброєю, що часто слугує джерелом фінансування злочинних угруповань. За даними ООН, криміналізація всіх етапів нелегального обігу зброї – від виробництва до збуту – є основою ефективної стратегії запобігання збройним конфліктам [192]. Ураховуючи це, українські науковці В. М. Климов та І. О. Борисенко пропонують детальніше розробити національні норми, що стосуються різних етапів обігу зброї, включно з криміналізацією нелегального транспортування, зберігання та перепродажем зброї [62].

Крім того, рекомендації ООН щодо розроблення національних стратегій боротьби з незаконним обігом зброї охоплюють посилення контролю за цивільною зброєю. На думку М. Ван Дайка, це є основою підтримання безпеки в країнах, що переживають активні збройні конфлікти чи постконфліктні періоди [193]. Упровадження диференційованої відповідальності в Україні, зазначає Т. С. Лисодед, може підвищити відповідальність за зберігання зброї, тим самим знижуючи ризики випадкового доступу до неї чи її потрапляння в незаконний обіг [92]. Оскільки національне законодавство України знаходиться в процесі гармонізації з міжнародними стандартами, використання таких практик може сприяти забезпеченню комплексного підходу до боротьби із загрозами, що постають у зв'язку з незаконним обігом зброї.

Серед пропозицій щодо розширення складу кримінального правопорушення слід виокремити необхідність запровадження нових критеріїв для кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням або збутом особливо небезпечної зброї. Це охоплює визначення конкретних умов, які враховують намір вчинення кримінального правопорушення, й обставини, що його супроводжують, зокрема участь у збройних конфліктах. Такий підхід надасть можливість державі

точніше оцінювати загрози, пов'язані з незаконним обігом зброї, й ефективніше реагувати на сучасні виклики.

Саме тому подальше вдосконалення кримінального законодавства у сфері обігу зброї має бути спрямоване не лише на розширення переліку кримінально караних діянь, а й на уточнення ознак складу відповідних кримінальних правопорушень, що створює передумови для їх належної кваліфікації.

По-перше, удосконалення кримінального законодавства забезпечує чітке визначення складу кримінальних правопорушень, пов'язаних із обігом зброї. Це дає змогу правоохоронним органам точніше кваліфікувати дії правопорушників, що своєю чергою полегшує збір доказів і проведення досудового розслідування.

По-друге, зміни в законодавстві можуть охоплювати положення, що регламентують співпрацю між різними правоохоронними органами й міжнародними організаціями. Це сприяє обміну інформацією та кращій координації дій у боротьбі з організованою злочинністю, пов'язаною з нелегальним обігом зброї. Згідно з результатами аналізу міжнародної практики, спільні операції, навчання та обмін досвідом між правоохоронними органами різних країн можуть суттєво підвищити ефективність заходів, спрямованих на запобігання кримінальним правопорушенням.

По-третє, удосконалення норм кримінального законодавства може супроводжуватися впровадженням нових технологій для збору й обробки інформації. Використання сучасних засобів криміналістики, електронних баз даних й автоматизованих систем дає змогу пришвидшити процес розслідування кримінальних правопорушень. Це надає можливість оперативно виявляти та припиняти протиправну діяльність, а також здійснювати ефективний моніторинг обігу зброї.

Важливою складовою посилення ефективності правоохоронної діяльності є й підвищення рівня правової свідомості громадян. Обізнаність населення про наслідки незаконного обігу зброї та його небезпеки, а також про можливості звернення до правоохоронних органів можуть стати важливими інструментами в запобіганні кримінальним правопорушенням. Правоохоронці повинні активно працювати в

напрямі зміцнення довіри до відомства, аби громадяни відчували готовність повідомляти про виявлені правопорушення.

Отже, в умовах сучасних безпекових викликів, пов'язаних із поширенням незаконного обігу зброї, бойових припасів або вибухових речовин, а також з огляду на правові реалії воєнного стану, актуальним є питання вдосконалення кримінального законодавства України в цій сфері. Чинна редакція ст. 263 КК, попри неодноразові зміни, не цілком відповідає вимогам принципів справедливості, правової визначеності й індивідуалізації кримінальної відповідальності, що зумовлює необхідність її подальшого реформування.

1. Запровадження нових кваліфікуючих ознак складу кримінального правопорушення

Одним із ключових напрямів удосконалення кримінального законодавства є доповнення ст. 263 КК новими кваліфікуючими ознаками, які відображали б реальний ступінь суспільної небезпечності відповідних діянь. Доцільним видається виокремлення в самостійних частинах статті відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, вчинене:

- групою осіб за попередньою змовою;
- в умовах воєнного або надзвичайного стану;
- з використанням або щодо особливо небезпечних видів зброї, зокрема автоматичної вогнепальної зброї, вибухових речовин або вибухових пристроїв.

Запровадження таких кваліфікуючих ознак сприятиме точному відмежуванню менш небезпечних форм незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами від діянь, що становлять підвищену загрозу громадській безпеці.

2. Диференціація кримінальної відповідальності залежно від ступеня суспільної небезпечності

Суттєвою проблемою чинної редакції ч. 1 ст. 263 КК є фактичне зрівняння за тяжкістю різних за змістом і наслідками діянь, зокрема зберігання патрона або незаконного збуту бойової автоматичної зброї. Такий підхід суперечить принципу

справедливості покарання та не забезпечує належної індивідуалізації кримінальної відповідальності.

У зв'язку з цим доцільно запровадити кваліфікуючі склади з огляду на:

- кількість предметів незаконного обігу;
- вид зброї (цивільна, службова, військова);
- мету незаконного поводження (зберігання без мети використання, з метою збуту тощо);
- спосіб вчинення діяння (один раз, систематично, у складі групи).

Така пропозиція підтверджується результатами авторського анкетування працівників слідчих підрозділів Національної поліції України, за результатами якого 62,8 % опитаних вважають обґрунтованим виокремлення повторності незаконного поводження зі зброєю як кваліфікуючої ознаки в самостійну частину ст. 263 КК, 87,6 % підтримують виокремлення вчинення такого діяння за попередньою змовою групою осіб, 64,3 % – вчинення незаконного поводження зі зброєю з метою вчинення іншого кримінального правопорушення, а 91,2 % – виокремлення вчинення цього кримінального правопорушення в умовах воєнного стану як самостійної кваліфікуючої ознаки (див. додаток Б).

3. Законодавче розмежування понять «носіння» та «зберігання»

Практика застосування ст. 263 КК свідчить про несформованість єдиного підходу до тлумачення понять «носіння» та «зберігання» зброї, що призводить до неоднакової кваліфікації аналогічних діянь. Нерідко ці поняття ототожнюють, попри різний характер суспільної небезпеки відповідних форм поведінки.

З метою усунення правової невизначеності доцільно:

- закріпити легальні визначення зазначених понять у Загальній частині КК або в примітці до ст. 263;
- чітко відмежувати активні форми незаконного поводження зі зброєю (носіння, переміщення) від пасивних (зберігання).

Це сприятиме підвищенню якості правозастосування та зменшенню кількості помилок під час кваліфікації.

4. Перегляд підходів до криміналізації незаконного поводження з холодною зброєю

Частина друга ст. 263 КК не відповідає сучасним умовам, оскільки:

- містить застарілу термінологію;
- не узгоджується з нормами адміністративного законодавства;
- передбачає формальний склад кримінального правопорушення без урахування реальної небезпеки діяння.

У зв'язку з цим доцільно розглянути можливість декриміналізації носіння холодної зброї за відсутності обтяжуючих обставин.

Отже, аналіз чинного кримінального законодавства України у сфері відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами дає підстави стверджувати, що наявна модель кримінально-правового регулювання не цілком відповідає сучасним безпековим викликам, принципам справедливості, правової визначеності й індивідуалізації кримінальної відповідальності. Попри значну увагу законодавця та науковців до проблематики застосування ст. 263 КК, її диспозиція залишається надмірно узагальненою, що спричиняє складнощі правозастосовної практики й неоднакову кваліфікацію аналогічних діянь.

Обґрунтовано, що відсутність чіткої диференціації кримінальної відповідальності залежно від виду зброї, кількості предметів незаконного обігу, способу та мети вчинення діяння фактично нівелює відмінність між діями з різним рівнем суспільної небезпечності. Такий підхід суперечить базовим засадам кримінального права, зумовлює нерівномірну реакцію держави на найнебезпечніші форми незаконного обігу зброї, передусім в умовах воєнного стану.

Встановлено, що суттєвим недоліком чинної редакції ст. 263 КК є відсутність законодавчого розмежування понять «носіння» та «зберігання» зброї, що породжує правову невизначеність і спричиняє формування суперечливої судової практики. Запровадження легальних дефініцій зазначених понять або їх чітке нормативне розмежування надасть можливість підвищити якість кваліфікації кримінальних правопорушень і забезпечити єдність правозастосування.

Потребують перегляду підходи до криміналізації незаконного поводження з холодною зброєю. Формальний характер складу кримінального правопорушення, закріпленого в ч. 2 ст. 263 КК, без урахування реальної суспільної небезпечності діяння, не відповідає сучасним тенденціям кримінальної політики й міжнародним стандартам, що зумовлює доцільність його подальшого реформування, зокрема шляхом декриміналізації за відсутності обтяжуючих обставин.

Узагальнюючи викладене, доходимо висновку, що подальше вдосконалення кримінального законодавства у сфері незаконного обігу зброї слід здійснювати на основі комплексного та диференційованого підходу, ураховуючи міжнародний досвід, рекомендацій міжнародних організацій та національної правозастосовної практики. Реалізація запропонованих напрямів реформування сприятиме підвищенню ефективності кримінально-правового захисту громадської безпеки, зниженню ризиків зловживань і забезпеченню належного балансу між інтересами держави й правами особи в умовах сучасних безпекових викликів.

Висновки до розділу 3

Здійснений аналіз засвідчує, що кваліфікація незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є складним правозастосовним процесом, який потребує комплексного врахування як теоретичних положень кримінального права, так і напрацювань судової практики. Особливу складність становить відмежування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, від суміжних складів.

Установлено, що визначальне значення для правильної кваліфікації мають ознаки об'єкта і предмета кримінального правопорушення, характер діяння (придбання, зберігання, носіння, передача тощо), а також форма вини та правовий статус суб'єкта. Неврахування принаймні одного з цих елементів призводить до помилкової правової оцінки діяння, що негативно позначається на забезпеченні принципу законності та справедливості кримінальної відповідальності.

Обґрунтовано, що чинне кримінальне законодавство не завжди забезпечує достатню визначеність ознак незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, що створює передумови для неоднакового тлумачення відповідних норм. У цьому контексті актуалізується необхідність удосконалення законодавчої регламентації та формування єдиних підходів до кваліфікації таких діянь, з огляду на усталену судову практику.

Результати аналізу засвідчили, що правильне відмежування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами від суміжних складів кримінальних правопорушень є ключовою передумовою ефективного застосування кримінально-правових норм і потребує подальшого наукового осмислення.

Дослідження покарання за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами дало підстави стверджувати, що в сучасних умовах воєнного стану інститут кримінальної відповідальності за ст. 263 КК набуває особливого значення. Покарання за це кримінальне правопорушення не має виключно карального характеру, а спрямоване на досягнення комплексної мети, визначеної в ст. 50 КК, а саме виправлення засудженого та запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як цією особою, так і іншими.

Установлено, що санкції ст. 263 КК побудовані з використанням відносно визначених й альтернативних видів покарань, що надає суду можливість індивідуалізувати кримінальну відповідальність відповідно до ступеня суспільної небезпечності діяння, особи винного, наявності пом'якшуючих й обтяжуючих обставин. Такий підхід загалом відповідає принципам справедливості, гуманізму та законності, однак водночас породжує певні складнощі правозастосування, пов'язані з неоднаковою судовою практикою та широкими дискреційними повноваженнями суду.

На підставі аналізу судової практики виявлено стійку тенденцію до призначення мінімальних строків позбавлення волі за ч. 1 ст. 263 КК, а також активне застосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням. Деякі судові рішення демонструють виняткове застосування положень ст. 69 КК щодо

призначення більш м'якого покарання, ніж передбачене санкцією статті, що обумовлено сукупністю обставин, які істотно знижують ступінь тяжкості кримінального правопорушення, зокрема щирим каяттям, позитивними характеристиками особи винного, участю в захисті держави та відсутністю обтяжуючих обставин. Розглянуті рішення підтверджують орієнтованість судів на досягнення мети виправлення засудженого без ізоляції від суспільства, водночас є свідченням винятковості такої практики.

Посилену увагу в межах дослідження спрямовано на аналіз альтернативних видів покарань, передбачених санкцією ч. 2 ст. 263 КК, зокрема штрафу, громадських робіт, пробаційного нагляду й обмеження волі. Встановлено, що штраф є найменш суворим видом покарання, застосування якого обмежується майновим становищем засудженого та спеціальними правилами щодо неповнолітніх. Громадські роботи й обмеження волі поєднують елементи покарання та виховного впливу, сприяючи ресоціалізації особи та збереженню її соціальних зв'язків.

Новелою кримінального законодавства, що має істотне значення для практики застосування ст. 263 КК, є запровадження пробаційного нагляду. Цей вид покарання розглядають як ефективну форму кримінально-правового впливу, що дає змогу реалізувати превентивну та виправну функції покарання без ізоляції особи від суспільства. Водночас аналіз наукових позицій засвідчує наявність дискусій щодо ефективності пробаційного нагляду та можливих прогалин у його правовому регулюванні, зокрема у випадках вчинення нового кримінального правопорушення під час відбування цього виду покарання.

Водночас сучасна криміногенна ситуація, зумовлена воєнними діями та масовим поширенням зброї серед населення, засвідчує збільшення кількості тяжких і резонансних злочинів із використанням вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин. Це актуалізує питання достатності й ефективності чинних санкцій ст. 263 КК. Суспільний резонанс навколо таких кримінальних правопорушень формує підвищений запит на справедливе та адекватне покарання, що має не лише індивідуально-превентивне, а й загальнопревентивне значення.

У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність подальшого вдосконалення кримінально-правового регулювання відповідальності за незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами шляхом посилення санкцій та запровадження кваліфікуючих ознак, які відображали б підвищену суспільну небезпечність діяння. Зокрема, перспективним видається врахування таких обставин, як вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану, групою осіб, службовою особою або з використанням службового становища. Реалізація таких змін сприятиме підвищенню ефективності кримінально-правового впливу, уніфікуванню судової практики та зміцненню публічного правопорядку.

Проведений у межах підрозділу аналіз інституту звільнення від кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами дає підстави стверджувати, що положення ч. 3 ст. 263 КК становить самостійну, системно завершену та якісно нову кримінально-правову конструкцію, яка істотно відрізняється як від загальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, так і від інституту добровільної відмови за незакінченого кримінального правопорушення.

Законодавчі зміни 2022 року докорінно трансформували правову природу добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, перевівши її з площини дискреційного судового звільнення від кримінальної відповідальності в площину нормативного виключення самої можливості притягнення особи до кримінальної відповідальності. Використання законодавцем формулювання «не підлягає кримінальній відповідальності» свідчить не про відсутність у діях особи складу кримінального правопорушення, а про свідоме та цілеспрямоване обмеження дії загального правила, закріпленого в ст. 2 КК, за умови вчинення особою соціально корисної посткримінальної поведінки.

Обґрунтовано, що застосування ч. 3 ст. 263 КК можливе лише за наявності повністю сформованого складу кримінального правопорушення, передбаченого частинами першою або другою цієї статті. Водночас склад кримінального правопорушення в цьому випадку виконує не функцію фактичної підстави для реалізації кримінально-правового примусу, а роль юридичної передумови для

подальшої відмови держави від притягнення особи до кримінальної відповідальності. Такий підхід підтверджує принципове розмежування між складом кримінального правопорушення та підставами кримінальної відповідальності, що має фундаментальне значення для правильного тлумачення і застосування аналізованої норми.

Встановлено, що положення ч. 3 ст. 263 КК не може бути ототожене з інститутом добровільної відмови, передбаченим ст. 17 КК, а також із загальними підставами звільнення від кримінальної відповідальності. На відміну від добровільної відмови, добровільна здача зброї відбувається після закінчення кримінального правопорушення та полягає у вчиненні активної дії, спрямованої на усунення підвищеної суспільної небезпеки. Водночас, на відміну від загальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, аналізована норма має імперативний характер і не передбачає судового розсуду чи необхідності процесуального оформлення як судового рішення.

Важливе значення має процесуальна автономність ч. 3 ст. 263 КК, яка виявляється в можливості припинення кримінального провадження на стадії досудового розслідування без звернення до суду. Такий підхід не лише усуває колізії між нормами матеріального та процесуального права, а й посилює заохочувальну функцію кримінального законодавства, мінімізуючи негативні правові наслідки для осіб, які добровільно повертають предмети підвищеної небезпеки в правове поле.

Аналіз судової практики Верховного Суду дав змогу сформулювати усталені критерії тлумачення ключової ознаки застосування ч. 3 ст. 263 КК – добровільності здачі. Добровільною визнано таку передачу зброї або бойових припасів органам влади, яку здійснюють за наявності в особи реальної можливості й надалі безперешкодно зберігати відповідні предмети та за відсутності зовнішнього примусу у вигляді викриття, проведення обшуку чи інших процесуальних дій. Видачу предметів у ситуації очевидного викриття обґрунтовано не визнають добровільною, вона не тягне за собою застосування аналізованої норми.

Тобто положення ч. 3 ст. 263 КК доцільно розглядати як спеціальний вид кримінально-правового імунітету умовного характеру, який виникає виключно за

наявності чітко визначених законом матеріальних підстав і реалізується шляхом активної позитивної посткримінальної поведінки особи. Така модель відповідає сучасним тенденціям гуманізації кримінального законодавства, забезпечує баланс між публічними інтересами держави та правами особи, а також відіграє важливу превентивну й соціальну роль в умовах постконфліктного відновлення та підвищених ризиків незаконного обігу зброї в українському суспільстві.

У межах аналізу чинного кримінального законодавства України у сфері відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами констатовано наявність системних проблем нормативного характеру, які істотно ускладнюють як процес кваліфікації відповідних кримінальних правопорушень, так і реалізацію принципів справедливості, правової визначеності й індивідуалізації кримінальної відповідальності. Попри неодноразові законодавчі зміни й активну наукову дискусію, диспозиція ст. 263 КК зберігає надмірно узагальнений характер і не завжди адекватно відображає реальний ступінь суспільної небезпечності різних форм незаконного обігу зброї.

Встановлено, що чинна модель кримінально-правового регулювання фактично зрівнює за тяжкістю кримінально-правової реакції діяння, які істотно відрізняються за характером, способом вчинення, кількістю та видом предметів незаконного обігу, а також за потенційними наслідками для громадської безпеки. Такий підхід суперечить фундаментальним засадам кримінального права, зокрема принципу справедливості покарання та вимозі його пропорційності ступеню суспільної небезпечності вчиненого діяння, що вкрай гостро виявляється в умовах воєнного стану та розширення масштабів незаконного обігу військової зброї.

Обґрунтовано, що однією з ключових причин проблем правозастосування є недостатня деталізація складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК. Відсутність чіткої диференціації кримінальної відповідальності залежно від виду зброї, кількості предметів незаконного обігу, мети та способу вчинення діяння фактично нівелює відмінність між менш небезпечними та найзагрозливішими формами незаконного поводження зі зброєю. Це своєю чергою створює передумови

для неоднакової судової практики та знижує превентивний потенціал кримінально-правових норм.

Увагу в межах дослідження спрямовано на проблемі відсутності законодавчо закріплених дефініцій понять «носіння» та «зберігання» зброї. Невизначеність змісту цих категорій призводить до їх ототожнення в правозастосовній практиці, попри різний рівень суспільної небезпечності відповідних форм поведінки. Така ситуація не відповідає вимогам правової визначеності та порушує принцип передбачуваності кримінально-правових наслідків для особи. Запровадження легальних визначень або чітке нормативне розмежування активних і пасивних форм незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є необхідною передумовою підвищення якості кваліфікації кримінальних правопорушень у цій сфері.

Важливим результатом дослідження є обґрунтування доцільності перегляду підходів до криміналізації незаконного поводження з холодною зброєю. Формальний характер складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 263 КК, без урахування реальної суспільної небезпечності діяння, не узгоджується із сучасними тенденціями кримінальної політики, спрямованими на гуманізацію кримінальної відповідальності та декриміналізацію малонебезпечних форм поведінки. У цьому контексті обґрунтованою видається можливість декриміналізації носіння холодної зброї за відсутності обтяжуючих обставин із перенесенням відповідальності у сферу адміністративного права.

Порівняльно-правовий аналіз і врахування міжнародного досвіду, зокрема законодавства держав Європейського Союзу, а також рекомендацій ООН й Інтерполу, засвідчує ефективність диференційованого підходу до кримінально-правового регулювання незаконного обігу зброї. Запровадження класифікації зброї за рівнем потенційної небезпечності, виокремлення кваліфікуючих ознак залежно від умов вчинення діяння та криміналізація всіх етапів нелегального обігу зброї надають можливість державам адекватно реагувати на сучасні безпекові виклики та забезпечувати належний рівень громадської безпеки.

Узагальнюючи викладене, доходимо висновку, що подальше вдосконалення кримінального законодавства України у сфері відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами слід здійснювати на засадах комплексного, системного та диференційованого підходу. Реалізація запропонованих напрямів реформування шляхом уточнення ознак складу кримінальних правопорушень, запровадження нових кваліфікуючих ознак, диференціації кримінальної відповідальності та гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами сприятиме підвищенню ефективності кримінально-правового захисту громадської безпеки, забезпеченню єдності правозастосовної практики та досягненню належного балансу між інтересами держави й правами особи в умовах сучасних безпекових викликів.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в дослідженні особливостей кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Досягнення мети дослідження надало можливість сформулювати низку нових положень і пропозицій, що мають значення для науки та практики й відповідають вимогам наукової новизни, зокрема:

1. Обов'язковою умовою здійснення кримінально-правової характеристики незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК) є застосування комплексу загальнонаукових і спеціальних методів. У межах дослідження використано такі основні методи: історико-правовий, діалектичний, логіко-граматичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, соціологічний, статистичний та метод моделювання. Окреслені теоретико-методологічні засади дали змогу сформулювати нові наукові гіпотези, усебічно висвітлити теоретичні підходи до визначення й формування кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, узагальнити масив емпіричних даних, а також розробити обґрунтовані пропозиції з удосконалення кримінального законодавства України.

2. Історичний розвиток кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в національному законодавстві України засвідчує поетапну трансформацію підходів до правового регулювання обігу зброї, що зумовлено змінами суспільних відносин, державної безпекової політики та визначальних правових цінностей. У найдавніших правових пам'ятках, зокрема «Руській правді», зброю не розглядали як самостійний об'єкт кримінально-правової охорони, а була переважно засобом вчинення насильства або предметом приватної власності, за посягання на який наставала відповідальність майнового чи компенсаційного характеру.

У період Литовсько-Руської держави та Речі Посполитої поступово формується публічно-правовий підхід до регулювання обігу зброї, що виявилось в криміналізації

її вивезення або продажу ворогові як злочину проти держави. Водночас у внутрішньому обігу зброя залишалася відносно вільним об'єктом правовідносин, що відповідало воєнному характеру суспільства. У період козацької доби панувало звичаєве право, було фактично визнано право населення на володіння й передачу зброї, без встановлення кримінальної відповідальності за її збут у сучасному розумінні.

Кардинальні зміни в правовому регулюванні обігу зброї відбулися в імперській та радянській періоди, коли сформувалася концепція державної монополії на володіння та використання зброї. Запровадження жорстких кримінально-правових заборон і суворих санкцій за незаконне зберігання, носіння чи приховування зброї засвідчило переорієнтацію кримінального права на захист державної безпеки та громадського порядку. Кримінальні кодекси УСРР (УРСР) 1922-го та 1960 року заклали інституційні засади кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, надавши їй системності.

Прийняття КК України 2001 року стало новим етапом розвитку відповідного кримінально-правового інституту, оскільки відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами було закріплено з огляду на міжнародні стандарти, принципи правової визначеності та пропорційності криміналізації. Загалом історичний розвиток цієї відповідальності відображає поступовий перехід від фрагментарного та приватно-правового регулювання до системного публічно-правового механізму забезпечення громадської безпеки.

3. Аналіз законодавства іноземних держав щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами засвідчив значну варіативність підходів, що обумовлена історичними, соціокультурними та політичними особливостями кожної країни. Моделі регулювання коливаються від спрямованих на максимальний захист громадської безпеки, як-от у Великій Британії, Австралії та Німеччині, до ліберальних, що визнають право громадян на володіння зброєю як елемент індивідуальних свобод й обов'язку щодо самооборони, притаманних США та Швейцарії. Досвід різних країн

демонструє, що ефективність правового регулювання обігу зброї не визначається лише суворістю кримінальних санкцій або масштабом обмежень, а залежить від комплексності підходу, який передбачає чітку класифікацію зброї, прозорі процедури ліцензування, систематичний контроль за власниками та диференційовану відповідальність залежно від способу й мети використання. Надмірна криміналізація формальних порушень може не знижувати рівень злочинності, а, навпаки, стимулювати прихований обіг зброї та сприяти збільшенню кількості насильницьких правопорушень. Наукову та практичну цінність має досвід держав, що знаходяться або проходили періоди воєнних конфліктів чи масового розповсюдження зброї серед населення, таких як Хорватія, Молдова та Чехія, що демонструє необхідність поєднання регуляторних заходів з реальною оцінкою суспільних ризиків і національної безпеки. Ліберальні моделі, які враховують право громадян на самозахист, можуть ефективно функціонувати за умови належного контролю та системної реєстрації, забезпечуючи баланс між безпекою суспільства і конституційними правами особи.

4. Родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, є суспільні відносини щодо охорони громадської безпеки, захисту життя, здоров'я та власності громадян, а також довкілля від негативного впливу неконтрольованого обігу зброї, бойових припасів або вибухових речовин. Безпосереднім об'єктом є конкретизовані суспільні відносини щодо забезпечення безпечного, законного й контрольованого обігу вогнепальної та холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв. Посягання на ці відносини виявляється в порушенні встановленої дозвільної системи та правил володіння, зберігання, носіння, придбання, передачі чи збуту зазначених предметів, що об'єктивно створює підвищену загрозу громадській безпеці. У структурі безпосереднього об'єкта доцільно виокремлювати основний та додатковий безпосередні об'єкти. Основним безпосереднім об'єктом є громадська безпека в аспекті недопущення неконтрольованого обігу предметів підвищеної небезпеки, натомість додатковими є життя та здоров'я людини, власність, довкілля, що

обумовлює підвищений рівень суспільної небезпечності цього кримінального правопорушення.

5. Аналіз ознак об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами засвідчує, що вона має складну, багатокомпонентну структуру та характеризується передусім активною формою протиправної поведінки. Об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення охоплює сукупність суспільно небезпечних дій, спрямованих на порушення встановленого державою порядку обігу предметів підвищеної безпеки, і виявляється у формах, прямо визначених диспозиціями ч. 1 та ч. 2 ст. 263 КК.

Основною та обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є суспільно небезпечне діяння, яке в цьому складі полягає в незаконному носінні, зберіганні, придбанні, передачі або збуті вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а у випадках, передбачених ч. 2 ст. 263 КК, – у незаконному носінні, виготовленні, ремонті або збуті холодної зброї.

Ключовою ознакою об'єктивної сторони є критерій «незаконності», що полягає у вчиненні відповідних дій без передбаченого законом дозволу. Судова практика обґрунтовано керується тим, що диспозиція ст. 263 КК не є бланкетною, а відсутність дозволу є юридичною умовою застосування кримінально-правової норми, а не елементом, що потребує додаткового нормативного наповнення.

6. Аналіз суб'єкта кримінального правопорушення у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами дає змогу сформулювати низку важливих висновків з теоретичного та практичного погляду. Зокрема, висока суспільна небезпечність діянь, передбачених ст. 263 КК, обґрунтовує необхідність перегляду вікових меж кримінальної відповідальності та доцільність її зниження до 14-ти років. Такий підхід ґрунтується на сучасних психолого-педагогічних дослідженнях, які підтверджують, що особи віком від 14-ти років мають достатній рівень когнітивного й морального розвитку для усвідомлення безпеки своїх дій, їх потенційних наслідків для життя, здоров'я та безпеки інших осіб, а також для охорони державних і суспільних інтересів. Урахування віку як критерію суб'єкта дає змогу поєднати принцип індивідуалізації кримінальної відповідальності з

превентивними завданнями кримінального права, створюючи правові підстави для ефективного попередження залучення неповнолітніх до незаконного обігу зброї, бойових припасів або вибухових речовин. Крім того, цей підхід сприяє формуванню комплексної моделі оцінювання суб'єкта, що враховує його психофізіологічний розвиток, здатність до усвідомлення суспільно небезпечних наслідків і рівень правосвідомості, що є необхідним для забезпечення законності, справедливості та захисту громадської безпеки.

7. Суб'єктивна сторона досліджуваного кримінального правопорушення характеризується умисною формою вини й не може виявлятися у формі необережності. Це обумовлено специфікою предмета посягання та формальним складом діяння. У більшості випадків такі дії вчиняють з прямим умислом, який передбачає усвідомлення особою протиправності дій, підвищеної суспільної небезпечності предметів незаконного обігу та наявність наміру здійснити відповідні дії незалежно від настання конкретних наслідків. Непрямий умисел виникає зрідка, він можливий лише у виняткових ситуаціях, коли особа допускає настання суспільно небезпечних наслідків, не ставлячи їх за безпосередню мету.

Судова практика підтверджує, що ключовим для встановлення умислу є з'ясування інтелектуального моменту вини, зокрема усвідомлення особою бойових властивостей предметів, з якими вона здійснює протиправні дії. Відсутність такого усвідомлення, засвідчує аналіз виправдувальних рішень, унеможлиблює констатацію прямого або непрямого умислу та виключає кримінальну відповідальність за ст. 263 КК.

Водночас мотив і мета діяння, хоча і є факультативною ознакою, є значущими для глибокого висвітлення психологічного механізму протиправної поведінки, правильної кримінально-правової оцінки діяння та індивідуалізації кримінальної відповідальності.

8. Відмежування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК, від суміжних складів, закріплених у ст. 262–264, 263-1, 410 і 414 КК, засвідчує значну диференціацію кримінально-правових норм у сфері незаконного обігу зброї. Стаття 263 КК вирізняється формальним складом, оскільки

кримінальна відповідальність настає вже з моменту незаконного носіння, зберігання, придбання, передачі чи збуту зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв серед цивільного населення, а суб'єктом є будь-яка фізична осудна особа. Водночас суміжні норми регулюють специфічні форми протиправної поведінки: ст. 262 КК охоплює викрадення, привласнення та вимагання зброї, ст. 264 КК передбачає відповідальність за недбале зберігання зі спричиненням тяжких наслідків, ст. 263-1 КК – за незаконне виготовлення та переробку зброї, ст. 410 КК встановлює спеціальний суб'єкт – військовослужбовця, а ст. 414 КК регулює порушення правил поводження зі зброєю у військовій сфері та має матеріальний склад.

Таке чітке розмежування демонструє, що кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами має багаторівневий характер і залежить від об'єкта посягання, способу діяння, суб'єкта та настання суспільно небезпечних наслідків. У науково-правовому аспекті це зумовлює необхідність диференційованого підходу до кваліфікації правопорушень, який забезпечує точне визначення ступеня суспільної небезпеки. Водночас відмежування ст. 263 КК від суміжних норм сприяє запобіганню помилкової криміналізації поведінки, підвищенню ефективності правозастосування та зміцненню законності у сфері обігу зброї в Україні.

9. Аналіз судової практики дав підстави виокремити стійку тенденцію до призначення мінімальних строків позбавлення волі за ст. 263 КК й активного застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням. Водночас суди, ураховуючи обставини конкретних справ, такі як участь у захисті держави або щире каяття обвинуваченого, застосовують можливість призначення пом'якшеного покарання відповідно до ст. 69 КК, що підтверджує пріоритет виправної функції покарання над каральною.

Водночас збільшення кількості резонансних злочинів із застосуванням зброї в умовах воєнного стану засвідчує недостатню ефективність наявних санкцій. Сучасні виклики національній безпеці зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення кримінального законодавства шляхом посилення відповідальності за ст. 263 КК і

введення додаткових кваліфікуючих ознак. Доцільним є врахування таких обставин, як вчинення діяння групою осіб, службовою особою або безпосередньо в умовах дії воєнного стану, що надасть можливість забезпечити справедливе та пропорційне реагування держави на загрози публічному правопорядку.

10. Положення ч. 3 ст. 263 КК дає змогу констатувати, що ця норма є самостійною та якісно новою кримінально-правовою конструкцією, яка відрізняється від класичних форм звільнення від кримінальної відповідальності й інституту добровільної відмови за незакінченого кримінального правопорушення. Зміни 2022 року трансформували добровільну здачу зброї з підстави для звільнення в норму, яка виключає кримінальну відповідальність. Формулювання «не підлягає кримінальній відповідальності» не заперечує наявності складу злочину за ч. 1 чи 2 ст. 263 КК, а лише обмежує реалізацію покарання, акцентуючи на превентивній та відновлювальній функціях кримінального права.

Процесуальна автономність норми усуває суперечності між матеріальним і процесуальним правом, підвищує ефективність заохочувальної функції законодавства. Судова практика Верховного Суду визначає добровільність як фактичну передачу предметів органам влади за умови реальної можливості їх подальшого збереження, виключаючи випадки примусового вилучення.

11. За результатами дослідження кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами розроблено пропозиції для вдосконалення досліджуваної норми.

Стаття 263. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями

1. Незаконне зберігання або придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, якщо такі дії не були пов'язані з їх носінням, використанням чи збутом, –

караються позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Незаконне носіння, передача або збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу –

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

4. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або з використанням умов воєнного стану, –

караються позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років.

5. Носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу –

караються штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або пробаційним наглядом на строк від двох до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк.

6. Не підлягає кримінальній відповідальності, особа, яка добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої.

Примітка

1. *Носінням зброї* в цій статті слід вважати будь-яке переміщення (перенесення) вогнепальної зброї поза місцем її постійного зберігання в кобурах (зокрема скритого носіння), кейсах або без них (виключно в кейсах або в кофрах або чохлах).

2. *Зберіганням зброї* слід вважати умисне володіння нею незалежно від тривалості й місця зберігання, без ознак носіння.

3. Положення цієї статті не поширюються на випадки тимчасового зберігання зброї, пов'язаного з виконанням обов'язків із захисту держави в умовах воєнного стану, за умови подальшої добровільної здачі або легалізації такої зброї відповідно до закону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми кримінально-правової охорони громадської безпеки : матеріали Міжнар. круглого столу (Харків, 18 трав. 2018 р.) / уклад.: Л. М. Демидова, Н. В. Невідома. Харків : Юрайт, 2018. 226 с.
2. Александров Ю. В. Злочини проти громадської безпеки. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : за станом законодавства і постанов Пленуму Верховного суду України на 1 грудня 2001 р. / за ред. С.С. Яценка. Київ : А.С.К., 2002. 936 с.
3. Балобанова Д. О., Газдайка-Василишин І. Б. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення : навч. посіб. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2025. 60 с.
4. Більшість українців проти вільного продажу зброї. *BBC News Україна* : [сайт]. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news_in_brief/2015/08/150811_vs_sociology_arms.
5. Богданець О. Ю., Хлисту́н І. А., Пряміцин В. Ю. Легалізація цивільної зброї: специфіка, правова основа та іноземний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 57–60.
6. Бойко І. В. Контрабанда зброї в Україні та окремі шляхи вирішення цієї проблеми. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2001. № 4. С. 143–152.
7. Бойко І. В. Профілактика правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2001. № 3. С. 237–245.
8. Бондар В. С., Кривонос М. В. Зміст та особливості предмета доказування у кримінальних провадженнях про злочини у сфері обігу вогнепальної зброї та боєприпасів. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 3. С. 195–209.
9. Борисов В. І. Міжнародний досвід регулювання обігу зброї та можливість його адаптації в Україні. *Порівняльне і міжнародне право*. 2021. № 3. С. 54–60.

10. Боровинський С. Б. Витоки та сучасний стан кримінальної відповідальності за недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 412–419.
11. Бочек О. І. Міжнародні стандарти застосування сили та вогнепальної зброї поліцією з підтримання правопорядку. *Наука і правоохорона*. 2017. № 2 (36). С. 25–29.
12. Буряк Є. В., Негода А. С. Юридична природа добровільної відмови від кримінального правопорушення в доктрині кримінального права України. *Академічні візії*. 2024. Вип. 34. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13301815>.
13. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.). Київ ; Ірпінь : Перун, 2002. 1440 с.
14. Бусол О. Зарубіжний досвід легалізації вогнепальної зброї та можливість запровадження на території України. *Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ* : [сайт]. URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2757:zarubizhnij-dosvid-legalizatsiji-vognepalnoji-zbroji&catid=8&Itemid=350.
15. Васильєв А. А. Проблеми осудності у кримінальному праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 221 с.
16. Величенко Л. О. Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Київ, 2023. 284 с.
17. Вербіцька М., Гнатів М. Деякі аспекти юридичної відповідальності за правопорушення, пов'язані з незаконним поводженням із вогнепальною зброєю в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 1 (25). С. 34–39.
18. Вереша Р. В. Вина у кримінальному праві: навчально-методичний вимір : навч. посіб. Київ : Атіка, 2006. 408 с.
19. Вереша Р. В. Загальна теорія вини у кримінальному праві. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2017. № 2 (35). С. 171–184.

20. Вереша Р. В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 583 с.
21. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпро від 30 лип. 2025 р. у справі № 199/8551/24. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/129224084>.
22. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпро від 28 січ. 2026 р. у справі № 199/17048/25, провадження № 1-кп/199/460/26. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/133622032>.
23. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 1 черв. 2018 р. у справі № 461/7760/17. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/74425108>.
24. Вирок Індустріального районного суду м. Харкова від 21 трав. 2025 р. у справі № 644/8296/24. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/127493267>.
25. Вирок Ленінського районного суду м. Дніпропетровська від 21 груд. 2023 р. у справі № 205/5936/23. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/115808145>.
26. Вирок Овідіопольського районного суду Одеської області від 18 груд. 2025 р. у справі № 509/6345/25. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/132787376>.
27. Вирок Хаджибейського районного суду міста Одеси від 4 листоп. 2025 р. у справі № 521/9667/23. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/132935428>.
28. Вирок Шахтарського міського суду Дніпропетровської області від 27 січ. 2026 р. у справі № 186/1784/25, провадження № 1-кп/0186/296/26. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/133616929>.
29. Вітвіцький С. С., Волобуєва О. О., Волобоев А. О. Методика розслідування незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами : монографія. Київ : Дакор, 2021. 308 с.
30. Волков Ю. М., Казначеев Д. Г. Актуальні проблеми застосування вогнепальної зброї поліцейськими в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 142–145.
31. Волков Ю. М., Поливанюк В. Д. Проблемні питання застосування вогнепальної зброї працівниками Національної поліції під час виконання службових обов'язків. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 87–88.

32. Гіденко Є. С. Особливості затримання особи поліцейським із застосуванням зброї. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 99–103.

33. Голубош В. В. Генеза кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4 (79). С. 99–108.

34. Голубош В. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України) : дис. ... д-ра філософії : 12.00.08. Київ, 2019. 272 с.

35. Голубош В. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України) : монографія. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2020. 340 с.

36. Голубош В. В. Удосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави* : матеріали X Міжнар. наук.-практ. Інтернет конф. (Одеса, 30 берез. 2018 р.). Одеса : ОДУВС, 2018. С. 231–232.

37. Грищук В. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 512 с.

38. Денисов С. Ф. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської моралі (ст. 210, 211, 211-1 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1996. 22 с.

39. Денисова Т. А. Кримінальне покарання та функції його призначення і виконання за законодавством України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗІДМУ, 2004. 152 с.

40. Дозволити володіти вогнепальною зброєю цивільним особам громадянам України. *Електронні петиції – Офіційне інтернет-представництво Президента України* : [сайт]. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/323>.

41. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
42. Дулгер В. В., Ніколаєв О. Т., Бахчеван Є. Ф. Правові підстави та правила застосування вогнепальної зброї і спеціальних засобів самооборони громадянами України : навч. посіб. Одеса : Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 127 с.
43. Євдокименко Є. В. Зброя як предмет злочину: історичний аспект. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2017* : зб. наук. пр. / відп. ред. О. В. Козаченко. Миколаїв : Іліон, 2017. С. 291–295.
44. За вільний обіг зброї серед населення виступає понад 61 % українців – опитування в Дії. *Факти* : [сайт]. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20220528-za-vilnyj-obig-zbroyi-sered-naselennya-vystupaye-ponad-61-ukrayincziv-opytuvannya-v-diyi/>.
45. Загиней З. Кримінально-правова герменевтика : монографія. Київ : АртЕк, 2015. 380 с.
46. Закон про зброю в Україні. *Юридична Газета* : [сайт]. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/insh/zakon-pro-zbroyu-v-ukrayini.html>.
47. Законодавчо затвердити право громадян України на захист. *Електронні петиції – Офіційне інтернет-представництво Президента України* : [сайт]. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/40#>.
48. Запобігання незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в умовах воєнного стану : метод. рек. / [кол. авт.: О. С. Юнін, С. І. Шевченко, В. В. Шаблистий та ін.]. Дніпро : ДДУВС, 2023. 108 с.
49. Зброя із зони АТО складає приблизно 70 % «чорного ринку». *Дзеркало тижня* : [сайт]. URL: https://dt.ua/UKRAINE/zbroya-iz-zoni-ato-skladaye-priblizno-70-chornogo-rinku-mvs-173778_.html.
50. Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я : лекції для студ. юрид. фак-ту. Львів : Львів. держ. ун-т ім. І. Франка, 1997. 52 с.
51. Іванов В. М. Історія держави і права України : підручник. Київ : КУП НАНУ, 2013. 892 с.

52. Ігор Клименко: Сьогодні виповнюється 2 роки з моменту запуску Єдиного реєстру зброї. *Міністерство внутрішніх справ України* : [сайт]. URL: <https://mvs.gov.ua/news/igor-klimenko-syogodni-vipovniujetsia-2-roki-z-momentu-zapusku-jedinogo-rejestru-zbroyi>.

53. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21 серп. 1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>.

54. Історія держави і права України : підруч. для юрид. вищ. навч. закл. : у 2 ч. / [А. Й. Рогожин, М. М. Страхов, В. Д. Гончаренко та ін.]. Київ : Ін Юре, 1996. Ч. 1. 368 с.

55. Катеринчук І. П., Меркулова В. О. Незаконний обіг (незаконне поводження) зброї, бойових припасів або вибухових речовин: напрямки реформування кримінального законодавства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 29–35.

56. Кізіменко Є. В. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: кримінологічна характеристика та запобігання (ст. 263 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 229 с.

57. Кітов О. В. Застосування зброї при виконанні спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінальної протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 8 груд. 2023 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 523–530.

58. Кітов О. В. Історія розвитку законодавства щодо відповідальності за застосування зброї у кримінальному праві України. *Наше право*. 2023. № 3. С. 110–117.

59. Кітов О. В. Особливості кримінальної відповідальності за застосування зброї особою, яка володіє нею на законних підставах. *Соціальне право*. 2021. № 4. С. 60–68.
60. Кітов О. В. Стан дослідження відповідальності за застосування зброї у кримінальному праві України. *Соціальне право*. 2022. № 3. С. 49–56.
61. Клименко О. С. Запобігання незаконному поводженню з вогнепальною зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 19 с.
62. Климов В. М., Борисенко І. О. Шляхи вдосконалення кримінального законодавства України у сфері обігу зброї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 3. С. 102–110.
63. Климов Г. М. Прогалини в кримінальному праві України щодо відповідальності за злочини, пов'язані з обігом зброї. *Юридичний журнал*. 2021. № 5. С. 23–30.
64. Книженко О. О. До питання кримінальної відповідальності за незаконне поводження з вогнепальною зброєю. *Актуальні проблеми кримінально-правової охорони громадської безпеки* : матеріали Міжнар. круглого столу (Харків, 18 трав. 2018 р.) / уклад.: Л. М. Демидова, Н. В. Невідома. Харків : Юрайт, 2018. С. 123–126.
65. Книженко О. О. Кваліфікація злочинів, що вчиняються з використанням вогнепальної зброї, бойових припасів чи вибухових речовин. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1 (47). С. 70–74.
66. Колос М. І. Українське кримінальне право: походження, розвиток і сучасність : монографія. Київ ; Острогоз : Освіта України, 2019. 833 с.
67. Контрольний текст проєкту КК України (станом на 25.02.2024 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf>.
68. Кофанов А. В., Юсупов В. В., Михальчук Т. В. Правова регламентація обігу зброї: історія, сучасний стан і перспективи розвитку : монографія. Харків : Право, 2021. 608 с.

69. Крикливець Д. Є. Пробаційний нагляд як вид покарання: погляд у майбутнє. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 354–356. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-2/86>.

70. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг зброї / [Ю. М. Береза, М. М. Єфімов, В. П. Кононець та ін.] ; за заг. ред. С. А. Шалгунової. Дніпро : Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 364 с.

71. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / А. А. Вознюк / вступ. слово О. О. Дудорова. Київ : Нац. акад. внутр. справ ; Освіта України, 2016. 236 с.

72. Кримінальне право. Загальна частина : навч. посіб. (в схемах) / В. О. Меркулова. Одеса : ОДУВС, 2013. 512 с.

73. Кримінальне право (Загальна частина) : навч. посіб. / [С. А. Шалгунова, О. С. Скок, Т. В. Шевченко та ін.] ; за заг. ред. С. А. Шалгунової. Херсон : Айлант, 2019. 296 с.

74. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 5-те вид., переробл. і доповн. Київ : Атіка, 2009. 408 с.

75. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2010. 456 с.

76. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / [Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 3-те вид., переробл. і доповн. Київ : Атіка, 2009. 744 с.

77. Кримінальний кодекс Нідерландів / пер. Л. Раяр, С. Уодсворта ; ред. Г. Ленсінга. Літлтон, Колорадо : Ф. Б. Ротман, 1997. 277 с. URL: <https://lawcat.berkeley.edu/record/490322>

78. Кримінальний кодекс Іспанії (Органічний закон 10/1995) / [пер. Л. Арройо Сапатеро та ін.]. Мадрид : Мін-во юстиції Іспанії, 2013. URL: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Criminal_Code_of_Spain_1995_\(English_translation_as_of_2013\).pdf](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Criminal_Code_of_Spain_1995_(English_translation_as_of_2013).pdf)

79. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
80. Кримінальний кодекс України : контрольний текст проекту станом на 15.10.2025. *Новий Кримінальний Кодекс*. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.
81. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. О. М. Джузі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1101 с.
82. Кримінальний кодекс Швейцарії (Кримінальний кодекс від 21 груд. 1937 р., SR 311.0). Офіц. пер. Берн : Швейц. Конфед. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/en
83. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
84. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11 лип. 2003 р. № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
85. Кудін С. В. Становлення і розвиток кримінального права України у Х – першій половині XVII ст. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 24 с.
86. Кулик Л. М. Боротьба зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 18 с.
87. Кучер В. М. Запобігання незаконному заволодінню вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Київ, 2021. 207 с.
88. Кучерина С. Є., Гриненко С. О., Олейніков Д. О. Організаційно-правові засади застосування і використання співробітниками Служби безпеки України вогнепальної зброї, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу : монографія. Харків : Право, 2016. 136 с.
89. Кушнерик Ю. А. Процесуальне керівництво розслідуванням грабежів та розбійних нападів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 242 с.
90. Легалізація вогнепальної зброї: міжнародний досвід. *Лабораторія законодавчих ініціатив*. 2023. URL: <https://parlament.org.ua/2023/03/21/strong-legalizatsiya-vognepalnoyi-zbroyi-mizhnarodnij-dosvid-strong>.

91. Лисодєд Л. О. Кримінально-правові проблеми кваліфікації злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї. *Актуальні проблеми кримінального права і процесу*. 2022. С. 178–185.
92. Лисодєд Т. С. Протидія незаконному обігу зброї в Україні: аналіз законодавства та перспективи змін. *Вісник Київського університету права*. 2022. № 4. С. 150–158.
93. Литвинов О. М. Особливості кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю в умовах правового режиму надзвичайного стану. *Вісник кримінального права*. 2020. № 2. С. 125–135.
94. Літошко В. В. Правове регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні: проблеми та перспективи. *Нове українське право*. 2022. № 6. С. 36–41.
95. Логачев М. Г. Правові та психологічні аспекти застосування вогнепальної зброї персоналом поліції. *Право і безпека*. 2017. № 4 (67). С. 199–204.
96. Майстренко М. М. Кримінологічна характеристика та попередження органами внутрішніх справ злочинів проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. 285 с.
97. Малічевський В. І. Актуальні проблеми підготовки до застосування вогнепальної зброї на ураження (ЗВЗУ). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Військово-спеціальні науки»*. 2001. Вип. 3. С. 56–59.
98. Маловацький О. Проблема правомірності застосування зброї до цивільних повітряних суден у польоті: сучасне міжнародно-правове регулювання та практика застосування. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 5. С. 47–62.
99. Меркулова В. О. Незаконний обіг зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв: суперечливість чинного законодавства. *Актуальні проблеми реформування кримінальної юстиції* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 20 квіт. 2018 р.). Одеса : Міжнар. гуманітар. ун-т, 2018. С. 21–24.

100. Меркулова В. О., Павленко Л. М. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг зброї: історичні витоки становлення та реформування інституту. *Південноукраїнський правничий часопис: актуальні проблеми історико-правової науки*. 2020. № 4. С. 314–321.

101. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів : методика Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України від 15 січ. 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002320-99#Text>.

102. Миронюк С. А., Кобрусєва С. А. Перспективи запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні та нові виклики для поліції у цій сфері. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 344–347.

103. Навести порядок з обігом зброї, а порядок – це Закон. *Електронні петиції – Офіційне інтернет-представництво Президента України* : [сайт]. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/53416>.

104. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 704 с.

105. Нерсєян А. С. Застосування зброї в межах необхідної оборони: проблема правореалізації. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/8belf5e1-0116-469f-9197-dc7e262543c0/content>.

106. Новіков Д. О., Савенко В. П. Факультативні ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення. *Фундаментальне і прикладне наукове дослідження* : Міжнар. наук. конф. Київ, 2022. С. 111–114. URL: <https://academconf.com/article/365>.

107. Орловська Н. А. Актуальні проблеми побудови кримінально-правових санкцій в контексті реалізації принципу гуманізму. *Часопис Академії адвокатури України*. 2011. № 1. С. 101–106.

108. Осьмак С. Адміністративно-правові аспекти застосування зброї як особливого поліцейського заходу. *Актуальні питання державотворення в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. Дню науки (Київ, 19 трав. 2017 р.) : в 2 т. Київ : Київ. ун-т, 2017. Т. 1. С. 227–228.

109. Отришко А. О. Розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Кропивницький, 2025. 287 с.

110. Павленко Л. М. Кримінальна відповідальність за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї, зміни її маркування незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (стаття 263-1 КК України) : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Одеса, 2023. 312 с.

111. Павленко Л. М. Характеристика об'єктивних ознак злочину, передбаченого ст. 263-1 Кримінального кодексу України. *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 3. С. 51–58.

112. Пироженко О. С. Кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі зброєю (ст. 263 КК України): на часі зміни у правозастосуванні. *Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку*. Харків, 2019. С. 165–166. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/18_04_2019/pdf/76.pdf.

113. Положення про функціональну підсистему «Єдиний реєстр зброї» єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 10 січ. 2022 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0090-22#Text>.

114. Попрас В. О. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України : монографія. Харків : Право, 2009. 222 с.

115. Порядок декларування вогнепальної зброї і боєприпасів до неї : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18 листоп. 2024 р. № 768. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1739-24#Text>.

116. Порядок придбання, зберігання, перевезення і використання спортивної зброї, боєприпасів до неї, утримання стрілецьких тирів, стрільбищ та стендів : постанова Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2018 р. № 1207. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-2018-%D0%BF#Text>.

117. Постанова Верховного Суду України від 4 груд. 2018 р. у справі № 161/3885/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78628039>.

118. Постанова Верховного Суду України від 2 лип. 2025 р. у справі № 742/4668/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128719560>.

119. Постанова Верховного Суду України від 31 трав. 2018 р. у справі № 127/27182/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74475834>.

120. Постанова Верховного Суду України від 4 трав. 2023 р. у справі № 760/6265/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110749408>.

121. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія / А. А. Музика, Є. В. Лащук. Київ : Паливода А. В., 2011. 192 с.

122. Про право на цивільну вогнепальну зброю : проект Закону України від 25 черв. 2021 р. № 5708. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190>.

123. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань : Закон України від 23 серп. 2023 р. № 3342-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20#Text>.

124. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5064-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5064-17>.

125. Про внесення зміни до статті 263 Кримінального кодексу України щодо скасування відповідальності у випадках добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв : Закон України від 24 берез. 2022 р. № 2150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2150-20#n5>.

126. Про вогнепальну зброю цивільного призначення : проект Закону України від 1 груд. 2014 р. № 1135. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52560.

127. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 3 берез. 2022 р. № 2114-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 31. С. 35. Ст. 1631.

128. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 1 лют. 2016 р. № 70. *Офіційний вісник України*. 2016. № 19. С. 30. Ст. 775.

129. Про затвердження Інструкції про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України : наказ Адміністрації Держкордонслужби від 21 жовт. 2003 р. № 200. *Офіційний вісник України*. 2003. № 43. С. 172. Ст. 2287.

130. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та вибухових матеріалів : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25 берез. 1993 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0051-93#Text>.

131. Про затвердження Положення про порядок застосування вогнепальної зброї : постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 1992 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-92-п#Text>.

132. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лют. 2022 р. № 2102-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 19. С. 13. Ст. 1027.

133. Про затвердження Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 1992 р. № 576. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-п#Text>.

134. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 2 квіт. 2015 р. № 222-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>.

135. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22 лют. 2000 р. № 1478-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Text>.

136. Про Національну безпеку України : Закон України від 12 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

137. Про обіг зброї невійськового призначення : проект Закону України від 9 лют. 2009 р. № 2105. URL: https://w2.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2105&skl=7.

138. Про обіг цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї : проект Закону України від 6 листоп. 2020 р. № 4335. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/4535>.

139. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 черв. 1993 р. № 3341-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.

140. Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення : Закон України від 23 груд. 2004 р. № 2288-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2288-15#Text>.

141. Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії : постанова Кабінету Міністрів України від 7 верес. 1993 р. № 706. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/706-93-п#Text>.

142. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17 черв. 1992 р. № 2471-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text>.

143. Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю : проект Закону України від 13 лип. 2021 р. № 5708-1. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/27343>.

144. Про приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Закон України від 2 квіт. 2013 р. № 159-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-18>.

145. Про прийняття за основу проекту Закону України про право на цивільну вогнепальну зброю : постанова Верховної Ради України від 23 лют. 2022 р. № 2096-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2096-20#Text>.

146. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими

пристроями чи радіоактивними матеріалами : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02>.

147. Про цивільну зброю та боєприпаси : проєкт Закону України від 24 листоп. 2020 р. № 4335-1. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/4793>.

148. Рибачук В. І. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з незаконними діями при поводженні зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2001. 21 с.

149. Робак В. А. Незаконне поводження з вогнепальною зброєю. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 294–296.

150. Рубашенко М. Чи є правомірним кримінальне переслідування за незаконне поводження зі зброєю? *Юридичний вісник України*. 2018. № 35/36. С. 18–19.

151. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження : монографія. Київ : КНТ, 2007. 596 с.

152. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину : монографія. Київ : Атіка, 2002. 144 с.

153. Сарнавський О. М. Вогнепальна зброя як предмет злочину, передбаченого ст. 262 КК України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2008. № 11. С. 62–69.

154. Сивун А. С. Актуальні проблеми застосування вогнепальної зброї (зарубіжний досвід). *Юридична наука як правова основа інноваційного розвитку України* : матеріали підсумк. наук.-теорет. конф. (Київ, 13 квіт. 2017 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 196 с.

155. Симоненко Н. О., Хоменко А. О. Незаконне поводження зі зброєю та порушення правил її застосування: порівняльно-правовий аналіз ст. 263 і ст. 414 КК України. *Євроатлантична інтеграція України в умовах збройної агресії: теорія і практика* : матеріали наук.-практ. круглого столу (Київ, 23 жовт. 2025 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 55–58.

156. Симоненко Н. О., Хоменко А. О. Розвиток правового регулювання незаконного обігу зброї: критичний аналіз змін до статті 263 КК України та їх

правозастосовна практика. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2024. № 2. С. 95–103. DOI: <https://doi.org/10.59226/2786-6920.2.2024.95-103>.

157. Соколовський В. Л. Громадська безпека як об'єкт злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 262 с.

158. Сподарик Ю. В. Пробаційний нагляд як новий вид основного покарання: переваги та недоліки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 10. С. 418–420. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-10/96>.

159. Сташис В., Тютюгін В., Борисов В. Кримінальне право України: академічний курс. Особлива частина : підручник. Київ : Ін Юре, 2011. 608 с.

160. Суддя Верховного Суду презентувала аналіз судової практики щодо незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. *Верховний Суд* : [сайт]. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/prescentr/news/1779470/?utm_source=chatgpt.com.

161. Тацій В. Я., Пономаренко Ю. А. Об'єкт кримінального правопорушення. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 18. С. 207–210. DOI: <https://doi.org/10.21564/23119640.2022.18.267697>.

162. Терещук А. О. Вогнепальна зброя та бойові припаси до неї як предмет злочину. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 326–330.

163. Тихий В. П. Відповідальність за злочини проти громадської безпеки. *Науковий вісник Сіверщини. Серія «Право»*. 2017. № 1. С. 148–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/shssl_2017_1_18.

164. Токар А. А., Матвієнко Є. І. Порівняльна характеристика правових аспектів застосування вогнепальної зброї поліцейськими під час охорони публічного порядку в Україні та Франції. *Актуальні проблеми забезпечення публічного порядку та безпеки в сучасних умовах: вітчизняний та міжнародний досвід* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 25 жовт. 2019 р.). Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 252–255.

165. Томков О. М. Генеза кримінальної відповідальності за незаконний обіг зброї. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 6. С. 47–50.

166. Україна у фокусі: соціологічні виміри. *Rating Group* : [сайт]. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/ukraina_v_fokuse_sociologicheskie_izmereniya.html.

167. Ухвала Києво-Святошинського районного суду Київської області від 26 берез. 2025 р. у справі № 369/2035/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126122938>.

168. Фріс П. Л. Право громадян на зброю – «PRO ET CONTRA». *Наше право*. 2015. № 5. С. 77–84.

169. Фріс П. Л. Щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України). *Юридичний вісник України*. 2017. № 51–52. С. 16–17.

170. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України. Київ : Істина, 2004. 504 с.

171. Хоменко А. О. Відмежування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 263 та 263-1 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XV Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 28 листоп. 2024 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 434–438.

172. Хоменко А. О. Відмежування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, передбачених статтями 262–264, 410 Кримінального кодексу України. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2025. № 1. С. 148–155. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2025.1.15>.

173. Хоменко А. О. Вогнепальна зброя, як предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 449–452.

174. Хоменко А. О. Міжнародний досвід регулювання обігу зброї: шляхи впровадження в Україні. *Правничий часопис Донецького національного університету*

імені Василя Стуса. 2024. № 2. С. 174–182. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2024.2.18>.

175. Хоменко А. О. Об'єктивна сторона незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану* : зб. наук.-практ. конф. (Харків 26 трав. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 342–344.

176. Хоменко А. О. Особливості об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 3 (69). С. 186–193. DOI: <https://doi.org/10.33270/0525693.22>.

177. Хоменко А. О. Предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XIII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 282–285.

178. Шалгунова С., Скок О., Шевченко Т. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг зброї в Україні за кримінальним законодавством зарубіжних країн. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2025. № 1. С. 213–219. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2019-5-213-219>.

179. Шапченко С., Вербановський В. Особливості кримінально-правового змісту ст. 263-1 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 25. С. 185–188.

180. Щодня Нацполіція повідомляє до 13 підозр за незаконний обіг зброї – заступник Голови Нацполіції. *Національна поліція України* : [сайт]. URL: <https://npu.gov.ua/news/shchodnia-natspolitsiia-povidomliaie-do-13-pidozr-za-nezakonnyi-obih-zbroi-zastupnyk-holovy-natspolitsii>.

181. Zákon o střelných zbraních a střelivu 08.03.2002. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-119>.

182. Zákon o zbraních a střelivu 06.03.2024. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2024-90#Top>.

183. Bauer L. Dangerous Arms and Public Order: German Legislative Approaches. *Journal of Comparative Criminal Law*. 2018. Vol. 10. P. 78–90.

184. Buhaichuk K. L. Current issues of normative regulation of combating illegal arms trafficking in Ukraine. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*. 2024. No. 104 (1). Part 1. P. 270–282. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.1.23>.

185. Constitution of the United States 1787, September. URL: <https://constitution.congress.gov/constitution/amendment-2>.

186. Jonsson H. Weapons Classification and Legal Implications in Scandinavian Law. *Nordic Studies in Law and Justice*. 2021. Vol. 8. P. 115–128.

187. Matteo Dressler, Nils Duquet, Julia Eckelmann Forgotten weapons? Non-regularised firearms in the European Union 2021. URL: <https://vlaamsvredesinstituut.eu/wp-content/uploads/2021/04/Def-DIVERT-NonReg-Report.pdf>.

188. Mauser G. A. Gun control around the world: Lessons to learn. *Journal on Firearms and Public Policy*. 2002. No. 14. P. 125–135.

189. Schmidt F. The German Criminal Code and Arms Control: Provisions for the Illegal Arms Trade. *European Journal of Criminal Policy and Research*. 2019. Vol. 25. No. 4. P. 451–466.

190. Supreme Court ruling expands US gun rights. *BBC*: [site]. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-61915237>.

191. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Strengthening National Legislation on Firearms: A UNODC Overview. *UNODC Annual Report*. 2020. P. 20–35.

192. Van Dyke M. Civilian Arms Control in Conflict-Affected Regions. *International Security Journal*. 2019. Vol. 34. No. 1. P. 112–125.

193. Weapons Act of 11 October 2002 (Federal Law Gazette I, p. 3970, 4592; 2003 I p. 1957), most recently amended by Article 2 of the Act of 4 March 2013 (Federal Law Gazette I, p. 362).

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

**для працівників слідчих підрозділів Національної поліції України (190 осіб)
з метою з'ясування їхньої думки стосовно відповідальності за незаконне
поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами**

Шановний респонденте!

*В анкеті містяться запитання, що стосуються кримінальної відповідальності за
незаконне поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.*

*Прохання визначити той варіант відповіді, який відповідає Вашому особистому
ставленню до певної проблеми.*

Дякуємо за співпрацю!

**1. Чи ознайомлені Ви зі змістом ст. 263 КК, якою передбачена кримінальна
відповідальність за незаконне поведження зі зброєю, бойовими припасами або
вибуховими речовинами?**

- а) так – 96,4 %
- б) ні – 0 %
- в) у загальних рисах – 3,6 %

2. Чи потребує, на Ваш погляд, ст. 263 КК змін або уточнень?

- а) так – 84,8 %
- б) ні – 3,6 %
- в) складно відповісти – 11,6 %

**3. Що саме в ст. 263 КК, на Вашу думку, потребує змін? (можна обрати
декілька варіантів)**

- а) диспозиція – 82,4 %
- б) санкція – 98,6 %
- в) розміщення статті – 12,6 %

- г) кваліфікуючі ознаки – 92,5 %
- д) виключив(ла) би з КК – 2,8 %
- е) нічого не змінював(ла) б – 3,6 %

4. Чи правильно, на Ваш погляд, визначено місце ст. 263 КК в розділі IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» Особливої частини КК України?

- а) так – 88,1 %
- б) ні – 11,4 %
- в) складно відповісти – 0,5 %

5. Чи створює, на Вашу думку, відсутність легальних визначень окремих видів зброї складнощі в правозастосовній діяльності?

- а) так – 87,4 %
- б) ні – 1,7 %
- в) лише у виняткових випадках – 10,2 %

6. Які форми незаконного поводження зі зброєю на практиці трапляються найчастіше? (можна обрати декілька варіантів)

- а) незаконне носіння – 87,3 %
- б) незаконне зберігання – 78,5 %
- в) незаконне придбання – 10,2 %
- г) незаконний збут – 8,4 %
- д) незаконне виготовлення або переробка – 2,4 %

7. Як Ви оцінюєте рівень суспільної небезпечності діянь, передбачених ч. 1 ст. 263 КК?

- а) високий – 92 %
- б) середній – 8 %
- в) низький – 0 %
- г) залежить від конкретних обставин – 0 %

8. Чи є, на Ваш погляд, санкції, передбачені ст. 263 КК, достатніми та справедливими?

- а) так – 19,1 %

б) ні, покарання є занадто суворим – 2,4 %

в) ні, покарання є занадто м'яким – 78,5 %

9. Який вид покарання, на Вашу думку, є найефективнішим для осіб, винних у незаконному поводженні зі зброєю?

а) позбавлення волі – 72,8 %

б) пробаційний нагляд – 12,3 %

в) штраф – 10,6 %

10. Чи є, на Вашу думку, обґрунтованим виокремлення повторності незаконного поводження зі зброєю як кваліфікуючої ознаки в самостійну частину ст. 263 КК?

а) так – 62,8 %

б) ні – 10,3 %

в) складно відповісти – 26,9 %

11. Чи є, на Вашу думку, обґрунтованим виокремлення вчинення незаконного поводження зі зброєю за попередньою змовою групою осіб як кваліфікуючої ознаки в самостійну частину ст. 263 КК?

а) так – 87,6 %

б) ні – 10,3 %

в) складно відповісти – 2,9 %

12. Чи є, на Вашу думку, обґрунтованим виокремлення вчинення незаконного поводження зі зброєю з метою вчинення іншого кримінального правопорушення як кваліфікуючої ознаки в окрему частину ст. 263 КК?

а) так – 64,3 %

б) ні – 12,3 %

в) складно відповісти – 23,4 %

13. Чи є, на Вашу думку, обґрунтованим виокремлення вчинення незаконного поводження зі зброєю в умовах воєнного стану як кваліфікуючої ознаки в самостійну частину ст. 263 КК?

а) так – 91,2 %

б) ні – 0 %

в) складно відповісти – 8,8 %

14. Як Ви оцінюєте ефективність положення ч. 3 ст. 263 КК щодо звільнення від кримінальної відповідальності в разі добровільної здачі зброї, бойових припасів або вибухових речовин?

а) є ефективним стимулом правомірної поведінки – 44,6 %

б) має обмежену ефективність – 23,1 %

в) не є ефективним – 25 %

г) складно відповісти – 7,3 %

15. Чи потребує, на Ваш погляд, кримінально-правова політика у сфері протидії незаконному обігу зброї комплексного перегляду з огляду на сучасні безпекові виклики?

а) так – 44,6 %

б) ні – 23,8 %

в) складно відповісти – 31,6 %

АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА

за результатами анкетування працівників слідчих підрозділів Національної поліції України (190) щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Анкетування проведено в період із січня 2025 року до січня 2026 року.

Мета анкетування: з'ясувати думку респондентів щодо проблемних питань кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, тим самим підтвердити або спростувати результати дисертаційного дослідження, а також використати отримані дані під час формулювання висновків і розроблення пропозицій (рекомендацій) з удосконалення положень доктрини закону про кримінальну відповідальність.

Категорія респондентів: 190 працівників слідчих підрозділів Національної поліції України.

Підстави для анкетування: наявність у респондентів: а) вищої юридичної освіти; б) сформованої позиції (думки) та власного уявлення щодо питань, які стосуються реалізації права на необхідну оборону в Україні.

Форма анкетування: письмова, шляхом заповнення/давання відповідей респондентами.

Час для відповіді на одну анкету респондентом: орієнтовно 10–15 хв.

Структура анкети: п'ятнадцять питань з пропонованими варіантами відповідей, які різняться за характером і кількістю варіантів.

Зміст пропонованих питань: ґрунтується на отриманих у результаті дисертаційного дослідження персональних результатах і науково обґрунтованих даних, що мають бути спростовані чи підтвержені респондентами, а також позиціях, які мають бути визначені чи уточнені.

Особливості пропонованих варіантів відповідей: застосовано спрощений підхід, який полягав у тому, що респондент обирав тільки одну із зазначених відповідей («так», «ні», «ваш варіант»).

Аналіз відповідей респондентів

Послідовність і логіка формулювання запитань в анкеті були спрямовані на отримання максимально об'єктивної, аргументованої та послідовної позиції респондентів щодо ключових проблем кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

На початковому етапі анкетування респондентам було запропоновано визначити ступінь ознайомлення зі змістом ст. 263 КК. Результати опитування засвідчили високий рівень обізнаності слідчих із зазначеною нормою: 96,4 % опитаних зазначили, що добре ознайомлені зі її змістом, 3,6 % – ознайомлені в загальних рисах, і жоден із респондентів не вказав на повну необізнаність. Це засвідчує актуальність і практичну значущість ст. 263 КК у слідчій діяльності.

Переважна більшість респондентів (84,8 %) зауважили, що ст. 263 КК України потребує змін або уточнень, натомість лише 3,6 % обстоюють протилежну думку, а 11,6 % мали складнощі з відповіддю. Такі показники свідчать про наявність системних проблем у правозастосуванні аналізованої норми.

Аналіз відповідей щодо конкретних елементів ст. 263 КК, які потребують удосконалення, продемонстрував, що найчастіше респонденти вказували на санкцію (98,6 %), кваліфікуючі ознаки (92,5 %) і диспозицію (82,4 %). Лише незначна частина опитаних висловила думку про доцільність виключення цієї статті з КК України (2,8 %) або відсутність потреби в будь-яких змінах (3,6 %).

Щодо розміщення ст. 263 КК в системі Особливої частини КК 88,1 % респондентів визнали правильним її віднесення до розділу IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки», що підтверджує обґрунтованість чинної систематизації кримінально-правових норм у цій сфері.

Водночас 87,4 % опитаних зазначили, що відсутність легальних визначень окремих видів зброї створює суттєві складнощі в правозастосовній діяльності, ще 10,2 % вказали, що такі складнощі постають лише у виняткових випадках. Це підтверджує необхідність нормативного уточнення відповідних дефініцій.

Аналіз відповідей на запитання щодо найпоширеніших форм незаконного поводження зі зброєю свідчить, що на практиці переважають незаконне носіння (87,3 %) і незаконне зберігання (78,5 %), натомість незаконний збут, придбання, виготовлення або переробка трапляються зрідка.

Рівень суспільної небезпечності діянь, передбачених ч. 1 ст. 263 КК, 92 % респондентів оцінили як високий, що підтверджує посилену увагу до цих правопорушень з боку слідчих підрозділів.

Лише 19,1 % опитаних вважають санкції ст. 263 КК достатніми та справедливими, натомість 78,5 % вказали на їх надмірну м'якість. Це свідчить про запит практики на посилення або диференціацію кримінальної відповідальності.

Найефективнішим видом покарання більшість респондентів визнали позбавлення волі (72,8 %), натомість альтернативні покарання отримали значно меншу підтримку.

Водночас 62,8 % опитаних схвалюють ідею виокремлення повторності незаконного поводження зі зброєю як кваліфікуючої ознаки в самостійну частину ст. 263 КК. Аналогічно, 87,6 % респондентів визнали обґрунтованим виокремлення вчинення такого діяння за попередньою змовою групою осіб, 64,3 % – з метою вчинення іншого кримінального правопорушення, а 91,2 % – в умовах воєнного стану.

Оцінюючи ефективність положення ч. 3 ст. 263 КК щодо добровільної здачі зброї, 44,6 % респондентів визнали його ефективним стимулом правомірної поведінки, водночас 48,1 % (сукупно) вказали на обмежену ефективність чи неефективність цього механізму.

На завершальному етапі анкетування було з'ясовано ставлення респондентів до загальної кримінально-правової політики у сфері протидії незаконному обігу зброї. Лише 44,6 % опитаних підтримали необхідність її комплексного перегляду, що засвідчує дискусійність цього питання навіть для практичних працівників.

Отже, результати анкетування дають підстави для висновку, що проблемні питання кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є актуальними, складними й такими, що потребують подальшого наукового аналізу та законодавчого вдосконалення. Дані

анкетування підтверджують основні положення дисертаційного дослідження, обґрунтовують необхідність використання отриманих емпіричних результатів під час формулювання висновків і розроблення пропозицій (рекомендацій), спрямованих на вдосконалення доктрини кримінального права й національного кримінального законодавства.

**Пропозиції про внесення змін до положень
Кримінального кодексу України**

Зміст чинної ст. 22 КК	Пропонований зміст ст. 22 КК
Особи, що вчинили кримінальні правопорушення у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності ... бандитизм (стаття 257), терористичний акт (стаття 258), захоплення заручників (статті 147 і 349), ...	Особи, що вчинили кримінальні правопорушення у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності ... бандитизм (стаття 257), терористичний акт (стаття 258), <i>незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (стаття 263)</i> , захоплення заручників (статті 147 і 349), ...
Зміст чинної ст. 263 КК	Пропонований зміст ст. 263 КК
<p>1. Носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу – караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.</p> <p>2. Носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого</p>	<p>1. Незаконне зберігання або придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, якщо такі дії не були пов'язані з їх носінням, використанням чи збутом, – караються штрафом від двох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до трьох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.</p>

<p>законом дозволу – караються штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або пробаційним наглядом на строк від двох до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк, або позбавленням волі на строк до трьох років.</p> <p>3. Не підлягає кримінальній відповідальності за вчинення дій, передбачених <u>частиною першою</u> або <u>другою</u> цієї статті, особа, яка добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої.</p>	<p>2. Незаконне носіння, передача або збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу – караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років.</p> <p>3. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, якщо вони вчинені в умовах воєнного стану, – караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років.</p> <p>4. Носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу – караються штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або пробаційним наглядом на строк від двох до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк.</p> <p>5. Не підлягає кримінальній відповідальності, особа, яка добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої.</p>
---	---

	<p style="text-align: center;">Примітка</p> <p>1. <i>Носінням зброї</i> в цій статті слід вважати умисне безпосереднє перебування зброї при особі поза місцем її постійного зберігання, готової до негайного використання.</p> <p>2. <i>Зберіганням зброї</i> слід вважати умисне володіння нею незалежно від тривалості та місця зберігання, без ознак носіння.</p> <p>3. Положення цієї статті не поширюються на випадки тимчасового зберігання зброї, пов'язаного з виконанням обов'язків із захисту держави в умовах воєнного стану, за умови подальшої добровільної здачі або легалізації такої зброї відповідно до закону.</p>
--	--

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Хоменко А. О. Міжнародний досвід регулювання обігу зброї: шляхи впровадження в Україні. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 2. С. 174–182. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2024.2.18>

2. Симоненко Н. О., Хоменко А. О. Розвиток правового регулювання незаконного обігу зброї: критичний аналіз змін до статті 263 КК України та їх правозастосовна практика. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2024. № 2. С. 95–103. DOI: <https://doi.org/10.59226/2786-6920.2.2024.95-103>

3. Хоменко А. О. Відмежування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, передбачених статтями 262–264, 410 Кримінального кодексу України. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2025. № 1. С. 148–155. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2025.1.15>

4. Хоменко А. О. Особливості об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 3 (69). С. 186–193. DOI: <https://doi.org/10.33270/0525693.22>

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Хоменко А. О. Предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XIII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 282–285.

6. Хоменко А. О. Об'єктивна сторона незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану* : зб. наук.-практ. конф. (Харків, 26 трав. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 342–344.

7. Хоменко А. О. Вогнепальна зброя як предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.) Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 449–452.

8. Хоменко А. О. Відмежування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 263 та 263-1 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XV Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 28 листоп. 2024 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 434–438.

9. Симоненко Н. О., Хоменко А. О. Незаконне поводження зі зброєю та порушення правил її застосування: порівняльно-правовий аналіз ст. 263 і ст. 414 КК України. *Євроатлантична інтеграція України в умовах збройної агресії: теорія і практика* : матеріали наук.-практ. круглого столу (Київ, 23 жовт. 2025 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 55–58.

10. Хоменко А. О. Правова природа та наслідки добровільної здачі зброї за ч. 3 ст. 263 КК України. *Правова парадигма відновлення України: проблеми та перспективи* : матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 лют. 2026 р.). Київ : Держ. ун-т «Київський авіаційний інститут», 2026. С. 684–690.

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника Головного
слідчого управління
полковник поліції

Віктор ЛУГОВИЙ

05 02 2026 року

АКТ

впровадження в практичну діяльність Головного слідчого управління Національної поліції України результатів дисертаційного дослідження Хоменко Анастасії Олександрівни на тему «Кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами»

05 02 2026 року

м. Київ

№ 244/54

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- заступника начальника Головного слідчого управління Національної поліції України полковника поліції Лугового Віктора Олександровича;
- заступника начальника управління Головного слідчого управління Національної поліції України Єфіменко Віти Олександрівни;
- заступника начальника управління Головного слідчого управління Національної поліції України Гунька Віктора Юрійовича.

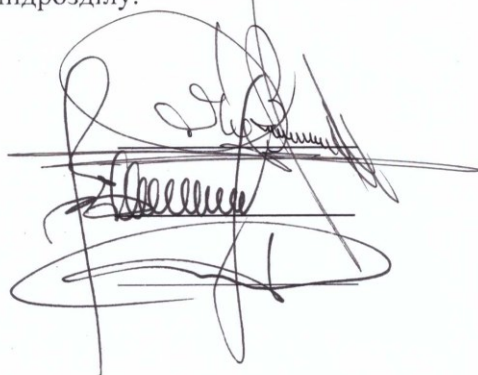
Комісія розглянула і узагальнила матеріали наукових напрацювань аспіранта денної форми навчання кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Хоменко Анастасії Олександрівни на тему: «Кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» та на основі проведеного аналізу зробила висновок, що надані матеріали містять низку обґрунтованих теоретичних та практичних положень і пропозицій, спрямованих на удосконалення використання слідчими підрозділами Національної поліції України знань щодо правильної кваліфікації незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами та його відмежування від суміжних діянь. Зазначене надає підстави запровадити надані матеріали для їх використання в практичній діяльності Головного слідчого управління Національної поліції України.

Під час вивчення результатів наукових напрацювань, які відображені в навчально-методичних матеріалах, в тому числі – фахових виданнях України, взято до уваги публікації аспіранта денної форми навчання кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Хоменко Анастасії Олександрівни, а саме: «Міжнародний досвід регулювання обігу зброї: шляхи впровадження в Україні», «Розвиток правового регулювання незаконного обігу зброї: критичний аналіз змін до статті 263 КК України та їх правозастосовна практика», «Відмежування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, передбачених статтями

262-264, 410 Кримінального кодексу України», «Особливості об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами», «Предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами», «Об'єктивна сторона незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами», «Вогнепальна зброя, як предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами», «Відмежування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 263 та 263-1 Кримінального кодексу України», «Незаконне поводження зі зброєю та порушення правил її застосування: порівняльно-правовий аналіз ст. 263 і ст. 414 КК України».

Матеріали наукових напрацювань Хоменко А.О. можуть бути використані під час практичної діяльності та проведення занять в системі службової підготовки, а також під час проведення оперативних нарад з особовим складом підрозділу.

Члени комісії:

Віктор ЛУГОВИЙ

Віта ЄФІМЕНКО

Віктор ГУНЬКО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
полковник поліції

Олег ТАРАСЕНКО

2026 року

АКТ

28.01.2026

м. Київ

№ 17-127

Впровадження результатів дисертації
Хоменко Анастасії Олександрівни
«Кримінальна відповідальність за
незаконне поводження зі зброєю, бойовими
припасами або вибуховими речовинами» в
наукову діяльність НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

– т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата філософських наук, старшого дослідника майора поліції Антіпової Ольги Петрівни;

– т.в.о. завідувача кафедри кримінального права, доктора юридичних наук, професора полковника поліції Кришевич Ольги Володимирівни;

– завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності, доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України майора поліції Вознюка Андрія Андрійовича;

– начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, доктора юридичних наук, професора підполковника поліції Тихонової Олени Вікторівни;

– завідувача загальної бібліотеки Гайдар Людмили Георгіївни.

Комісія розглянула й узагальнила матеріали дисертації, поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», наукові праці аспіранта денної форми навчання кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Хоменко Анастасії Олександрівни «Кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» та на основі проведеного аналізу зробила висновок, що надана робота містить низку обґрунтованих теоретичних положень і пропозицій спрямованих на удосконалення кримінального законодавства та практики його застосування.

Проаналізовано основні результати дослідження Хоменко А.О., зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

Хоменко А. О. Міжнародний досвід регулювання обігу зброї: шляхи впровадження в Україні. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*, 2024. № 2. С. 174–182. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2024.2.18>.

Симоненко Н. О., Хоменко А. О. Розвиток правового регулювання незаконного обігу зброї: критичний аналіз змін до статті 263 КК України та їх правозастосовна практика. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*, 2024. № 2. С. 95–103. DOI: <https://doi.org/10.59226/2786-6920.2.2024.95-103>.

Хоменко А. О. Відмежування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, передбачених статтями 262-264, 410 Кримінального кодексу України. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*, 2025. № 1. С. 148–155. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2025.1.15>.

Хоменко А. О. Особливості об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Наука і правоохорона*, 2025. Вип.3 (69). С. 186–193. DOI: <https://doi.org/10.33270/0525693.22>

Хоменко А. О. Предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. *Актуальні проблеми кримінального права : матеріали XIII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.)*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 282–285.

Хоменко А. О. Об'єктивна сторона незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук.-практ. конф.* (Харків, 26 трав. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 342–344.

Хоменко А. О. Вогнепальна зброя, як предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Актуальні проблеми кримінального права : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.)* Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 449 – 452.

Хоменко А. О. Відмежування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 263 та 263-1 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми кримінального права : матеріали XV Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 28 листоп. 2024 р.)*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 434 – 438.

Симоненко Н. О., Хоменко А. О. Незаконне поводження зі зброєю та порушення правил її застосування: порівняльно-правовий аналіз ст. 263 і ст. 414 КК України. *Євроатлантична інтеграція України в умовах збройної агресії: теорія і практика : матеріали наук.-практ. круглого столу (Київ, 23 жовт. 2025 р.)*. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 55 – 58.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок про те, що вищезазначені матеріали дисертаційного дослідження Хоменко А.О. застосовуються під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних проектів нормативно-правових актів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову.

Члени комісії:

	Ольга АНТШОВА
	Ольга КРИШЕВИЧ
	Андрій ВОЗНІЮК
	Олена ТИХОНОВА
	Людмила ГАЙДАР

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
полковник поліції

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

2026 року

АКТ28.01. 2026

м. Київ

№ 16-01

Впровадження результатів дисертації
Хоменко Анастасії Олександрівни
«Кримінальна відповідальність за
незаконне поводження зі зброєю, бойовими
припасами або вибуховими речовинами» в
освітній процес НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

– т.в.о. начальника відділу організації освітнього процесу, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника полковника поліції Корольчука Віктора Володимировича;

– т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата філософських наук, старшого дослідника майора поліції Антіпової Ольги Петрівни;

– т.в.о. завідувача кафедри кримінального права, доктора юридичних наук, професора полковника поліції Кришевич Ольги Володимирівни;

– начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, доктора юридичних наук, професора підполковника поліції Тихонової Олени Вікторівни;

– завідувача загальної бібліотеки Гайдар Людмили Георгіївни.

Комісія розглянула й узагальнила матеріали дисертації, поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право», та наукові праці аспіранта денної форми навчання кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ Хоменко Анастасії Олександрівни «Кримінальна відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами».

Проаналізовано основні результати дослідження Хоменко А.О., зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

Хоменко А. О. Міжнародний досвід регулювання обігу зброї: шляхи впровадження в Україні. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*, 2024. № 2. С. 174–182. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2024.2.18>.

Симоненко Н. О., Хоменко А. О. Розвиток правового регулювання незаконного обігу зброї: критичний аналіз змін до статті 263 КК України та їх правозастосовна практика. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*, 2024. № 2. С. 95–103. DOI: <https://doi.org/10.59226/2786-6920.2.2024.95-103>.

Хоменко А. О. Відмежування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, передбачених статтями 262-264, 410 Кримінального кодексу України. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*, 2025. № 1. С. 148–155. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2025.1.15>.

Хоменко А. О. Особливості об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Наука і правоохорона*, 2025. Вип.3 (69). С. 186–193. DOI: <https://doi.org/10.33270/0525693.22>

Хоменко А. О. Предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XIII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 30 листоп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 282–285.

Хоменко А. О. Об'єктивна сторона незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану* : зб. наук.-практ. конф. (Харків, 26 трав. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 342–344.

Хоменко А. О. Вогнепальна зброя, як предмет незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.) Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 449 – 452.

Хоменко А. О. Відмежування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 263 та 263-1 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XV Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 28 листоп. 2024 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 434 – 438.

Симоненко Н. О., Хоменко А. О. Незаконне поводження зі зброєю та порушення правил її застосування: порівняльно-правовий аналіз ст. 263 і ст. 414 КК України. *Євроатлантична інтеграція України в умовах збройної агресії: теорія і практика* : матеріали наук.-практ. круглого столу (Київ, 23 жовт. 2025 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. С. 55 – 58.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що праці Хоменко А.О. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кримінально-правова кваліфікація», «Кваліфікація окремих видів кримінальних правопорушень», «Особливості кваліфікації окремих видів кримінальних правопорушень»,

«Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства», «Кримінальне право: доктринальні та практичні проблеми», під час підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Члени комісії:

Віктор КОРОЛЬЧУК

Ольга АНТИПОВА

Ольга КРИШЕВИЧ

Олена ТИХОНОВА

Людмила ГАЙДАР